

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA'DA İSLAMOFOBİNİN ARTMASININ
GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ KAPSAMINDA ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HANİFE İLERİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Yaşar Sarı

BOLU, TEMMUZ - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Hanife İLERİ tarafından hazırlanan “**AVRUPA’DA İSLAMOFOBİNİN ARTMASININ GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ KAPSAMINDA ANALİZİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından **Uluslararası İlişkiler** Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 28/07/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Yaşar SARI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Seyit Ali AVCU
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Üyesi İlhan SAĞSEN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunubildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 08/08/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 olarak tespit edilmiştir.

.....
HANİFE İLERİ

ÖZET

**AVRUPA'DA İSLAMOFOBİNİN ARTMASININ GÜVENLİKLEŞTİRME
TEORİSİ KAPSAMINDA ANALİZİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
HANİFE İLERİ
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. YAŞAR SARI)**

**BOLU, TEMMUZ - 2023
X + 93**

Bu çalışmada, 11 Eylül ile birlikte popülerlik kazanan İslamofobi kavramının içeriği analiz edilerek, bahse konu olan kavramın tarihsel olarak hangi süreçlerden geçtiği ve hangi olaylar karşısında etkinliğinin arttığı incelenecektir. Bu kapsamda çalışma, İslam'a ve Müslümanlara karşı oluşturulan tehdit algılamaları ile İslamofobinin dönemsel tehdit değişkenliği ve bu değişimin sebeplerini ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca İslamofobi kavramı Avrupa temelli incelenerek, Avrupa'da İslamofobiye besleyen unsurlar altında aşırı sağın yükselmesi ve medya ele almaktadır. Son olarak çalışmanın temel çerçevesini oluşturan İslamofobinin güvenlik açısından incelenmesi, Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme teorisi ışığında değerlendirilmiştir. İslamofobi Avrupa'da bazı siyasi gruplar tarafından benimsenmiş, bunun sonucunda ise Müslümanlar ayrımcı ve ötekileştirici uygulamalar ile karşı karşıya kalmıştır. İslam dini aşırılıkçı olarak nitelenerek terörizm ile ilişkilendirilmiştir. İslam'ın ve Müslümanların güvenlik tehdidi olarak algılanması için özellikle aşırı sağ partiler ve medya, göçmen karşıtı ve ırkçı politikalar ile gündem oluşturmuş ve Avrupa'da İslam'ın ve Müslümanların güvenlik tehdidi olduğu algısı özellikle medyada yaygın kabul edilir hale gelmiştir. Tezin temel problemi, İslam'ın ve Müslümanların tehdit olduğu algısının Avrupa'da, Avrupa toplumuna, sosyal refah sistemine, kültürüne, değerlerine ve normlarına karşı üretilen tehdit söylemlerinin gerçek bir tehditten daha ziyade güvenlikleştirici aktörler tarafından söylem yoluyla nasıl oluşturulduğunu, olaylar ve kavramlar üzerinden açıklamaktır. Bu sebep ile bu çalışmanın ana hipotezi, Avrupa'da İslamofobinin artmasının ve İslam'ın ve Müslümanların Avrupa'da bir tehdit olarak algılanmasının temel sebebi, Avrupa'daki ırkçı siyasetçiler ve medyanın, İslam'ı ve Müslümanları gerçeği yansıtmayan söylemsel bir tehdit olarak ileri sürmelerinden gelmektedir. Bu tezin amacı, Avrupa'da İslamofobi siyasetinin güvenlikleştirme yolu ile yaygınlığının arttığını göstermek ve söz edim yöntemi yolu ile oluşturulmuş güvenlik tehdidi unsurlarının bütün Müslüman kesimi için iddia edildiğini ve gerçek bir tehdidi oluşturmadığını ileri sürmektir.

ANAHTAR KELİMELEER: Güvenlikleştirme, İslamofobi, Güvenlik tehdidi, Avrupa, Müslüman, İslam, Söz edimi.

ABSTRACT

THEORETICAL ANALYSIS OF THE RISE OF ISLAMOPHOBIA IN EUROPE IN THE FRAMEWORK OF SECURITIZATION THEORY

MA THESIS

HANİFE İLERİ

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS

(SUPERVISOR:PROF. DR. YAŞAR SARI)

BOLU, JULY 2023

X + 93

In this study, the concept of Islamophobia, which gained popularity with the September 11 terrorist attacks, will be analyzed, and the historical processes it has gone through and the events that have contributed to its effectiveness will be examined. Within this scope, the study will examine the perceptions of threats created against Islam and Muslims, the temporal variability of Islamophobia as a threat, and the reasons behind this change. The study will also examine the concept of Islamophobia within a European context, focusing on the factors that fuel Islamophobia in Europe, including the rise of far-right movements and the role of media. Finally, the analysis of Islamophobia in terms of security, which will constitute the basic framework of the study, will be evaluated considering the Copenhagen School's securitization theory. Islamophobia has been adopted by Europe, resulting in discriminatory and othering practices against Muslims. Islam has been characterized by extremism and linked to terrorism. To perceive Islam and Muslims as security threats, particularly far-right parties and the media have created agenda by promoting anti-immigrant and racist policies, thereby convincing the receptive audience, namely Europe. The fundamental problem of the thesis is to explain, through events and concepts, how the discourses of threat against European society, the social welfare system, culture, values, and norms are constructed through discourse by securitizing actors rather than a real threat. This thesis aims to argue that the prevalence of Islamophobia in Europe has increased through securitization, but also argues that the security threat elements created through the speech act method are claimed for all Muslims and do not constitute a real threat.

KEYWORDS: Securitization, Islamophobia, Security threat, Europe, Muslim, Islam, Speech Act.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	ix
TEŞEKKÜR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE.....	6
1.1 Genel.....	6
1.2 Güvenlik Kavramı: Kavram Analizi ve Kavramın Tarihsel Süreci.....	6
1.2.1 Kavram Analizi	7
1.2.2 Kavramın Tarihsel Süreci.....	7
1.2.2.1 Soğuk Savaş Dönemi.....	8
1.2.2.2 Soğuk Savaş Sonrası Dönem	10
1.3 Kopenhag Okulu: Güvenlikleştirme Kuramı	13
1.3.1 Söz Edimi	19
1.3.2 Kolaylaştırıcı Koşullar Işığında Güvenlikleştirme	22
1.3.3 Güvenlik Sektörleri	24
1.3.4 Güvenlik Dışlaştırma/ Ters Güvenlikleştirme.....	27
İKİNCİ BÖLÜM	29
2. İSLAMOFOBİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL ANALİZİ	29
2.1 İslamofobinin Tanımı	29
2.1.1 İslamofobi ve Irkçılık	39
2.1.2 İslamofobi ve Anti-Semitizm	40
2.2 İslamofobinin Tarihsel Temelleri	42
2.3 İslamofobi Etkisini Arttıran Olaylar	48
2.3.1 11 Eylül Öncesi Dönem.....	49
2.3.2 11 Eylül Sonrası Dönem.....	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
3. AVRUPA’NIN İSLAMOFOBİ POLİTİKASININ GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ	57
3.1 Avrupa’da İslam Korkusunun İnşası: İslamofobi	57
3.2 Avrupa’da İslam’ın ve Müslümanların Tehdit Olarak Tanımlanması	59
3.2.1 Güvenlik Tehdidinin Boyutları.....	61

3.2.1.1 İdeolojik Tehdit: Totalitarizm, Şeriat, Cihatçılık ve Vehhabilik	61
3.2.1.2 Varoluşsal Tehdit: Göçmenler ve Mülteciler	65
3.3 Avrupa’da İslamofobiyi Besleyen Unsurlar	71
3.3.1 Aşırı Sağın Yükselmesi	71
3.3.2 Avrupa Medyasında İslamofobik Söylemler	73
3.4 Avrupa’nın İslamofobi Politikasının Güvenlikleştirilmesi.....	75
3.4.1 EUMC (The European Union Military Committee) Raporu’nda İslamofobi	80
SONUÇ.....	82
KAYNAKLAR	87

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Güvenikleştirme Süreci.....	14
Tablo 2. Güvenlik Sektörleri ve Güvenikleştirme Alanı.....	24
Tablo 3. İslam'ın Kapalı ve Açık Görüşleri.	30
Tablo 4. İslamofobi İle İlgili Önergeler.	42
Tablo 5. Avrupa'nın 2010 yılındaki Müslüman nüfusu ve 2030 yılında olması beklenen Müslüman nüfusu.	67

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

- ABD** : Amerike Birleşik Devletleri
ATCSA : Anti-Terör, Suç ve Güvenlik Kanunu
AB : Avrupa Birliği
AK : Avrupa Konseyi
APPG : Tüm Partiler Parlamento Grubu
BM : Birleşmiş Milletler
BNP : İngiliz Ulusal Partisi
çev. : Çeviren
GIA : Cezayirli Silahlı İslami Grup
Hız. : Hazreti
EUMC : Avrupa Irkçılık ve Yabancı İzleme Merkezi
İİT : İslam İşbirliği Teşkilatı
MCB : Britanya Müslüman Konseyi
NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSC : Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi
OAPEC : Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü
PPS : İsviçre Halk Partisi
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK : Türk Dil Kurumu

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecimin her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, olumlu tavırlarıyla beni cesaretlendiren, engin bilgi birikimi ve tecrübelerini her zaman paylaşarak çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan, lisans ve lisansüstü öğrenim hayatım boyunca öğrencisi olmaktan gurur duyduğum saygı değer danışmanım Prof. Dr. Yaşar Sarı'ya teşekkür ederim. Yine, Lisans ve lisansüstü öğrenimimde öğrencisi olarak bulunduğum ve engin bilgileri ile hem öğrenim hayatıma hem de tez çalışmama sunduğu değerli katkılarından dolayı tez jüri üyesi Doç. Dr. Üyesi İlhan Sağsen hocama teşekkür ederim. Bununla birlikte, tez jüri üyesi olarak yer alan Doç. Dr. Seyit Ali Avcu hocama tez çalışmama sunduğu değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca desteklerini her zaman arkamda hissettiğim, daha ileriye gitmem konusunda beni daima teşvik eden eşim Aydın İleri'ye, anneme, babama, eşimin ailesine ve tez yazım sürecimde sabırla beni bekleyen, tezimi kendisine adadığım ve tezimin ona ilham olmasını istediğim oğlum Yiğit'e teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

İslamofobi kavramı ilk defa 1910 yılında Alain Quellien tarafından yazılan bir doktora tezinde kullanılmıştır. Batı'nın Müslümanlara ve İslam'a yönelik olumsuz tutumunu eleştiren tez, İslamofobiyi ırkçılık, önyargı ve İslam medeniyetinin olumsuzlanması olarak tanımlayarak, Müslümanları ve İslam'ı Avrupalıların 'amansız düşmanı' olarak etiketleyen baskın bir yaklaşım olarak nitelendirmiştir.¹ Konu ile ilgili diğer bir çalışma da, Runnymede Trust İngiliz Düşünce kurulunun yayınladığı 1997 yılı raporunda İslamofobi, İslam'dan korkma veya nefret etme” ve “İslam'a karşı asılsız düşmanlık” olarak tanımlanmıştır.² Runnymede Trust, 2017 yılında yayınladığı raporunda ise İslamofobi terimini üç olguyla ilişkilendirmektedir: İlk olarak, İslam'a yönelik yersiz düşmanlık; İkincisi, bu düşmanlığın Müslüman bireylere ve topluluklara yönelik haksız ayrımcılıklara maruz bırakılmaları; Sonuncusu, Müslümanların ana akım siyasi ve sosyal meselelerden dışlanması.³ Bu olgular çerçevesinde raporda yeni bir İslamofobi tanımlaması yaparak Müslümanların Avrupa'na nasıl konumlandığını gözler önüne sermiştir.

İslamofobi kelime anlamı olarak İslam korkusu anlamına gelse de, diğer ırki, etnik ve dini gruplara yönelik kendinden olmayana karşı düşmanlığını, yani yabancı düşmanlığını ifade eden “Xenophobia” kavramından türemiştir. Yabancı düşmanlığı yabancı ve korku cümlelerinin birleşiminden oluşan bir kavramdır. Burada bahsi geçen korku, düşmanlığa evrilmiştir. Yabancı düşmanlığı kavramı farklı olana duyulan antipatinin ortaya çıkış biçimidir. Bu davranış durumu ırkçılık ve din karşıtlığı kavramıyla özdeşleşmektedir. Irk ve farklı din mensuplarına gösterilen din düşmanlığı da birbirinden ayrılması gerekmektedir. Bu noktada karşımıza anti-İslamizm kavramı çıkmaktadır. Anti-islamizm ırk ayırt etmeksizin her Müslümanı tehditkâr bulur ve onun için düşman sıfatındadır.⁴

İslamofobinin Batı'da bir tehdit unsuru olarak algılanması ve popülerliğinin artması 11 Eylül saldırısı sonrası olmuştur. Batı, 11 Eylül olayını

¹ Zafar Iqbal, *Islamophobia: History, Context And Deconstruction* (India: SAGE, 2020), 3.

² Gordon Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, Report of Runnymede Trust, (Commission on British Muslims and Islamophobia,) 1997, 5-6.

³ Farah Elahi ve Omar Khan, “What is Islamophobia,” *Islamophobia: Still a Challenge For Us All* içinde, ed. Farah Elahi ve Omar Khan (London: Runnymede, 2017) 7.

⁴ Kadir Canatan, “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007), 26-28.

terör eylemi olarak nitelemiş ve bir güvenlik meselesi olarak tanımlamıştır. 11 Eylül terör eylemini de din kavramları üzerinden açıklamışlardır. İslam ve Müslümanlar batılı devletlerin ve medyanın önemli bir kesimi tarafından kuşku ile yaklaşılan, daha çok olumsuzluklar ile gündeme gelenler olarak algılandı. Böylece devletler İslamofobiye güvenlik politikalarının içine dahil ettiler. Devletlerin politika söylemlerinde konuyu gündeme getirip bir tehdit unsuru olarak ifade etmeleri, Ole Waever'ın tanımına göre var olan bir tehdide yönelik yapılan sözel takdim yani "speech act" ile yapılan güvenlikleştirme eylemidir.⁵ Böylece, konunun güvenlikleştirme kavramı içerisinde incelenmesini mümkün kılındı.

1997 yılında İngiltere'de Runnymede Trust adlı komisyon tarafından yayınlanan "İslamophobia: A Challenge For Us All" adlı rapora göre İslamofobi ile ilgili ortaya atılan çeşitli iddialar 8 maddede toplanabilir. Bu görüşler bize 11 Eylül öncesi dönemde Batı merkezlerde İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı bakış açısını göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda raporun yayınlandığı tarih göz önüne alındığında İslamofobik tutumların 11 Eylül öncesinde de süregeldiğini gösterir niteliktedir.

İslamofobi kavramının daha net anlaşılması için İslamofobisi olanların İslam'ı ve Müslümanlarını nasıl gördüklerinin bilinmesi gerekir: İlk olarak İslam tek tiptir ve bu nedenle değişime kapalıdır; İkicisi, İslam diğer kültür ve medeniyetlerden farklıdır ve diğer medeniyetlerden etkilenmez; Üçüncüsü, İslam, Batı medeniyetinden aşağıdır ve Müslümanlar ilkel, şiddet yanlısı, mantıksız, entrikacı, dağınık ve baskıcıdır; Dördüncüsü, İslam tehlikelidir ve bu sebeple düşmandır; Beşincisi, Müslümanlar dini inançlarını askeri ve siyasi çıkarları için kullandıklarından manipülatiftirler; Altıncısı, İslamofobi, Müslümanlara karşı ırkçı ayrımcılığın olmasını meşrulaştırmıştır; Yedincisi, Müslümanların batı eleştirisi dikkate alınmadı; Sonuncusu, Müslüman karşıtı söylemler doğaldır ve bir sorun teşkil etmemektedir.⁶

11 Eylül olayı İslamofobi sorununun daha da şiddetlenmesine sebep olmuştur. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri yönetimi 11 Eylül'ün sorumlusu olarak "İslami terörizmi" hedef göstererek Müslümanlara karşı baskı ve şiddet

⁵ Matt McDonald, "Securitization and the Construction of Security," *European Journal of International Relation* 14, sy. 4 (2008): 566.

⁶ Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, 5-11.

eğilimini artırmıştır. Müslüman kimliği terörizmle anılır hale gelmiştir.⁷ 11 Eylül saldırıları akabinde ilk 9 hafta içerisinde Müslümanları hedef alan 700 şiddet içerikli olay, 1 Ocak-11 Ekim 2002 tarihleri arasında aynı türden 165 şiddet olayı meydana gelmiştir. Arap-Amerikalılara karşı 800'e varan istihdam ayrımcılığı olayı gerçekleşmiştir. Nitekim olayların içeriğine baktığımızda sözlü saldırı, yaralama, öldürme, iş merkezleri, dini ve kültürel merkezlere saldırı, uçak yolculuğunda etnik kökenine göre yolcuların indirilmesi, konut ayrımcılığı gibi sıralanabilir.⁸

11 Eylül sonrası Müslüman kimliğin terörizmle bağdaştırılmaya başlanması, Avrupa'daki Müslümanları da oldukça etkilemiştir. Özellikle Ortadoğu'dan Avrupa'ya yoğun göç dalgası yabancı düşmanlığı ve ırkçılığı artırarak İslamofobi'nin bir seçim malzemesi halini almasını da beraberinde getirmiştir. Avrupa'da aşırı sağ partilerin yükselişi de bu duruma eklenince ırkçılık gibi İslamofobi de önüne geçilemeyen bir hızla Avrupa kıtasına iyice yayılmıştır. Özellikle aşırı sağ partiler kendi propagandaları için ırkçılık kadar İslamofobi'yi de kullanmışlardır. Yani İslamofobi dini bir konudan çıkmış politik bir hal almıştır. Konunun siyasi bir hal alması neticesinde ise İslamofobi batılı devletlerin güvenlik politikaları içine bir tehdit olarak dâhil edilmiştir. ırkçı Avrupalı siyasetçiler İslamofobi'yi güvenlikleştirilmiş bir konu olarak bazı medya organlarında ve onların aracılığı ile seçim propagandası olarak kullanmışlar ve kullanmaya devam etmektedirler.

Tezin temel sorunu, Avrupa'da, Avrupa toplumuna, sosyal refah sistemine, kültürüne, değerlerine ve normlarına karşı üretilen tehdit söylemlerinin gerçek bir tehditten daha ziyade güvenlikleştirici aktörler tarafından söylem yoluyla nasıl oluşturulduğunu, olaylar ve kavramlar üzerinden açıklamaktır. Bu bağlamda tehdit unsuru olarak ifade edilen İslam'ın ve Müslümanların İslamofobi siyaseti içinde nasıl söylemsel bir tehdit olduğu incelenecektir.

Tezde İslamofobinin nasıl ortaya çıktığı, nasıl güvenlik politikalarına dahil edildiği ve siyasetçilerin politika söylemlerinde konuyu nasıl güvenlikleştirildiği sorularına cevap aranacaktır. İslamofobinin 11 Eylül ile birlikte popülerlik

⁷ Ejder Okumuş, "ABD'de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası," *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiyei Yayınları, (2007), 240-241.

⁸ Anne Stewart, *Report on HateCrimes and Discrimination Against Arap Americans: The Post-September 11 Blacklash September 11, 2001- October11, 2002*, ed. Hussein Ibish (American-Arap Anti-Discrimination Committee, 2003), 7.

kazanmasının arka planında aslında bu döneme kadar hangi olaylar çerçevesinde zeminin oluştuğu soruları açıklanmaya çalışılacaktır.

Tezin teorik tabanı, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kuramı çalışmalarının oluşturduğu çerçeve oluşturmaktadır. Bu çalışmada güvenlikleştirme teorisi kapsamında Avrupa'nın İslamofobi siyaseti incelenmeye çalışılacaktır. Avrupa merkezinde güvenlikleştirici aktörlerin İslamofobiyi güvenlikleştirme söylemlerinin içine dâhil etmesini, İslam dünyasının terörizmle bağdaştırılarak kimikleştirme faaliyetleri kapsamında neler yapıldığı, neler yapılmak istendiği ve ne politikalar sürdürüldüğü incelenecektir.

Bu tezin amacı Avrupa'da İslamofobi siyasetinin güvenlikleştirme yolu ile yaygınlığının arttığını ileri sürmek ile birlikte söz edim yöntemi yani temel İslami kavramlarına yüklenen olumsuz anlam ve birer tehdit nüvesine dönüştürülmesi yolu ile oluşturulmuş güvenlik tehdidi unsurlarının, bütün Müslüman kesimi için iddia edildiğini ve gerçek bir tehdidi oluşturmadığını vurgulamaktır.

Tezin birinci bölümünde çalışmamızın teorik çerçevesi ele alınacaktır. Tezin teorik çerçevesi Kopenhag Okulu'nun çalışması olan güvenlikleştirme teorisi üzerine kurulduğu için güvenlikleştirme teorisinin ortaya çıktığı güvenlik çalışmalarının hangi aşamalardan geçtiği, hangi dönemlerde hangi kapsam alanlarına taşındığı incelenerek genel çerçevesi anlatılacaktır. Devamında Kopenhag Okulu'na kısa bir giriş yapılarak güvenlikleştirme teorisinin genel varsayımları üzerinde durulacaktır. Güvenlikleştirme teorisi kapsamında güvenlikleştirme siyasetinin işleyişi ve teoriyi oluşturan kavramları incelenecektir. Güvenlikleştirme teorisinin tezin içeriği için önemli kavramı olan söz edimine ayrıca yer verilerek Avrupa'nın İslamofobi politikasının açıklanmasındaki yeri üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde İslamofobi kavramı detaylı bir şekilde açıklanarak, İslamofobi'nin ırkçılık ve anti-semitizm bağlantıları incelenecektir. Devamında ise İslam kavramının ve Müslümanların İslamiyet'in doğuşundan itibaren geçirdikleri dönüşümler altında oluşan İslam karşıtlığı ile maruz kaldıkları söylemler ve nitelendirmeler açıklanmaya çalışılacaktır. 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrası dönemde İslamofobi etkisinin hangi olaylar sebebiyle arttığı incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise Avrupa'da İslamofobinin yaygınlığının güvenlikleştirme siyaseti ele alınmıştır. İslamofobinin Avrupa'da nasıl inşa

edildiği, İslam'ın ve Müslümanların nasıl güvenlik tehdidi unsuru olarak gösterildiği açıklanarak, hangi güvenlik tehditleri etrafında şekillendiği incelenecektir. Avrupa'da İslamofobiyi besleyen güvenlikleştirici aktörler ele alınarak bu aktörlerin söz edimleri ile alımlayıcı kitleyi nasıl mobilize ettiği incelenecektir. Bu bağlamda aşırı sağ politikacıları ve Avrupa medyası üzerinde durularak İslamofobinin yaygınlığına nasıl katkı sağladıkları irdelenecektir. Son olarak güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde Avrupa'da İslamofobinin yaygınlığı genel bir anlatımla açıklanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Genel

Uluslararası güvenlik, Soğuk Savaş boyunca daha çok realist bir perspektiften ele alınmış ve incelenmiştir. Realizm, uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı ve kutup liderlerinin güç mücadeleleri çerçevesinde güvenliği daha çok askeri kapasite üzerinden değerlendiren yaklaşımlar ile açıklanmaya çalışmıştır. Fakat, Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası system iki kutuplu dünya düzeninin yıkılmasıyla güvenlik algılamalarını da değiştirmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışı yeni dünya düzenini tanımlama noktasında yetersiz kalmıştır. Bir başka deyişle, Realizmin Soğuk Savaşın sona ermesini tam olarak açıklayamaması, güvenlik kavramının tanımının genişlemesi gibi hem nesnel hem de kavramsal değişiklikler alternative güvenlik teorilerinin ortaya atılmasına neden olmuştur.

Alternatif güvenlik teorileri arasında yer alan güvenlikleştirme kuramı, Kopenhag Okulu tarafından geliştirilerek Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik anlayışına yeni bir perspektif sunmuştur. Bu bölümde bu kuramın ortaya çıkmasına giden süreç ele alınacak olup güvenlik kavramı kısa bir şekilde tanımlanacaktır. Güvenlik tanımlamasının devamında Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu eleştirel güvenlik yaklaşımı açıklanarak Kopenhag Okulu'nun güvenlik algısının temelleri incelenecektir. Bu bağlamda güvenlikleştirme sürecinin açıklanması üzerinden güvenlikleştirme teorisi kapsamına giriş yapılacaktır. Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu güvenlikleştirme teorisi, dil bilimsel analizler ışığında güvenliği söz edim ile açıklayarak devletlerin politika adımlarını açıklamada rasyonal bir yaklaşım olmuştur.

1.2 Güvenlik Kavramı: Kavram Analizi ve Kavramın Tarihsel Süreci

Güvenlik kavramı, tarihsel süreçlerde kendisini farklı tanımlamalar içerisinde bulabilmektedir. Güvenlik tanımı egemen olan devlet devlet yapıların özelliklerine göre zaman içinde değişime uğramaktadır. Nitekim, 1648 estfalya Barış Antlaşması sonrası ulus-devletler temelli bir uluslararası sistemin oluşması da bunun en iyi örneklerinden biridir. Bugün ulus-devletlerin temel aktörlerini

oluşturduğu bir uluslararası sistemde, ulus-devletlerin politika gündemlerinin değişimi ile güvenlik kavramının anlamı ve nasıl algılandığı da değişebilmektedir. Kısaca, güvenlik kavramı, devletlerin ihtiyaçlarına göre değişebilmekte, daha geniş anlamlar kazanabilmektedir. Devletlerin birincil güvenlik önceliği dış tehditlere karşı geleneksel güvenlik ihtiyacının yanı sıra insan hakları, ekonomi, doğal kaynak rezerv kontrolü, çevre, uyuşturucu madde trafiği, suç, adalet gibi birtakım güvenlik ihtiyaçları da doğabilmektedir.⁹

1.2.1 Kavram Analizi

Türk Dil Kurumu'na göre güvenlik, “*toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet*” olarak ifade edilir. Buradaki tanım güvenliğin sosyal bilimler arasında ayrım gözetilmeksizin yapılan en kapsayıcı tanımıdır. Her ne kadar güvenliğin çeşitli tanımları bulunsa da kavram bireylere, konulara ve hatta konumlara göre değişik varyantlara uyarlanabilmektedir. Bu uyarlamanın tasarlayıcıları da birey, ulus ve uluslararası ekseninde bile anlam değişmesine yol açmaktadır. Devletler yüzyıllardır bir diğer devletin güvensizliği altında ulusal güvenliğin korunması için yoğun çaba sarf etti. Oysa, güvenlik kavramını Uluslararası İlişkiler bilim dalı adına kuramsal açıdan ele alan önemli ilk çalışma 1952 yılında Arnold Wolfers'ın “National Security as an Ambiguous Symbol” makalesidir. Wolfers güvenlik ve tehdit kavramını ilişkilendirerek güvenliği önceden edinilmiş değerlerin korunması olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Barry Buzan'a göre güvenlik insanlığın karşı karşıya kaldığı problemler arasındaki önemli kavramlardan biridir. Ancak kavram Buzan'a göre az gelişmiş bir kavramdır.¹¹ Bu sebeple kavramı tanımlamakta her bir tanım yetersiz kalacak ve bir sonraki tanımına açıklanması noktasında ihtiyaç duyacaktır.

1.2.2 Kavramın Tarihsel Süreci

Uluslararası ilişkiler disiplinin bağımsız bir bilim alanı olarak ortaya çıkması, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıktı. Bu sebep ile uluslararası ilişkilerin bilimsel çalışmalarının yapılmasının tarihini de çok eski değildir. Uluslararası ilişkilerin önemli kavramlarından biri olan güvenliğin ağırlıklı olarak

⁹ David A. Baldwin, “The Concept of Security,” *Review of International Studies*, sy. 23 (1997): 5.

¹⁰ Arnold Wolfers, “National Security” as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly* 67, sy. 4 (1952): 484.

¹¹ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, (Londra: Pearson Longman (1991), 3-4.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında incelenmeye başlanması kavramın geçmişinin çok uzun bir yüzyıla sahip olmadığını gösterir. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi ile güvenliğin nasıl sağlanacağı sorunu güvenlik kavramının önemini artırmıştır.¹² Nitekim Soğuk Savaş dünyası, Doğu ve Batı ekseninde kutuplaşmaya sahne olmuştu. ABD ve Sovyetler Birliği iki bloğun rakip temsilcileriydi. Bu dönem her an sıcak bir çatışma olma ihtimalinin olduğu kritik bir dönemdi. Bu sebeple her daim tetikte olma haliyle birlikte güvenlik, realizm eksenli tanımlamayla “askeri güç kavramı” büyük bir öneme sahip oldu.¹³ Güvenlik kavramını ele alırken yaygın olarak siyasal realist uluslararası ilişkiler yaklaşımı askeri güç kavramına vurgu yapmaktadır. Realistler tarafından askeri güç gerektiren olaylar güvenlik sorunu olarak değerlendirilmiş ve kavram, savaş ve askeri çalışmalar altında incelenmiştir.¹⁴

1.2.2.1 Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş dönemi güvenlik çalışmaları, askeri tehdit merkezli olmuş ve güç kavramı ön plana çıkmıştır. Devlet merkezli bir yapının hakim olduğu bu dönem güvenlik çalışmalarını da bu alanda sınırlandırmıştır. Dawid Baldwin'e göre 1945-1955 yılları boyunca askeri temelli müdahaleler ön planda ve güvenlik çalışmaları da bir o kadar askeri güce dayanıyordu. Baldwin, bu alanda tek bir araştırma sorusunun olmadığını, dört güvenlik temasıyla hareket edildiğine işaret eder. İlk olarak, güvenlik kavramı tarihsel süreçlerle evrilen devletlerin birincil önceliğinden daha çok göreceli öneme sahip türev bir değerdi. Yani güvenliğin önemi diğer önemli kabul edilen değerleri koruduğu kadardır. Bu görüş, dikkatleri askeri güvenlik ile ekonomik refah, ekonomik istikrar ve bireysel özgürlük gibi diğer değerler üzerindeki güvenliğin önemli olduğu bilincine getirdi. İkinci olarak, ulusal güvenlik hem askeri hem de askeri olmayan devlet idaresiyle sağlanacak bir unsurdur. Üçüncüsü, güvenlik ikilemine yönelik farkındalığın oluşmasıdır. Sonuncusu ise, ekonomi, sivil özgürlükler ve demokratik siyasi

¹² Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü,” *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 6 (2013):128.

¹³ Nebi Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti (1923-2003)” (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012), 16.

¹⁴ Oktay F. Tanrısever, “Güvenlik,” *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, der. Atilla Erallp (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 110.

süreçler gibi konularda ulusal güvenlik ve iç politika arasındaki ilişkiye dikkat çekilmesi gerekir.¹⁵

Wolfers ulus güvenliğini, saldırı altında caydırıcılık kabiliyetine veya savaş halinde zafer kazanma kabiliyetine göre azalıp artabileceğini söyler. Yani güvenliğin her toplumun az ya da çok sahip olmak isteyeceği bir değer olduğu vurgusunu yapar. Wolfers güvenliğin öznel ve nesnel açıdan iki durumu ölçtüğünü ifade eder: öznel açıdan, varolan değerlere gelecekte bir saldırı olması ihtimalinden doğan korkunun yokluğunu, nesnel açıdan ise bu değerlere karşı tehditlerin yokluğunu.¹⁶ Bahsi geçen bu ölçümler elbette devletten devlete farklılık göstermektedir. Nitekim her devletin maruz kaldığı tehdit ve tehdidin boyutu farklılık gösterir. Ayrıca her devlet az ya da çok kendine özgü bir güce sahiptir. Bu da tehdidin varlığında güvenliği hangi ölçüde sağlayacağını ve nasıl kullanacağını farklılaştırır.

Ken Booth'a göre geleneksel güvenlik algısı üç unsurla karakterize edilir: askeri tehditlere ve güce karşı koyma ihtiyacı; statükoyu koruma odaklı önlem; devlet odaklı bakış açısı. Booth ayrıca geleneksel güvenlik algısı zamanla dar bir alanı kapsadığı için gelişme ve güncellemeye açık hale geldiğini ifade etmektedir. Ona göre, bu ihtiyaç iki eleştiriden doğmaktadır. İlki, güvenliğin geleneksel bakış açısındaki askeri temelli yaklaşımın dar bir alanı kapsamaması; ikincisi ise, güvenliğin askeri konuların dışında kalan konuların güvenlik gündemine dâhil edilmesi gerektiği ihtiyacıdır. Nitekim bir devlete yönelik tehditler sadece diğer devletlerden kaynaklanmaz. Bireyin refahına ve ulusların çıkarlarına yönelik tehditlerde önem arz eder. Bazı durumlar vardır ki devletin kendi politikaları ve yetersizliklerinden kaynaklanır. Bu durumlara örnek vermek gerekirse; ekonomik çöküş, siyasi baskı, kıtlık, aşırı nüfus, etnik rekabet, doğa tahribatı, terörizm, suç ve hastalık gibi. Booth'a göre devletlerin birincil güvenlik tehdidi başka bir devletten değil bizzat kendi içinden gelir. Bu bağlamda hükümetleri yöneten rejimlerin güvenlik tehdidi içseldir.¹⁷ Bu bağlamda Soğuk Savaşın iki kutuplu ekseninde var olması ve devletlerin bu alanlara kayması -çok azı bağlantısızlar içinde kalmışsa da- her an sıcak bir çatışmanın varlığını mümkün kılmaktaydı.

¹⁵ David Baldwin, "Security Studies and the End of the Cold War," *World Politics*, sy. 48 (1995), 122.

¹⁶ Wolfers, "'National Security' as an Ambiguous Symbol," 484-485.

¹⁷ Ken Booth, "Security and Emancipation," *Review of International Studies* 17, sy. 4 (1991): 317.

Soğuk Savaşın bitimi ekseninde geleneksel güvenlik algısı kendini diğer alanlarda da güvenlik tanımına ve politikalarına ihtiyaç duyulması sebebi ile geleneksel kendini gelişime ve değişime doğru evirdi.

Buzan, güvenlik kavramını güç ya da barıştan kaynaklanan bir ardıl devre olarak tanımlar.¹⁸ Bu tanımlamayla güvenlik güç ve barış kavramlarının gerisinde kalmış ve tek başına belirleyici bir kavram olarak görülmemiştir. Bu ise güvenliğin az gelişmiş bir kavram olmasıyla doğrudan orantılıdır. Realist anlayışın güvenlik kavramının yetersizliği yeni bir güvenlik anlayışı oluşması da beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyaç pek çok alanda güvenlik kavramının daha geniş olarak tanımlanmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Güvenlik kavramının daha geniş olarak tanımlanmasına neden olan en önemli gelişme ise Soğuk Savaşın sona ermesidir.

1.2.2.2 Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu yapı çökmüş, uluslararası sistem başat iki kutup lideri arasında her an savaş olma ihtimaline dayanan güvenlik ikileminden daha barışçı ve farklı güvenlik sorunlarının (örneğin iç savaşlar, etnik ve dini kökenli çatışmalar vb.) ortaya çıktığı bir zamana evrildi. Bu dönemde güvenlik algısının değişmesine ihtiyaç duyuldu. Realizm tarafında Soğuk Savaş dönemi boyunca ileri sürülen askeri odaklı dar güvenlik algısına yerine, uluslararası sistemin ihtiyaçları doğrultusunda daha geniş tabanlı güvenlik algısı ile gelişmeler açıklanmaya çalışıldı.¹⁹ Geleneksel güvenlik algılamaları devlet merkezli iken yeni güvenlik arayışları insan güvenliğine odaklanmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası gelişmeler ışığında yeni yaklaşımlarda geliştirildi. Örneğin, Baldwin'e göre güvenlik politikasının gerçekçiliğini analiz etmek için ayrıntıları da incelemek gerekmektedir. Bu ise güvenliği, tehditlerin olmayışı olarak tanımlamak yerine güvenliği değerlere yönelik düşük bir zarar ihtimali olarak tanımlamak ile değiştirilmesidir. Bu yeni tanım, devletlerin askeri saldırı tehdidine karşı geliştireceği caydırma politikalarının, saldırının gerçekleşmesi ihtimalini azaltarak güvenliği sağladığını iddia eder. Bu yeni dönüşümle güvenlik, iki soruyla tanımlanabilir. İlki, kimin için güvenlik, ikincisi ise, hangi

¹⁸ Barry Buzan, "Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations," *Journal of Peace Research* 21, sy. 2 (1984): 110.

¹⁹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (Bursa: Aktüel 16 Ltd. Şti, 2021), 455.

değerler için güvenlik sorularıdır.²⁰ Güvenlik ihtiyacının hangi hedefe yönelik tehdit için sağlanacağı temel belirteçlerdir. Bu sebeple kimin için güvenlik sorusu sorulmalıdır. Bu cevap devlet, birey, uluslararası sistem vb. olabilir. Bu özneler ise içinde pek çok değer barındırır. Varsayılan öznenin hangi değerinin güvenlik açığı altında olduğu tespit edilmelidir. Bu sebeple hangi değerler için güvenlik sorusu sorulur. Burada bahsi geçen değer kavramı içine pek çok şeyi alabilmektedir. Örneğin; ekonomik refah, özerklik, psikolojik mutluluk vb. dâhil edilebilir.

Baldwin, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar güvenlik kavramını yeniden tanımlama girişimlerinin fazlalığı göz önüne alındığında kavramın ihmal edildiğine dair iki neden ileri sürer. İlki, güvenlik kavramı, sivil özgürlüklerin askıya alınması, savaşlar ve kaynakların etkin kullanımı noktasında haklılaştırma aracı olarak gösterilmiştir. Bu sebeple gereğinden fazla araştırılmamıştır. İkincisi ise, son dönem güvenlik çalışmaları tam bir kavramsal analiz niteliği taşımamaktadır. Adalet, özgürlük, eşitlik, temsil ve güç kavramlarına verilen dikkat, güvenliğe verilmemiştir.²¹

Baldwin'e göre, güvenliğin oluşması noktasında yukarıda bahsedilen iki soru her ne kadar yeterli olsa da güvenlik arayışı noktasında tam bir yol haritası oluşturmaz. Bu sebeple alternatif güvenlik politikaları için başka sorulara da ihtiyaç vardır. “Ne kadar güvenlik?”, “hangi tehditlere karşı?”, “hangi araçlar yoluyla”, “maliyeti nedir?”, ve “hangi zaman periyodunda?” sorularıdır. Baldwin, bu sorularla güvenliğin oluşacağını iddia eder. Ancak ona göre her zaman tüm bu soruların sorulmasına ihtiyaç yoktur. Güvenlik gereklilikleri doğrultusunda sorgulanır.²²

Soğuk Savaş sonrası güvenlik kavramındaki dönüşüm Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ile açıklanır. Eleştirel Güvenlik anlayışına göre her nasıl Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem devletten bireye odağını değiştirdiyse, güvenlik çalışmaları da aynı şekilde birey güvenliğine doğru kayma göstermiştir. Çalışma analizinde, devletlerin sürekli güvensizlik üreten yapılar olduğu vurgusu ile varsayım yapılarak geleneksel güvenlik anlayışındaki devlet merkezli algılamının yerini birey kavramı almıştır. Bireyi merkeze alan güvensizlik temelinde güvenlik

²⁰ Baldwin, “The Concept of Security,” 12-13.

²¹ A. g. m. s. 8-9.

²² Baldwin, “The Concept of Security,” 14-17.

arayışlarına gidilmiştir. Güvenliğin sağlanamadığı durumlarda ise oluşabilecek çevresel, siyasal ve insani felaketlere dikkat çekilerek özgürleşme kavramı ile mevcut güvenlik kavramının tekrar ele alınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.²³

Güvenlik kavramı ile ilgili Soğuk Savaş sonrası diğer çalışma ise, Booth'un çalışmasıdır. Booth bu çalışmada, Booth, güvenlik ve özgürleşme kavramlarını birbirinden ayrılmaz bir konuma koyar. Özgürleşme kavramını, insanların yapmayı tercih edecekleri eylemleri yapmalarına engel olabilecek baskılara karşı insanları güvenceye almak ve bunu yaparken başkalarının özgürlüklerini kısıtlamamak olarak tanımlar.²⁴ Ona göre güvenlik ve özgürleşme kavramlarını birbirinden ayrılmaz bir konuma koyar. Ona göre güvenliği güç veya düzenin değil özgürleşmenin sağlayacağını söyleyerek, kuramsal olarak özgürleşmeyi, güvenlik olarak tanımlar.²⁵ Nitekim özgürleşme ile birey güvenliğinin oluşması noktasında, küresel güvenlik sağlanmaktadır. Özgürleşmeden kasıt adalet, makuliyet, karşılıklı haklara saygı, ortak insani değerlerin kabulü, şiddete başvurmama ve insan hakları gibi pek çok alandır.²⁶

Geleneksel güvenlik çalışmalarında güvenlik meseleleri güç ve düzen kavramlarıyla açıklanırken eleştirel güvenlik çalışmalarında özgürleşme ile açıklanır. Güvenlik çalışmaları, devlet, askeri güç ve statükonun korunması gündemlerinden halk, adalet kavramı ve değişim ile yeniden tanımlanmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışında insan hakları, iktisadi bölüşüm, gelir dağılımında eşitlik ve adalet gibi kavramların ilgi görmemesinin nedeni statik bir bakış açısına sahip olmasından kaynaklanır. Pozitivist anlayışa dayanan bu tutum güvenliği devlet merkezinde askeri temelde kullanılan bir unsur haline getirmiştir. Ancak güvenlik yeni anlayış ile statik konumundan uzaklaştırılmış sadece maddi güçler üzerinden tanımlanan bir anlayış yerine çok sayıda pratiğin sonucu olarak açıklanmaktadır.²⁷

Sonuçta güvenlik kavramı tarihsel süreç içerisinde geniş bir yelpaze içerisinde anılır hale gelmiştir. Güvenlik kavramı devlet güvenliği etrafındaki sınırlı alandan, bireyi ve sosyal grupları içeren geniş bir alanda tanımlanır hale

²³ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 523-524.

²⁴ Ken Booth, *Theory of World Security* (Cambridge: Cambridge Press, 2007), 168.

²⁵ Booth, "Security and Emancipation," 319.

²⁶ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 529.

²⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 530-531.

gelmiştir. Güvenlik kavramı sadece devlet içinde anılmaktan ziyade uluslararası alana da yayılarak uluslararası örgütlerin politika konularına da dâhil edilmiştir. Güvenliğin geleneksel anlayışıyla askeri boyutu kendini farklı alanlara da dâhil ederek ekonomi, sosyo-kültürel ve çevresel konularda da boy göstermiştir. Bu genişlemenin ana etkeni birey ve bireye sağlaması gereken özgürlük alanıdır. Birey özgürlüğünün öneminin artması güvenlik alanını genişletmiştir. Bu genişlemenin ana etkeni birey ve bireye sağlaması gereken özgürlük alanıdır. Birey özgürlüğünün öneminin artması güvenlik alanını genişletmiştir. Bu bağlamda, Kopenhag okulu beş genel güvenlik kategorisi çerçevesinde güvenliği ele alır; askeri, çevresel, ekonomik, toplumsal ve politika.²⁸

1.3 Kopenhag Okulu: Güvenlikleştirme Kuramı

Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu yapının çökmesiyle, uluslararası sistem farklı bir düzene girerken algılarda da birtakım değişimler ve yenilikler oluşmuştur. Bu önemli değişimlerden biri önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi güvenlik kavramıdır. Bu bağlamda yeni güvenlik teorileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri Kopenhag Okulu'nun güvenlik algılamasıdır.²⁹ Geleneksel güvenlik algılamalarına eleştirel bir yaklaşımla bakan Kopenhag Okulu, geleneksel güvenlik algılamalarındaki merkezi devlet önceliğine bir alternatif üretmiştir.³⁰ Kopenhag Okulu'nun gelişimi, 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde Barış ve Çatışma Merkezi'nin kurulmasıyla başlamıştır. Okulun çalışmaları esas olarak Barry Buzan ve Ole Weaver öncülüğünde ilerlemiştir.³¹ Buzan ve Weaver güvenlik çalışmalarını kolaylaştırmak için üç kavramsal analiz aracı geliştirdi. İlki güvenlik sektörleri, ikincisi bölgesel güvenlik kompleksi ve üçüncüsü ise güvenlikleştirme kavramıdır.³² Güvenlikleştirme kavramı tezimizin ana merceğini oluşturacaktır.

Güvenlikleştirme kavramı, 1990'ların ortalarında Ole Weaver tarafından ana hatlarıyla belirlendikten sonra Uluslararası İlişkiler literatürüne ilk kez girdi ve en kapsamlı tanımına Barry Buzan, Ole Weaver ve Jaap De Wilde'nin 1998

²⁸ Ralf Emmers, "Securitization," *Contemporary Security Studies* içinde, ed. Alan Collins (United Kingdom: Oxford University Press, 2016), 169.

²⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 455.

³⁰ Jef Huysmans, "Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe," *European Journal of International Relations* 4, sy: 4 :1998): 479-500.

³¹ Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 430.

³² Rita Floyd, "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together The Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies," *Review of International Studies* 33 , sy: 2 (2007), 329.

tarıhli “Security: A New Framework for Analysis” kitabında yer buldu. Weaver’a göre güvenlikleştirme kavramı, belirli bir konuya karşı var olan bir tehdidin dılsel temsil formunda ifade edilmesidir. Bu ise “speech act” yani söz edimi olarak tanımlanır.³³ Yani güvenlikleştirme kavramı söz edimi yapılarak mümkündür. Kopenhag Okulu, güvenliğin söylemsel olarak inşa edildiğine vurgu yaparak güvenlikleştirme ile güvenliğin sağlanacağı vurgusunu yaparak iki tanımı birleştirir.

Kopenhag Okulu, endişe oluşturan bir konunun güvenlikleştirme eylemi aracılığı ile güvenlikleştirilebileceğini yani bir güvenlik konusu olarak çerçeveslenerek siyasallaştırılmış alandan güvenlikleştirilmiş alana taşınabileceğini savunur. Hükümet, siyasi elitler, askeri ve sivil toplum gibi güvenlikleştiri aktör, siyasallaşmış bir konuyu referans nesnesine (örneğin, devlet, gruplar, ulusal egemenlik, ideoloji, ekonomi) varoluşsal bir tehdit olarak sunar. Güvenlikleştirici aktör, varoluşsal tehdit sebebiyle siyasi alanın ötesine geçerek olağanüstü araçların kullanılmasının önünü açar. Buzan, Weaver ve Ole de Wilde’ye göre, güvenlikleştirme, siyaseti oyunun kurallarının ötesine taşıyan siyasetin üstünde bir durumu ifade eder. Siyasallaşmanın aşırı bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁴ Güvenlikleştirmeye giden süreçte bir konunun siyasal olmayan bir alandan siyasallaşmasına ve siyasal alandan nasıl güvenlikleştirme alanına gittiğini bir tablo yardımıyla inceleyebiliriz.

Tablo 1. Güvenlikleştirme Süreci.

Siyasi Olmayan	Siyasallaştırma	Güvenlikleştirme
Devlet sorunla baş edemiyor.	Sorun, standart siyasi sistem içinde yönetilir.	Sorun, bir güvenlikleştirme aracılığıyla bir güvenlik sorusu olarak çerçevesleniyor.
Konu kamuoyu tartışmasına dahil edilmiyor.	Hükümet kararı ve kaynak tahsisi veya daha nadiren bir tür toplumsal	Güvenlikleştirme aktörü, zaten politize edilmiş bir kouyu, bir referans

³³ Matt McDonald, “Securitization and Construction of Security,” *European Journal of International Relations* 14, sy. 4 (2008): 566.

³⁴ Emmers, “Securitization,” 170.

	yönetişim gerektiren kamu politikasının bir parçasıdır.	nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak ifade eder.
--	---	--

Kaynak: Emmers, Ralf (2016). “Securitization.” *Contemporary Security Studies* içinde, Editör Alan Collins. United Kingdom: Oxford University Press, 170.

Bir konunun siyaset inşa sürecinde üç farklı düzey bulunmaktadır. Bu düzeyler konunun önem seviyesini belirler. Siyaset dışı, siyasi ve güvenlikleştirilmiş olarak konuların önemleri belirlenir. Güvenlikleştirilmiş mesele en üst düzey öneme sahiptir ve olağanüstü önlemlerin alınmasını gerektirecek ehemmiyettedir. Kararlar siyaset üstü mekanizmalar tarafından alınarak meseleye dair alınan önlemlerin meşruluğu her ne sebeple olursa olsun meşru statüsünde değerlendirilir. Rutin karar alma mekanizmaları askıya alınarak konu en ehemmiyetli konu çerçevesinde önleme tabi tutulur.³⁵

Güvenlikleştirme teorisinin temel argümanı, güvenliğin bir söz edimi olduğu ve tek başına güvenlik ifadesiyle eylemlerin gerçekleştiğidir. Bir mesele güvenlik sorunu olarak etiketlenerek güvenlik sorunu haline gelir. Güvenlikleştirici bir aktör, belirli bir konu, durum veya nesnenin varlığına yönelik bir tehdidin olduğunu belirterek, tehlike altında olduğunu ifade ettiği şeyin güvenliğini sağlamak adına olağanüstü önlemler alma hakkını talep eder. Güvenliğe ihtiyaç duyulan durum, normal siyaset alanından acil siyaset alanına aktarılır ve var olan siyaset kuralları dışına çıkılarak kural ve düzenleme olmaksızın öncelikli mesele olarak ele alınır.³⁶

Güvenlikleştirme eylemi, varoluşsal tehdit olarak adlandırılan şeyin kabul edilen sınıflandırmasına dikkat çeker. Kopenhag okulu, bir konunun güvenlik için varoluşsal bir tehdit olarak nasıl ve ne zaman algılanacağını ve buna göre hareket edileceğini iki aşamalı bir güvenlikleştirme süreciyle açıklamaktadır. Birinci aşama, belirli konuların, kişilerin veya varlıkların referans nesnelerine yönelik oluşan varoluşsal tehditlerin tasvir edilmesiyle ilgilidir. Güvenlikleştirmenin ilk hamlesi devletler tarafından başlatılabileceği gibi sendikalar veya halk hareketleri gibi devlet dışı aktörler tarafından da başlatılabilir. Devlet dışı aktörler bu nedenle güvenlikleştirme modelinde önemli oyuncular olarak kabul edilmektedir. Yine de

³⁵ Hisarlıoğlu, “Güvenlikleştirme,” 4.

³⁶ Floyd, “Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together The Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies,” 329.

güvenlikleştirme, ayrıcalıklı konumlardan yararlanan güçlü aktörlerin egemen olduğu bir süreçtir. Gerçekten de, güvenlikleştirme hamlesi, güvenlikleştirme aktörünün gücüne ve etkisine bağlıdır ve bunu açığa çıkartır. Nitekim aktör, devlet ve seçkinlerdir.³⁷

Güvenlik adına karşı gösterilen aşırı duyarlılık, konuyu her zaman doğrudan güvenlik sorununa götürmeyebilir. Bunun yerine, tehdidin rızaya dayalı olarak kurulması siyasi etkileri önemli hale getirir. İkinci aşamada, güvenlikleştirme aktörü ile ilgili bir kitleyi (kamuoyu, politikacılar, subaylar veya diğer seçkinler) referans nesnesinin varoluşsal olarak tehdit edildiğine ikna etmeyi başardığında başarılı bir şekilde tamamlanır.³⁸ Olağanüstü önlemlerin alınması ikinci aşamayla mümkün kılınır. Varoluşsal tehdidin aciliyetinin kabul edilmesiyle seçmenler, siyasi prosedürlerin normal sınırlarının ötesinde hareket edilmesine rıza gösterirler.

Güvenlikleştirme çalışmaları bir konuya dair güvenlik boşluğu oluşmasıyla başlar. Konu nihai bir önemle öncelikli mesele haline getirilerek güvenlik sorunu olarak kodlanır. Güvenlik boşluğu bir güvenlik tehdidi tanımlamasıyla politika gündemine dâhil edilerek yaşamsal tehdit adı altında olağanüstü önlemler veya müdahalelerin kullanılması meşru hale getirilir. Bu işleyiş biçimi onun geleneksel güvenlik anlayışından ayıran özelliğidir. Bu durum güvenlikleştirme kavramının inşacı bir role sahip olduğunu göstermekle birlikte, güvenlikleştirme politikası söylemler üzerine inşa edildiğinden dolayı Post-yapısalcı ve toplumsal inşayı içinde barındırmaktadır.³⁹

Güvenlikleştirmenin oluşturulması sürecinde güvenlik tehdidi olarak belirlenerek olağanüstü önlemler almayı gerektirecek durum objektif olarak belirlenmemektedir. Aksi halde bu durum öznelde değildir. Bu iki tutumun bu durumu betimlemesi yetersiz kalmıştır. Bu konuda ise en doğru tanım öznelerarası etkileşim adı altında tanımlanan bir sosyal inşa sürecidir.⁴⁰ Güvenlikleştirme süreci doğrultusunda güvenlikleştirme söylemlerinin muhataplarının bu söylemi ciddiye alarak güvenlik tehdidi varlığını ve güvenlik açığı sebebiyle alınan kararları kabul etmeleri gerekmektedir. Bu kabul görüş olağanüstü politika inşa sürecini oluşturmaktadır. Güvenlik konusunun ehemmiyeti göz önüne alındığında

³⁷ Emmers, "Securitization," 171.

³⁸ A. g. e. m. 171.

³⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 457.

⁴⁰ A. g. e. s. 457.

iç politika ve dış politika birbirine paralel bir konum almaktadır. Kitleler tarafından kabul görmüş bir güvenlikleştirme konusuna ait politikalar iç ve dış politikada aynı yörüngenin ekseninden çıkamayacaktır.⁴¹

Kopenhag Okuluna göre, başarılı bir güvenlikleştirme sonucunda güvenlikleştirici aktörler, istisnai araçları kullanım yetisine sahip olur. Güvenlikleştirici aktör, var olan kuralların ötesine geçerek siyasi prosedür ve uygulamaların olağan sınırlarının dışına çıkabilir. Olağanüstü önlemler, acil durum eylemleri, kriz eylemleri veya yasa dışı önlemleri içerebilir. Bu sebeple, olağanüstü önlemlerin varoluşsal tehdide karşı bir çözüm üretmesi gerekir.⁴²

Güvenlikleştirme hareketinin başlaması, sorunun önemini artırarak, kaynakların kullanımının aciliyetini artırır. Bu sebeple acil önlemlerin alınması gerekliliği ile siyasi kanallarda kullanım kolaylığı oluşur. Güvenlikleştirme hareketinin hızlı etkinliğe sahip olması karmaşık çözüm bekleyen sorunların çözüme kavuşturulmasında da kullanılabilir. Sorunu güvenlik ile ilgili diyerek halk desteği seferber edilir ve daha fazla kaynak transferi ile sorun çözüme kavuşturulur. Ancak sorunun sadece siyasi mesele olarak nitelendirilmesi aynı başarıyı vermez. Soruna karşı güvenlik tehlikesi vurgusu çok önemlidir.⁴³

Güvenlikleştirme faaliyeti ile birlikte güvenlikleştirici aktörler istisnai araçları kullanabilir. Ancak bu yetkiye dayanarak bazı durumda yetkiler kötüye kullanılabilir. Sivil faaliyetlerde ordunun veya özel güvenlik güçlerinin rolünü meşrulaştırmak ve güçlendirmek adına adımlar atılabilir. Özellikle gelişmekte olan demokrasilerde veya askeri ve sivil otorite arasındaki ayrımın keskin olmadığı ülkelerde bu duruma rastlanabilmektedir.⁴⁴ Politikacılar, sivil özgürlükleri kısıtlayan, sıkıyönetim uygulamalarını ortaya koyan adımlar atabilir. Hatta bununla kalmayıp siyasi muhaliflerin veya şüpheli teröristlerin yargısız bir şekilde tutuklanması, belirli yerel siyasi kurumların etkisinin kısıtlanması veya askeri bütçelerin arttırılması gibi birçok eylemi meşrulaştırabilirler.⁴⁵ Örneğin, meşruluk kazanma süreci, 11 Eylül sonrasında kolaylaşmıştır. 11 Eylülün oluşturduğu tehditkâr ortam silahlı kuvvetlerin kullanımının meşruluğunu

⁴¹ Fulya Hisarlıoğlu, “Güvenlikleştirme,” *Güvenlik Yazıları Serisi*, sy. 24 (2019):3.

⁴² Emmers, “Securitization,” 172.

⁴³ A. g. m. s. 173.

⁴⁴ A. g. m. s. 173.

⁴⁵ Mely Anthony v.dğr., *Non-Traditionally Security in Asia: Dilemmas in Securitization* (London: Ashgate Publishing, 2006), 181.

sağlamış ve aynı zamanda sivil özgürlüklerin dahi kısıtlanabileceğini bize göstermiştir.

Rita Floyd başarılı bir güvenlikleştirme adına her meselenin güvenlik sorunu haline gelmesini önlemek için üç adım ileri sürer. İlki, varoluşsal tehditlerin tanımlanması; ikincisi, acil eylem ve sonuncusu, kurallar olmaksızın birimler arası ilişkiler üzerine etkileri. Güvenlik tehditlerinin tanımlanması, tanımlanan konunun acil müdahale edilebilecek önemde olması ve diğer birimlerin bu öncelikli konuya ikna olup kabul etmesi süreçleri güvenlikleştirme hamlesine dâhil edilir.⁴⁶ Varoluşsal bir tehditten kastedilen şey, tehdit ortadan kaldırılmadığı takdirde tehdidin dışındaki şeylerin öneminin olmayacağıdır. Yani olağanüstü önlemlere başvurmayı gerektirecek nitelikte bir konu olması gerekmektedir. Güvenlikleştirmenin diğer birimlerce kabulü de büyük önem taşır. Nitekim bir birimin diğer bir birimi güvenlikleştirmeye ihtiyaç duyduğu konuda ikna ettiği noktada orada güvenlikleştirmeden bahsedebiliriz.

Güvenlikleştirme hareketinin başarısının altında demokratik yollarla seçmen tarafından seçilmiş hükümetin varlığı yer alır. Hükümet ve siyasal elitler seçilmişliğin verdiği güven duygusuyla halkı etkileme ve olağanüstü önlemler alma noktasında avantaja sahiptir. Demokratik seçim yoluyla başa gelen hükümet meşruiyetinden faydalanır. Güvenlikleştirilecek olan konunun varoluşsal tehdit olarak ifadesinin ardından halk bu hükümete karşı daha kolay ikna eğilimi gösterir. Ancak bu durum hedef toplumunun her ne sebep olursa olsun bu durumu kabul edeceğine dair netlik göstermez. Güvenlikleştirme hamlesini reddetme eğilimi de ortaya çıkabilir.⁴⁷

Güvenlikleştirme sürecine giden yolda güvenliğin kapsamının belirlenmesi önemlidir. Kapsam alanının içine girmesinde en önemli faktör yaşamsal bir tehdit oluşturması unsurunu barındırmasıdır. Böylelikle olağanüstü önlemler için her türlü yolun kapısının açılması meşrulaşmış olur. Buzan'a göre güvenlikleştirme, değerli kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik herhangi bir şeyin tehdit olarak inşa edilmesi süreci ve bu sürece giden yolda ayrıklı önlemleri kuvvetlendirici bir kavramdır.⁴⁸ Bu tanımdan yola çıkarak güvenlik kavramının hangi boyutta bir

⁴⁶ Floyd, "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together The Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies," 329-330.

⁴⁷ Emmers, "Securitization," 171.

⁴⁸ Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi," *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, sy. 18 (2008): 107.

tehdit unsuru olduğunun belirlenmesi öne çıkmaktadır. Bu tehdit boyutunun hangi evrelerle normalden olağanüstü hal durumuna geldiği konuyu anlamak için oldukça önemlidir. Güvenlikleştirmenin inşa süreci bir dizi öge etrafında ilerlemektedir. Bu öğeleri açıklamak güvenlikleştirme analizini ortaya koymaktadır. Bu öğeler; söz edimi, referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı (belirli bir hedef) kitledir.⁴⁹

Referans nesnesi (referent objects), varlığına karşı tehdit altında olduğu görülen, değerli atfedilen şey, öznedir. Geleneksel algıyla baktığımızda referans nesnesi olarak ifade edilen şey devlet ve ulus öznesidir. Devletin bekasına ve egemenliğine ve ulusun kimliğine yönelik bir tehdit algılaması geleneksel çerçevede tehdit unsurları olarak teşkil ederek referans nesnesi olarak ele alınmada temel referans nesneleriydi. Her ne kadar geleneksel algılayışta iki kavram önemli olsa da aslında durum daha geniş bir alana yayılabilir. Söz konusu tehdit algılaması herhangi bir şeye yönelik olarak da güvenlikleştirici aktörler tarafından referans nesnesi olarak tanımlanabilir.⁵⁰

Güvenlikleştirici aktör, güvenlik tehdidine karşı söz edim yoluyla güvenlikleştirme eylemini gerçekleştiren kişi veya gruptur. Güvenlikleştirici aktör hükümet, siyasi liderler, bürokrasiler, lobiciler veyahut baskı grupları olabilir. Alımlayıcı kitle, güvenlikleştirici aktörün hedef kitlesidir. Güvenlikleştirici aktör söz edimini alımlayıcı kitleye aktarır. Varoluşsal tehdidin söz edimi yoluyla ikna edilmesi gereken gruptur. Güvenlikleştirici aktör genellikle referans nesnesi değildir. Hedefinde devletin, ulusun, toplumun ya da sistemin güvenliği vardır.⁵¹ Güvenlikleştirici aktör her ne kadar alımlayıcı kitleye karşı söz edim yolu kullandıysa da güvenlikleştirmeden bahsetmek için alımlayıcı kitlenin söz edimine ikna olması söylenilen tehditin varlığını kabul etmesi lazımdır. Ancak alımlayıcı kitlenin varoluşsal tehdidi kabulü ile güvenlikleştirmeden söz edilebilir. Alımlayıcı kitle ikna olduktan sonra olağanüstü önlemlerin meşruluğu sağlanmış olacaktır.⁵²

1.3.1 Söz Edimi

Söz edimi kavramı (speech act) söylem eylemidir. Bu kavram esasen güvenlikleştirme kavramının ana bağlayıcı unsurudur. Nitekim güvenlikleştirme

⁴⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 457.

⁵⁰ Buzan v.dğr., "Security," 36.

⁵¹ A. g. e. s. 40.

⁵² A. g. e. s. 25.

tanımlarından bahsederken değindiğimiz söylem yoluyla güvenlik meselesinin olağanüstü bir önlem alınacak seviyeye getirilmesi, konunun en kritik noktasını oluşturmaktadır. Bu kısımda söz edimi eyleminin irdelenmesi güvenlikleştirme konusunu aydınlatma noktasında önemlidir. Söz edimi aslında bir kodlama hamlesidir. Güvenlik açığı oluşturacak unsurun varoluşsal bir tehdit olarak tanımlanması sürecidir. Söz edimi kavramı esasen güvenliğin üretimini sağlayan güvenlikleştirme hamlesinin en kritik noktasıdır.

Kavramın gelişimi dil felsefesi geleneğinin öncü düşünürlerinden⁵³ Jhon L. Austin ve Jacques Derrida'nın çalışmalarının harmanlanmasıyla oluşmuştur.⁵⁴ Austin'in söz edimi kuramında söylenen sözlerin karşılığı vardır. Söz muhatabında bir etki bırakır. Bu etki duygu veya düşünce alanında değişiklik meydana getirebilir. Anlama sorunlarını ise yine bu kuramla açıklayarak dilin kullanım farklılıklarına bakarak çözümlenebileceğini savunur. Bu çözümleme ise dilin felsefi incelemelerinden doğmaktadır. Konuşmacının alımlayıcı kitle ile arasındaki söylemsel ve davranışsal etkileşimleri edim, hareket ve olaylar zincirinin açıklanmasına imkan tanır.⁵⁵

Kopenhag Okulu'na göre herhangi bir konu, siyaset dışı bir alandan devlet politikasının parçası olarak siyaset konusuna taşınabilir. Bu konu, varoluşsal bir tehdit olarak ifade edilerek güvenlikleştirilir. Ancak yine aynı konu, tehdit unsuru olma öznesini kaybederek güvenlik alanı dışına çıkarılabilir.⁵⁶ Bu eylem döngüsü söz ediminin başarısıyla mümkündür. Söz edim ile tehdit unsuru olan eylem yine söz edimi yapılarak tehdit olmaktan çıkarak siyaset dışı halini alabilir.

Austin söz edimi kavramını üç gruba ayırarak çerçeveleştirir; düz söz edimi (locutionary), edim söz edimi (illocutionary) ve etki söz edimi (perlocutionary). Bu üç etki alanı birleşerek söz edimini meydana getirir. Bu üç ayrım dile yüklenen anlamı ortaya koyarak güvenlikleştirmenin diğer söylemlerden farkını ortaya çıkartmaktadır. Güvenlikleştirme bu noktada edim söz edimi ile alakalıdır. Eylemsel söz edimi de denenen edim söz edimi söylemin

⁵³ Vedat Çelebi, "Gündelik Dil Felsefesi ve Austin'in Söz Edimleri Kuramı," *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* 4, sy. 1 (2014): 74.

⁵⁴ Sinem Açıkmeşe, "Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Birliği Üzerine Bir Değerlendirme" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 168.

⁵⁵ Erkan Hirik, " Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Atasözleri-Deyimlerde Toplum/Topluluk Adları ve Duygu Değerleri," *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 11, sy. 24 (2018): 160-161.

⁵⁶ Ali Balcı ve Tuncay Kardaş, " The Chancing Dynamics of Turkey's Relations with Israel: An Analysis of 'Securitization'," *InsightTurkey* 14, sy. 2 (2012): 100.

eyleme dönüşmesidir.⁵⁷ Hüküm belirten, erk belirten, sorumluluk yükleyen, davranış belirten ve serimleyici olarak açıklanan edimsöz edimi kişilerarası iletişimin söylemin aktarılmasıyla mümkün olduğunu anlatır. Eylemsel edimsel söz ile yapılan söylem eylemi, aktarılan tarafta bir değişim etkisi oluşturmaktadır. Düz söz edimi, doğrudan aktarılan söylemdir. Seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma olarak ifade edilen düz söz edimi dilin boyutuyla alakalıdır. Fikirlerin oluşturulma evresinde seslerin birbirine eklemlenmesiyle , söylemin aktarılması sürecini kapsar. Etki söz edimi ise, söylemin karşı tarafta oluşturduğu duygu, düşünce ve hareket eksenindeki etkileşime dikkat çeker.⁵⁸

Derrida'nın söz edimi anlayışına baktığımızda güvenlikleştirme söyleminin başarısının her zaman mümkün olmadığını ifade ettiğini görürüz. Her söz edimi güvenlikleştirmeyi kesinleştirmez. Hatta güvenlikleştirme adına başarılı olmuş bir söz edimi başka bir zaman diliminde aynı başarıyı sağlamayabilir. Güvenlikleştirici aktörler aynı olsa dahi bile farklı sonuçlar oluşturabilir. Bu bağlamda Derrida değişime açık bir döngünün varlığına işaret ederek durağanlığı reddeder.⁵⁹

Güvelik kavramı söylem yoluyla biçimlendirilerek güvenlikleştirmeye dönüştürülür. Bu biçim onu geleneksel güvenlik anlayışından çıkartarak kavramın genişletilmesine olanak sağlar. Bu gelişim güvenliğin dar çerçevede vuku bulmasının çok önüne geçerek çevre, göç, insan hakları, refah gibi hayatın sosyal yönüne dikkatini derinleştirerek güvenliğe geniş bir bakış açısı sunmaktadır.⁶⁰ Bu noktada politikleştirmeye kastedilen unsur ne olursa olsun sorumluluk almayı gerektirecek nihai öneme sahip bir hal alır.

Söz edimi kavramı halkın politika üzerindeki etkisini etkiler. Söz edimi ile güvenlikleştirilmiş konuya dair alınan tüm kararlar halk tarafından meşru kabul edilerek halkı saf dışı bırakır. Nitekim güvenlikleştirilmiş mesele haline gelmiş konunun kamuoyuna duyurulması güvenlik önlemleri sebebiyle gerçekleştirilmeyebilir. Her ne kadar her konu bu şekilde gizli yürütülme de gizli yürütülmesi meşru bir süreç içerisinde algılanmasını dahi meşrulaştırmıştır.

⁵⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 161.

⁵⁸ Hirik, “ Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Atasözleri-Deyimlerde Toplum/Topluluk Adları ve Duygu Değerleri,” 161.

⁵⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 162.

⁶⁰ İsmail Erkam Sula, “ Güvenlikleştirme Kuramında ‘Söz Edim’ ve ‘Pratikler’: Türkçe Güvenlikleştirme Yazınında ‘Yöntem’ Arayışı,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 17, sy. 37 (2021): 90.

Her ne kadar halk politika üzerinde etkisizse de, güvenlikleştirmenin başarılı olduğunu anlamak için de halka ihtiyaç vardır. Halkın bahsi geçen konuyla alakalı yapılan söz edimine karşı tutumu başarıyı belirlemektedir. Güvenlikleştirici aktör tarafından yapılan güvenlik söz edimi izleyicide ne kadar varoluşsal tehdit algısı oluşturuyorsa o zaman güvenlikleştirme hamlesi o kadar başarılı olmuş demektir.⁶¹

Güvenlikleştirme modeline göre, bir konunun güvenlik sorusuna dönüşümü, dinleyici toplumunun tehdidin var olduğuna inanması ile başlar. Olağanüstü önlemler bu sebeple her koşulda gerekli değildir. Olağanüstü önlemlerin gerekli görülmediği noktada gerekli olan eylem siyasi prosedürler yoluyla önlem almaktır. Siyasi prosedürlerin uygulamasıyla başarılı söz edimleri yapılabilir. Bu durum, güvenlikleştirme eyleminin, iki boyutlu olduğunu gösterir. Güvenlikleştirme eylemi hem söylemsel hem de söylemsel olmayan iki boyuttan oluşur. Söylemsel boyut ilgili kitlenin tehdidin varoluşsal doğasına ikna eden başarılı söz edimlerini kapsar. Söylemsel olmayan boyut ise, güvenlikleştirici aktörün, acil durum yetkilerinin, politika uygulaması olarak ifade edilir.⁶²

1.3.2 Kolaylaştırıcı Koşullar Işığında Güvenlikleştirme

Güvenlikleştirme eyleminin gerçekleşmesi için güvenlikleştirici aktörün söz edimlerine alımlayıcı kitlenin ikna olması gerekmektedir. Böylelikle güvenlikleştirme için olağanüstü önlemlerin meşruluğu sağlanmış olur. Alımlayıcı kitle ve güvenlikleştirici aktör arasındaki bu uzlaşma yolu ile var olan tehdidin ortadan kaldırılması sürecine girilir. Bu uzlaşma kısmı ise içinde bir takım kolaylaştırıcı koşullar barındırmasıyla güvenlikleştirme hamlesini başarıya götürebilmektedir. Uzlaşma yolu söz edim yöntemi ile sağlandığından kolaylaştırıcı koşullar bu noktada devreye girmektedir.⁶³

Başarılı bir söz edimi için iki koşul gerekmektedir. Birincisi iç koşuldur; dilbilimsel-dilbilgisel kurallara uygun olmalı veya kabul edilmiş geleneksel yöntemlere göre yapılmalıdır. İkincisi ise dış koşuldur; bağlamsal ve sosyal alana dikkat edilerek kişiler ve koşullar söz edimi yapılabilmesi için uygun olmalıdır. Söz ediminin iç koşulu içerisindeki en önemli nokta güvenliğin biçim ve dilbilgisi

⁶¹ Buzan v.dğr., “Security,” 28-29.

⁶² Emmers, “Securitization,” 173.

⁶³ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 463.

ile varoluşsal tehdit doğrultusunda bir olay örgüsü inşa etmesidir. ⁶⁴Bu önemli nokta ise güvenlikleştirmenin ilk ayağını oluşturmaktadır.

Söz ediminin başarılı olabilmesi için toplumun dili üzerine söylem biçimlendirilmelidir. Söylem toplumun kimliğini yansıtmalıdır. Güvenliğin merkezinde şekillenmiş bir dil ile olay örgüsü şekillendirilmelidir. Söz ediminin otoriteler tarafından belirli nesnelere atıf yapılarak oluşturulması gerekir. Bu nesneler toplum nezdinde güvenlik tehdidi olarak kabul görmüş, düşmanca duygular, su kirliliği, tarihsel hikayeler gibi tehdit edici unsuru destekleyen özellikler taşınmalıdır. Bu tür unsurlar tek başlarına bir etki oluşturmazlar da söz ediminde kullanımı kolaylaştırıcı koşullar olarak ifade edilebilir. ⁶⁵

Kolaylaştırıcı koşullar etrafında şekillenen bir söz edimi başarı sağlayabilir. İlk olarak güvenlik gramerini kullanan bir dil ile söylem yapılmalıdır. İkincisi, söylemi gerçekleştiren güvenlikleştirci aktörün toplum tarafından seçilmiş bir otorite olması sebebiyle alımlayıcı kitle üzerindeki etkiyi artıracaktır. Ayrıca bu otorite olağanüstü önlemleri alma yetkisine de sahip olmalıdır. Son olarak ise tehdit söylemini destekleyen özelliklerin varlığı ile güvenlikleştirmede başarı sağlanabilir. ⁶⁶ Bu noktada tarihsel arka planın olması büyük önem taşımaktadır. Güvenlik meselesinin tarihsel bir arka plana sahip olması tehdidin varlığının inandırıcılığını kolaylaştıracaktır. Örneğin tarihlerinde karasuları noktasında sorun yaşayan iki ülkenin tekrar karasuları sebebiyle karşı karşıya geldiğini varsayalım. Bu noktada alımlayıcı kitle tarihi yaşanmışlıkları sebebiyle durumun ciddiyetini daha kolay kabullenecektir. Alımlayıcı kitle tarafından kabul edilmiş söz edimi güvenlikleştirmeyi meydana getirmektedir. Alımlayıcı kitlenin kabulü güvenlikleştirmenin son noktasını oluşturur. Ve güvenlikleştirme alımlayıcı kitlenin kabulü ile başarılı kabul edilir. Böylelikle kolaylaştırıcı koşullar ışığında söz ediminin kabulü kolaylık kazanmaktadır.

Alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirci aktörün ikna söylemlerini kabul etmesi güvenlikleştirmenin başarısı için önemli bir noktadır. Aksi halde alımlayıcı kitlenin ikna olmadığı bir güvenlikleştirme, güvenlikleştirme girişimi olarak ifade edilecektir. Bu noktada ise güvenlikleştirme hamlesi başarısız olarak nitelendirilir.

⁶⁴ Barry Buzan v.dğr., *Security: A New Framework for Analysis* (United Kingdom: Lynne Rienner Publishers, 1998), 33.

⁶⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 463.

⁶⁶ Barry Buzan v.dğr., *Security: A New Framework for Analysis* (United Kingdom: Lynne Rienner Publishers, 1998), 33.

Nitekim alımlayıcı kitlenin ikna olmadığı bir güvenlikleştirme teşebbüsünde olağanüstü önlemlerin kullanılması meşruluk sağlamaz.⁶⁷

1.3.3 Güvenlik Sektörleri

Kopenhag Okulu'nun bir diğer üzerinde durduğu konu güvenlik sektörleridir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber devlet odaklı güvenlik kavramlarının dar kalıpları genişletilerek daha geniş bir alana yayılmıştır. Güvenliği sadece devlet merkezli bir bakış açısıyla ele almak güvenliği askeri temelli ele aldığından yetersiz görülmüştür. İki kutuplu dünya düzeninin yerini yumuşama dönemine devretmesiyle beraber güvenlik çalışmaları askeri merkezli algıdan kendini askeri olmayan meseleler üzerinde de tartışılır bulmuştur. Nükleer tehdidin oluşturduğu askeri güvenlik anlayışı, yumuşamayla birlikte farklı alanlarda da önemini göstermiştir. Özellikle 1973 Petrol Krizi akabinde ekonomi güvenliğine dikkat çekilerek bu alanda çalışmaların önü açılmıştır.⁶⁸ Böylece Kopenhag Okulu güvenliğin gündemini daha geniş bir alana yaymıştır.

Güvenliğin daha geniş alana yayılması güvenlik sektörlerini meydana getirmiştir. Güvenlik, devleti, toplumu ya da herhangi bir konuyu kendi içine dahil edebilir. Bu sektörler askeri, çevresel, ekonomik, toplumsal ve siyasal alan olarak tanımlanabilir. Güvenliğin geniş alana yayılması güvenlikleştirmenin de bu alanlarda yapılabileceğini gösterir. Güvenlikleştirme de sadece devlet otoritesi eliyle salt askeri meselelere indirgenemez. Bu bağlamda güvenlikleştirme de güvenlik sektörlerinde karşımıza çıkabilir. Güvenlikleştirici aktör, referans nesnesi ve alımlayıcı kitleler sektörler göre değişiklik gösterebilir ve tanımlamalarla sınırlı değildir.⁶⁹

Tablo 2. Güvenlik Sektörleri ve Güvenlikleştirme Alanı.

Güvenlik Sektörleri	İletişim Yöntemi	Güvenlikleştirme Alanı
Askeri	Baskı, zorlama	Ülke, halk, devlet, askeri yeti
Siyasal	Otorite, yönetim statüsü ve tanınma	İstikrar, egemenlik, toplumsal düzen

⁶⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 465.

⁶⁸ Sinem Akgül Açıkmeşe, “ Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 11, sy.30 (2011): 47.

⁶⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 466.

Çevresel	İnsan etkinlikleri ile biyosfer arasındaki ilişki	Biyosfer, uzay, ekoloji
Ekonomik	Ticaret, üretim , finans ilişkileri	Piyasalar, finans, kaynaklar
Toplumsal	Kolektif kimlik ilişkileri	Kolektif kimlik, dil, kültür

Kaynak: Barry Buzan v.dğr., *Security: A New Framework for Analysis* (United Kingdom: Lynne Rienner Publishers, 1998), 7.

Güvenliğin sektörlere göre dağılımı geleneksel güvenlik anlayışından bağımsız değildir. Aksine onun uzantısı, eklemlenmiş halidir. Geniş alana tezahür eden güvenlik, güvenlikleştirici aktörün sektörünün isteklerini sağlama imkanına sahip olur. Güvenliğin sektörlere ayrılmasındaki en büyük önemlerden biri de sektörün kendi terimlerini güvenlik ile özelleştirmesidir. Bu sebeple kendi literatüründe hareket ederek anlam gücünü kuvvetlendirmiş olur.⁷⁰

Askeri sektör güvenlikleştirme sürecinin kurumsallaştığı sektördür. Askeri sektördeki her şey geleneksel güvenlik anlayışındaki gibi güvenlikle alakalı olmayabilir. 1990’lardan itibaren Batı Avrupa özelinde varoluşsal askeri tehditleri görmekten ziyade bu tehditler ekonomi veya siyasi nitelikteydi. Ancak tehditlerin karşısında duran güç askeri niteliktedir. Soğuk Savaşın bitimiyle beraber askeri faaliyetlerin azalmasıyla siyasal sektör ön plana çıkmıştır.⁷¹

Askeri Sektörde devlet önemini korurken tek referans nesnesi olma özelliğini yitirmiştir. Bununla beraber devletin güvenlikleştirici aktör tekeli de dağılmıştır. Askeri sektörün gündeminin büyük payı devlet etrafında şekillenmişken daha sonraları diğer referans nesneleri ve güvenlikleştirici aktörler de bu sektörden payını almıştır. Ancak bu durum her zaman ortaya çıkmaz. Devlet tek bir yönetimle istikrar oluşturamadığında ya da parçalanma sürecine girdiğinde ortaya çıkar.⁷² Askeri sektörün referans nesnesi oldukça çeşitlidir. Komutanlıklar, silah sanayi şirketleri, kuvvet uygulamaları için gerekli teçhizatın sağlanacağı tedarik birimleri,ülke, halk, askeri kapasite bu çeşitlilikten birkaçıdır.⁷³

⁷⁰ Alptekin Tartıcı, “Güvenlik Sektörleri: Genişleyen Güvenlik,” *Güvenlik Çalışmaları Kuramsal Yaklaşımlar Cilt 2 içinde*, ed. Oktay Bingöl, Ali Bilgin Varlık, (İstanbul: Arel Üniversitesi Yayınları, 2020), 283-284.

⁷¹ Buzan v.dğr., “ Security,” 49.

⁷² A. g. e. s. 50.

⁷³ Tartıcı, “Güvenlik Sektörleri,” 291.

Siyasal sektörde güvenlik, toplumsal düzenin istikrarlı yapısıyla mümkündür. Siyasal sektörde referans nesnesi genel olarak istikrar, egemenlik ve toplumsal düzendir. Devlet egemenliğine yönelik olumsuz askeri nitelikli olmayan tehditleri kapsar. Askeri tehditlerle askeri sektör ilgilenir. Ancak siyasal sektör, askeri ve toplumsal sektörün arasında kalmaktadır. Siyasal sektör, en geniş sektör olma özelliğine sahiptir. Çünkü siyasal olan politiktir ve güvenlikleştirme hareketleri de siyasi bir eylem olarak nitelendirilir. Bu sebeptendir ki, siyasal sektör, askeri ve toplumsal sektör arasında ince ayrımlara sahiptir.⁷⁴

Siyasal sektör bünyesinde iki temel endişeyi barındırır. Birincisi, tehditlerdir. Devlet dışı birimlere karşı ve askeri olmayan niteliğe sahiptir. İkinci endişe ise, uluslararası toplum ve uluslararası hukuk gibi birimlerin ötesindeki referansların savunulması siyasi güvenlikle mümkündür. Bu birim ötesi konular insan hakları gibi evrensel durumları da içine alır. Siyasal sektörün bu endişelerle birey seviyesindeki güvenliğe de dikkat çektiğini söyleyebiliriz.⁷⁵

Çevresel sektörün referans nesnesi biyosfer, uzay ve doğal çevreyi kapsamaktadır. Çevresel güvenliğe dair ilk söylem Birleşmiş Milletler tarafından 1972 yılında ele alınmıştır. İnsan güvenliği temalı bu konferansta çevreyi siyasi bir alanda ıcelemişlerdir. Çevresel sektör bilimsel ve siyasal olarak iki farklı gündeme sahiptir.⁷⁶

Çevresel sektör bilimsel ve siyasal olarak iki farklı gündeme sahiptir. Bilimsel gündem siyasi arenadan uzak bilim adamları çerçevesinde ele alınır. Zaman zaman bu iki alan birbirleriyle örtüşmekteyse de bilimsel gündem bilim adamları ve bilimsel kurumlar tarafından ele alınır. Bilimsel gündem bilimsel incelemeleri ile tehdit alanını ortaya koyar. Siyasal gündem ise etki oluşturan tehdit alanı için siyasal kanallarını kullanarak konunun yapılandırılmasını sağlar. Çevresel sektör, pek çok konuyu içinde barındırır. Ekosistemin bozulması, enerji problemleri, nüfus problemleri, yiyecek sorunları, ekonomik sorunlar ve sivil çekişmeler.⁷⁷

Ekonomik sektör ticaret, üretim ve finans ilişkilerine dayanır. Referans nesnesi piyasalar, finans ve kaynaklardır. Buzan'a göre ekonomi güvenliği

⁷⁴ Buzan v.dğr., "Security," 141.

⁷⁵ Tartıcı, "Güvenlik Sektörleri," 284-286.

⁷⁶ Buzan v.dğr., "Security," 71-75.

⁷⁷ A. g. e. s. 71-75.

tartışılır ve siyasallaştırılabilir bir konudur. Politik tartışmaların da odağında olan bu sektör siyasal yapı ile ekonomi pazarının ilişkisine dayanır.⁷⁸

Toplumsal sektör, kolektif kimlik, dil ve kültür gibi referans nesnelere dayanır. Ulusun güvenliği fikri dolayısıyla toplumsal sektör diğer alanlarla birlikte çalışma yürütebilir.⁷⁹ Nitekim askeri ve siyasi sektörün öncelikli hedefleri de “ulus için” aidiyetine dayanır. Ancak asıl güvenlik sorunsalı devlet veya hükümet istikrarıdır. Devlet ve toplum kavramlarının açıklanması toplumsal sektörün farkını ortaya koyacaktır. Devleti oluşturan ile topluluğun bünyesinde bulunan aynı insandır. Ancak kavramsal olarak farklı özellikler içerir. Devlet bünyesinde vatandaş kimliğini barındırır. Ancak toplum olarak bahsedilen kavram çok fazla yapıyı içine alarak o toplumu çeşitlendirebilir. Toplumu oluşturan insanlar ortak bir payda etrafında bir araya gelir. Bu paydalar kolektif kimlik ile açıklanır. Bazen bu payda bir fikrin oluşumudur. Toplumun bir sosyal gruba aidiyet hissini sağladığını söyleyebiliriz. Kimlik olgusu toplumun düzenleyici kilit anahtarıdır. Bu kimliğe karşı gösterilen davranış tehdit olarak algılanarak toplum düzenini çalkantıya uğratabilir. Örneğin bir topluma yapılması planlanan veya yapılan göç sonucunda göçmenlerin o toplumun kimliğine yönelik bir tehdit oluşturulduğu düşünülebilir. Bu noktada o toplumun güvenlikleştirici aktörü devlet ya da topluluk lideri olabilir.⁸⁰

1.3.4 Güvenlik Dışlaştırma/ Ters Güvenlikleştirme

Bazı durumlarda güvenlikleştirilmiş bir konu güvenlik dışına çıkartılabilir. Buna güvenlik dışlaştırma ya da ters güvenlikleştirme adı verilir. Varoluşsal bir tehdit sonucu olağanüstü önlemler almayı gerektirecek bir konu olağanüstü durumdan çıkartılarak normal politika sürecine dahil edilebilir. Böylece o konu güvenlik dışlaştırılmış kabul edilir.

Kopenhag Okulu’na göre güvenlik meseleleri normal politika seyrinde yürütülemez. Bu sebeple olumsuz olarak atfedilir. Tehditin olmadığı bir durum güvenliği veyahut güvenlik dışlaştırmayı ifade eder. Bu açıklamaya baktığımızda ters güvenlikleştirmenin de olumlu bir algıya sahip olduğunu görebiliriz. Ancak güvenlik kelimesi tedbir almayı gerektirmesinden dolayı negatif bir anlama sahiptir.⁸¹

⁷⁸ A. g. e. s. 95.

⁷⁹ A. g. e. s. 110.

⁸⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 467.

⁸¹ A. g. e. s. 468-469.

Güvenlikleştirme eylemi bazen amacı dışında kullanılabilir. Aslında tehdit oluşturmeyen bir konu tehdit oluşturuyormuş gibi söz edimi yapılarak olağanüstü önlemler için meşruluk arayışı istenir. Bazen de güvenlikleştirilmiş bir konu amacı dışında ilerleyebilir. Bazı durumlarda da olayların doğal akışı seyrinde var olan gerçek bir tehdit artık tehdit olma özelliğini kaybeder. Böyle durumlarda ise ters güvenlikleştirme ile konu normal seyrine döner ve normal politika sürecinde ilerler.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLAMOFOBİNİN KAVRAMSAL VE TARİHSEL ANALİZİ

2.1 İslamofobinin Tanımı

11 Eylül sonrası geniş kitlelerde yankı uyandıran İslamofobi, ilk kez 1910 yılında Fransa'da Alain Quellien tarafından bir doktora tezinde kullanılmıştır. İslamofobik olmayı tanımlayan Quellien, Batı'nın Müslümanlara ve İslam'a yönelik olumsuz tutumunu eleştirmiştir. İslamofobiye ırkçılık, önyargı ve İslam medeniyetinin olumsuzlanması olarak tanımlayarak, Müslümanları ve İslam'ı Avrupalıların 'amansız düşmanı' olarak etiketleyen baskın bir yaklaşım olarak nitelendirmiştir.⁸² 1918 yılında ise Fransızca bir kitapta *Islamophobie* biçimiyle Etienne Diet tarafından kaleme alınmıştır.⁸³ Ancak her ne kadar o dönemlerde bahsi geçse de, asıl Runnymede Trust İngiliz Düşünce Kuruluşu'nun 1997'de yayınladığı bir rapor sonucunda kavramın popülerliği artmıştır. "Islamophobia: A Challenge For Us All" adlı rapor, İslamofobi'yi İslam'dan korkma veya nefret etme" ve "İslam'a karşı asılsız düşmanlık" olarak tanımlamıştır.⁸⁴

İslamofobi kavramı en basit tanımıyla "İslam korkusu" olarak ifadelendirilebilir. İslam'a ve Müslümanlara karşı duyulan korkuyu tanımlamaktadır.⁸⁵ "Xenophobia" yani yabancı düşmanlığı kavramından türeyen İslamofobi kavramı, Müslümanlara yönelik yabancı düşmünlüğü olarak tanımlanabilir. Yabancı kavramından kasıt farklı olanı tanımlamaktır. Toplumun genelinden fiziksel, etnik veya kültürel bir şekilde farklılık gösterir. Bu sebeple bu farklılık toplumun geneline ait özelliklerin doğasını bozabilir. Bu sebeple yabancı düşmanlığı oluşmaktadır. Nitekim yabancı o toplumun doğasını tehdit ettiğinden ötürü düşmanlık gösterilen taraftır.⁸⁶

Runnymede Trust'ın yayınladığı raporda sekiz tanımı detaylandırmadan önce İslamofobi'nin açıklanması adına İslamofobi'nin boyutları çerçevesinde

⁸² Iqbal, *Islamophobia*, 3.

⁸³ Todd H. Green, *The Fear of Islam an Introduction to Islamophobia in the West* (U.S.A: Fortress Press, 2015), 9.

⁸⁴ Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, 5-6.

⁸⁵ Canatan, İslamofobi ve Anti-İslamizm," 26.

⁸⁶ Tuba Er ve Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine," *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy. 2 (2008): 755-756.

İslamofobi'nin açık ve kapalı görüşlerinden bahsetmek konuyu daha net anlamamıza olanak sunacaktır. Kapalı görüşler, Batı'nın İslam'ı algılayış biçimini yansıtmakla birlikte açık görüşlerde yine bu algılamayı şekillendirerek meşruluk sağlamaktadır. Zafar Iqbal, açık ve kapalı görüşleri tabloya dökerek net bir şekilde anlamamıza yardımcı olmuştur.

Tablo 3. İslam'ın Kapalı ve Açık Görüşleri.

Boyutlar	İslam'ın Kapalı Görüşleri	İslam'ın Açık Görüşleri
Monolitik/ Çeşitli	İslam, statik ve yeni gerekçelere karşı dirençsiz tek bir blok olarak görülmektedir.	İslam, iç farklılıkları, tartışmaları ve gelişimi ile çeşitli ve ilerici olarak görülmektedir.
Ayrı/ Karşılıklı Etkileşen	İslam'ın ayrı ve öteki olarak görülmesi: -Diğer kültürlerle ortak amaç ve değerlere sahip olmaması -Onlardan etkilenmemesi -Onları etkilememesi	İslam'ın diğer inançlar ve kültürler ile bağlantılı olarak görülmesi: -Bazı ortak değer ve amaçlara sahip -Onlardan etkilenen -Onları zenginleştiren
Aşağı/ Farklı	İslam, Batı'dan aşağı görülmektedir: barbar, cinsiyetçi, mantıksız, ilkel.	İslam, belirgin bir şekilde farklı, ancak eksik değil ve eşit derecede saygıya layık olarak görülüyor.
Düşman/Ortak	İslam'ın şiddet yanlısı, saldırgan, tehditkar, terörizmi destekleyen, 'medeniyetler çatışması' ile meşgul olarak görülmesi.	İslam, ortak işbirliği girişimlerinde ve ortak sorunların çözümünde gerçek veya potansiyel bir ortak olarak görülüyor.
Manipülatif/ Samimi	İslam'ın siyasi veya	İslam, müntesipleri

	askeri avantaj için kullanılan bir ideoloji olarak görülmesi.	tarafından içtenlikle uygulanan gerçek bir dini inanç olarak görülmektedir.
Batı'ya Yönelik Eleştiriler Reddedildi/ Dikkate Alındı	İslam'ın Batı'ya yönelttiği eleştiriler elinin tersiyle itildi.	Batı'ya ve diğer kültürlerle yönelik eleştiriler dikkate alınır ve tartışılır.
Savunulan/ Eleştirilen Ayrımcılık	İslam'a yönelik düşmanlık, Müslümanlara yönelik ayrımcı uygulamaları ve Müslümanların ana akım toplumdan dışlanmasını meşrulaştırmak için kullanılmaktadır.	İslam ile ilgili tartışmalar ve anlaşmazlıklar, ayrımcılık ve dışlama ile mücadele çabalarını azaltmaz.
İslamofobi Sorunlu Görülüyor Doğal/ Olarak	Müslüman karşıtlığı doğal ve 'normal' olarak kabul edilmektedir.	İslam'a yönelik eleştiriler görüşlerin kendileri de yanlış ve haksız oldukları gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulmaktadır.

Kaynak: Zafar Iqbal, *Islamophobia: History, Context And Deconstruction* (India: SAGE, 2020), 48-49.

Runnymede Trust'ın yayınladığı raporda İslamofobi, 8 tanımda anlatılmaktadır. Birincisi, İslam'ı parçalanmamış ve durağan olarak nitelendirirler. İslam çeşitlilikten, içsel farklılıklardan ve anlaşmazlıklardan uzaktır. Müslümanlar temelde aynıdır, tek tip dünya görüşlerine ve ideolojilere sahiptir. Bu algı, Batı'nın İslamofobi hakkındaki düşüncesini ortaya koymaktadır. İslam'ın yekpare ve değişmez olması ile birlikte medyanın müslümanlara yönelik tutumları özdeşlik kazanır. İslamiyet adına Müslümanların küçük bir azınlığı tarafından yürütülen şiddet veya terörizmin İslam'a özgü olduğu sonucuna varmaları olağandır.⁸⁷ Suudi Arabistan'ın Müslümanlara karşı uyguladığı özellikle kadınlara karşı kamusal

⁸⁷ Green, *The Fear of Islam*, 13.

alandanda getirdiği kısıtlama politikaları ile Batı'daki pek çok kişi, tüm Müslüman kadınların benzer kısıtlamalarla -örneğin, banka hesabı açmak, pasaport almak, yurtdışına gitmek- karşı karşıya olduğu sonucuna varabilir.⁸⁸

İkincisi, İslamofobi'yi ayrı ve öteki olarak İslam tabiriyle tanımlayarak İslam'ın diğer dinlerle veya Batı kültüründe bulunan temel değerlerle benzerlik göstermediğidir.⁸⁹ Bu tanımlamaya göre İslam, din özgürlüğü gibi çeşitliliği kabul etmez. 2009 yılında, radikal bir sağ parti olan İsviçre Halk Partisi, İsviçre'de camilerin üzerine veya yanına kulelerin yani minarelerin inşa edilmesini yasaklamak için bir kampanya başlattı. Partinin ve minare karşıtı kampanyanın yasağın kilise çan kulelerini değil de minareleri hedef alması gerçeği altında hedefin ülkede İslamlaşmanın önüne geçmek olduğunu anlayabiliriz.⁹⁰ Parti üyelerine göre çan kulesi ve minarenin karşılaştırılması yersiz çünkü çok farklı iki değer kümesine sahip iki dini temsil etmektedirler. Onlara göre Hıristiyanlık bir özgürlük ve hoşgörü dinidir, ancak İslam'da bu değerler yoktur.

Üçüncü olarak, İslam Batı'dan farklı olmakla birlikte aynı zamanda ondan aşığıdır. Batı, medeniyetle harmanlanmış, aydın ve cinsiyet eşitliğine sahipken, İslam, barbar, mantık dışı ve cinsiyetçidir. Eski bir Müslüman ve İslam eleştirmeni olan Ayaan Hirsi Ali, yazılarında ve konuşmalarında sık sık bu tür eleştirilere başvurur. İslamiyetin aydınlanma ve özgürlük ilkeleriyle bağdaşmadığını vurgular. Bu sebeple Batı'nın gerisinde kalarak İslam'ın Batı'ya sunabileceği hiçbir şey olmadığı inancındadır.⁹¹

Dördüncüsü, İslam, düşmanca, şiddet yanlısı ve saldırgan olarak tanımlanır. İslam terörizme bağlı ve müslüman olmayan coğrafyalara karşı düşman olarak bakmaktadır.⁹² Bu tanımlamaya dayanan Batı iç politikaları, Batı'da yaşıyan Müslümanlara kısıtlamalar getiren veya Müslümanları terör faaliyetlerine özellikle duyarlı kişiler olarak ayıran niteliktedir.⁹³

Beşincisi, İslam samimi değil manipülatif davranışlar sergilemektedir. Müslümanlar, kendilerine bazı stratejik askeri veya siyasi avantajlar sağlamak için dinlerine güvenerek manipülatif bir şekilde hareket etmektedirler. Müslümanlar

⁸⁸ "Direksiyon Yasakları Kalkan Suudi Kadınlara Hala Yasak 5 Şey," son güncelleme 24 Haziran 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44576510.amp>. Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023.

⁸⁹ Green, *The Fear of Islam*, 14.

⁹⁰ "İsviçre Minare Yasağını Oyluyor," son güncelleme 29 Kasım 2009, https://bbc.com/turkce/haberler/2009/11/091129_swiss_minaret.amp. Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023.

⁹¹ Green, *The Fear of Islam*, 14-15.

⁹² Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, 7.

⁹³ Green, *The Fear of Islam*, 15.

şariat adı altında Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerinin şekil ve davranışlarını içeren davranışları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaktadır. Bu onlara göre bir yaşam biçimi değil stratejik, politik ve askeri avantaj için kullanılmaktadır.⁹⁴

Altıncı olarak, Müslümanlara karşı yapılan ırk ayrımcılığı savunuldu. İngiltere'de İslamofobi genellikle ırkçılık ile karıştırılmaktadır. İslam'a karşı ırkçı davranışlar sergilenmektedir. Özellikle işyerlerinde doğrudan ayrımcılık uygulanmaktadır. Bu durum medyaya yansıdığına ise ırkçı davranışlar destek bulmaktadır.⁹⁵ İngiltere bağlamında ırkçılık ve İslamofobinin genellikle birbirine karıştırıldığına dikkat çekmekle birlikte Müslüman karşıtı duygu ve Asya karşıtı duygunun sıklıkla bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Diğer Batılı bağlamlarda, Müslüman karşıtı ve Arap karşıtı duygular olabilir. İşin içine Müslümanlar girince ırkçı uygulamalar ve önyargılar devreye giriyor.⁹⁶

Yedincisi ise, Müslümanların Batı'ya yönelik eleştirileri dikkate alınmamaktadır. Müslümanların, Batı'nın liberalizmi, modernitesi ve laikliği hakkında yaptıkları eleştiriler tartışmaya bile kapalıdır, değersizdir. Batılı politikacılar, dini liderler ve gazeteciler İslami inançları ve uygulamaları özgürce eleştirebilirler, ancak Müslümanların Batı değer ve uygulamalarına yönelik bakış açılarına ve eleştirilerine çok az önem verirler veya hiç önem vermezler. Onlara göre Müslümanlar toplumun ahlaki müzakere ve tartışmalarında etkin olma yetisine sahip değildirler.⁹⁷

Son olarak, Müslüman karşıtı söylemler doğaldır. Bu tarz ifadeler bağnaz sayılmaz veya problem olarak görülmez. Müslüman karşıtı söylemler oldukça yaygındır ki eşitlik savunucuları bile Müslümanlara karşı bu duruma normal bakarlar. Müslümanlar kendi aralarında bir anlaşmazlık yaşadıklarında dahi bunu önemsemezler.⁹⁸

İslam'ı tanımlayan bu sekiz madde İslamofobinin Batı'daki özellikle de İngiltere'deki bakış açısını en geniş bir şekilde ortaya koymaktadır. İslamofobinin tanımlanması ve çerçevelenmesi noktasında önemlidir. İslamofobinin karşılaştığı önyargıları açık bir şekilde ifade etmektedir.

⁹⁴ Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, 8.

⁹⁵ A. g. e. s. 9.

⁹⁶ Green, *The Fear of Islam*, 16.

⁹⁷ Conway, *Islamophobia a Challenge for Us All*, 10.

⁹⁸ Green, *The Fear of Islam*, 18.

Runnymede Trust İslamofobiği dört boyutlu bir fenomen olarak tanımlamaktadır. İlki, önyargılardır. İslamofobinin en derin boyutunu oluşturarak, medya ve günlük konuşma dilinde gözlemlenebilir. Ancak bu özelliği ayrımcılık ve dışlanma boyutlarında görebiliriz. Çünkü önyargı tek başına ve soyut olarak yapılamaz. İkincisi, ayrımcılıktır. Ayrımcılık kaşımıza toplumsal hayatta çıkmaktadır. İş hayatı, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde ayrımcı tutumlar gözlemlenir. Üçüncüsü dışlanmadır. Dışlanma ise kendini siyasi ve yönetim alanında ortaya çıkartmaktadır. Sonuncusu ise fiziki şiddettir. 11 Eylül sonrası önemi artan bu boyut vandalizm, sözlü veya fiziksel şiddet olarak ortaya çıkmaktadır.⁹⁹

2005 yılında Avrupa Konseyi İslamofobiği İslam'a, Müslümanlara ve onlarla ilgili konulara yönelik korku veya önyargılı bir bakış açısı olarak tanımlayarak İslamofobinin bir insan hakları ihlali olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁰ 11 Eylül sonrası dönemde, Avrupa İrkçılık ve Yabancı İzleme Merkezi (EUMC) 15 üye ülkenin incelenmesi sonucunda İslamofobi'yi açıklamaya çalışmıştır. Çalışmalar sonucunda bir rapor yayınlanmıştır. Avrupa'da bulunan etnik, kültürel ve dini azınlıklara bu bağlamda özellikle Müslüman kesime karşı uygulanan şiddet, saldırı ve değişken tutumlar göz önüne alınmıştır. Kısmi oranda fiziksel şiddetin varlığından söz eden rapor bunun yanında sözel şiddet, taciz ve saldırı eylemlerinin olduğunu da ifade etmektedir.¹⁰¹

2017 yılında, Britanyalı Müslümanları ilgilendiren çeşitli konuları incelemek üzere Tüm Partiler Parlamento Grubu (APPG) kurulmuştur. Hem Avam Kamarası hem de Lordlar Kamarası üyelerinden oluşan APPG 2018 yılında Britanyalı Müslümanlara ilişkin "Islamophobia Defined: The Inquiry into a Working Definition of Islamophobia" ("İslamofobi Tanımlandı: İslamofobinin Çalışma Tanımına İlişkin Araştırma") başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda aşağıdaki İslamofobi tanımı yapılmıştır. "İslamofobi ırkçılıktan kaynaklanır ve Müslümanlığın ya da Müslümanlık algısının ifade edilmesini hedef alan bir ırkçılık türüdür" olarak İslamofobi tanımlamıştır. Bu tanımlamayla ilgili hedef gösterilen İslamofobinin bir ırkçılık olarak ele alınmasıdır. Tanım Britanya

⁹⁹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm," 1:24.

¹⁰⁰ Torrance v.dğr., *The Definition of Islamophobia*, 7.

¹⁰¹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm," 1:31-32.

Müslüman Konseyi'nin (MCB) de içinde bulunduğu birçok Müslüman kuruluş tarafından desteklenmiştir.¹⁰²

Grup, raporunda Müslümanların kamusal yaşamda, medyada, okullarda, işyerlerinde ve kamusal alanda dinler ve dinler dışı gruplar arasındaki karşılaştıkları sorunların bazıları ele alınmıştır. İlk olarak, Irkçı bir ideoloji veya aşırı bir din görüşü adına Müslümanların öldürölmesi veya zarar görmesi çağrısında bulunmak, bunlara yardım etmek, bunları kışkırtmak veya haklı göstermek. İkincisi, Müslümanların siyasete, hükümete veya diğer toplumsal kurumlara girişıyle ilgili komplolar; Müslüman kimliğinin terörizme benzersiz bir eğilimi olduğu efsanesi ve Müslümanların oluşturduğu demografik bir 'tehdit' veya 'Müslümanların yönetimi ele geçirdiği' iddiaları gibi yalancı, insanlıktan çıkarıcı, şeytanlaştııcı veya basmakalıp iddialarda bulunmak. Üçüncüsü, bir grup olarak Müslümanları, tek bir Müslüman kişi veya bir grup Müslüman birey tarafından işlenen gerçek veya hayali yanlışlardan, hatta gayrimüslimler tarafından işlenen eylemlerden sorumlu olmakla suçlamak. Dördüncüsü, bir grup olarak Müslümanları veya Müslüman çoğunluğa sahip devletleri, Müslümanlara karşı işlenen İslamofobi, etnik temizlik veya soykırımı icat etmek veya abartmakla suçlamak. Beşincisi, Müslüman vatandaşları Ümmet'e (ulus ötesi Müslüman topluluğu) veya menşe ülkelerine ya da dünya genelindeki Müslümanların sözde önceliklerine kendi uluslarının çıkarlarından daha sadık olmakla suçlamak. Altıncısı, örneğin bağımsız bir Filistin ya da Keşmir'in varlığının terörist bir çaba olduğunu iddia ederek Müslüman halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkını reddetmek. Yedincisi, toplumdaki diğer gruplardan beklenmeyen veya talep edilmeyen davranışları Müslümanlardan talep ederek çifte standart uygulamak. Sekizincisi, klasik İslamofobi ile ilişkilendirilen sembol ve imgeleri (örneğin Hz. Muhammed'in pedofili olması, Müslümanların İslam'ı kılıçla yaydıkları veya azınlık gruplarını yönetimleri altında tuttıkları iddiaları) kullanarak Müslümanları doğası gereği şiddet yanlısı veya çoğulcu toplumlarda uyumlu bir şekilde yaşayamayan kişiler olarak nitelendirmek. Dokuzuncusu, ister laik ister anayasal olarak İslami olsun, Müslüman çoğunluğa sahip herhangi bir devletin eylemlerinden Müslümanları toplu olarak sorumlu tutmak.¹⁰³

¹⁰² Torrance v.dğr., *The Definition of Islamophobia*, (House of Commons Library, 2021): 5-6.

¹⁰³ All Party Parliamentary Group on British Muslims, "Islamophobia Defined: The Inquiry into a Working Definition Of Islamophobia," <https://appgbritishmuslims.org/publications/>, 2019.

Runnymede Trust 2017 yılında “Islamophobia: A Challenge For Us All” adlı raporun yirminci senesinde İslamofobi hakkında “Islamophobia: Still a Challenge For Us All” adında bir rapor daha yayınladı. Yıldönümü raporu olarak ifade ettiği bu rapor İslamofobi terimini üç olguyla ilişkilendirmektedir: İlk olarak, İslam'a yönelik yersiz düşmanlık; İkincisi, bu düşmanlığın Müslüman bireylere ve topluluklara yönelik haksız ayrımcılıklara maruz bırakılmaları; Sonuncusu, Müslümanların ana akım siyasi ve sosyal meselelerden dışlanması.¹⁰⁴ Bu olgular çerçevesinde raporda yeni bir İslamofobi tanımlaması yapıldı. Bu tanımlama Birleşmiş Milletlerin (BM) genel ırkçılık tanımını temel alarak açıklanmaktadır. Bahsi geçen tanımlama şu şekildedir:

*“İslamofobi, Müslüman karşıtı ırkçılıktır. İslamofobi, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamın herhangi bir alanında insan haklarının ve temel özgürlüklerin eşit bir şekilde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını geçersiz kılma veya zayıflatma amacına veya etkisine sahip olan, Müslümanlara (veya Müslüman olarak algılananlara) yönelik herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama veya bunlara karşı bir tercihtir.”*¹⁰⁵

Runnymed raporu, İslamofobiye daha iyi bir yanıt verme ihtiyacını göz önünde bulunduran 10 tavsiyeyi ileri sürmektedir. İlk olarak, İngiltere hükümetini bahis olarak hükümetin İslamofobi tanımını Müslüman karşıtı ırkçılık olarak tanımalıdır. Çünkü Müslüman kimliği pek çok siyah ve azınlık etnik grupta olduğu gibi sosyal veya siyasal alanlarda şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. İslamofobi ile mücadele politikaları, daha genel anlamda ırk ayrımcılığı ile mücadele politikalarına paralel olarak geliştirilmelidir. İkinci olarak üzerinde durduğu nokta, kamu hizmetlerinin yanı sıra özel sektör ve yardım kuruluşu işverenleri de Müslümanlar ve diğer azınlık gruplar hakkında daha fazla veri toplayarak bu gruplara karşı yapılan her türlü olumsuz tutumu kayda almalıdır. Bir diğer nokta, Bangladeşli ve Pakistanlı çocukların yarısından fazlasının yoksulluk içinde yaşadığı ve genel olarak Müslümanlar arasındaki yoksulluk oranlarının ortalamadan çok daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, hükümet, çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik hedeflerini güncelleyerek geniş çaplı bir

¹⁰⁴ Elahi ve Khan, “What is Islamophobia,” 7.

¹⁰⁵ A. g. m. s. 7.

yoksullukla mücadele stratejisi geliştirmelidir. Bu durumun iyileştirilmesi Müslümanlarla diğer halkın eşitsizliğini sağlayabilir.¹⁰⁶

Dördüncüsü, Müslümanlar üzerindeki olumsuz etkiler kaldırılmalı, ırk eşitliği verileri toplanmalı ve buna yönelik strateji benimsenmelidir. Beşincisi, bahsi geçen ırk ayrımcılığının işgücü piyasasında eşit katılımın uygulanması hedefler arasında olmalıdır. Altıncı olarak, ırksal eşitsizlik karşısında, Müslüman ve diğer inançlara mensup sivil toplum grupları ve örgütleri, ortak bir platform oluşturmak için daha yakın bir şekilde birlikte çalışmalıdır. Yedincisi, yerel yönetimler, nefret suçuyla yerel düzeyde etkin bir şekilde mücadele etmek için uygun kaynakların tahsis edilmesini sağlamalıdır. Sekizincisi, terör faaliyetlerinin hükümet tarafından bağımsız ve şeffaf bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Hükümet yetkilileri, faaliyetlerini ayrımcı ve orantısız yürütmemeli, terörle mücadele tedbirleri, amaç veya etki bakımından ırk, renk, din, soy veya ulusal ya da etnik köken temelinde ayrımcılığa yol açmamalıdır. Dokuzuncu olarak, İfade ve basın özgürlüğünün tam olarak korunması, yanlış ve ayrımcı haberlerle mücadele etme noktasında hassas olmalıdırlar. Son olarak ise, İslamofobiyle mücadele herkesin sorumluluğu altındadır. İslamofobi hakkında farkındalık oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Bu noktada ifade edilmek istenen İslamofobiye herkese anlatma ve İslamofobinin bir ayrımcılık propagandası olarak kullanıldığının bilincini her yere yaymak için tüm kesimin mücadelesine ihtiyaç vardır.¹⁰⁷

Runnymede Trust'ın yukarıda bahsettiği 10 tavsiye ile birlikte aslında İslamofobi'nin literature de geçen tanımlamasından farklı bir noktaya tanımlamanın kaydığını görmekteyiz. Nitekim literatürler İslamofobi'nin yabancı düşmanlığından evrilerek İslam korkusu olarak nitelendirildiğini savunurken bu raporda geçen 10 tavsiye ile aslında İslamofobi'nin ayrımcılık, ötekileştirilme kavramı ile özdeşleştiğini görmekteyiz. İslamofobi ile Müslümanlar ve İslamiyet, sosyal veya siyasal politikalarla mücadele etmek zorunda bırakılmıştır.

Ancak bu durum İslamofobi aleyhtarları için çok farklıdır. Nitekim İslamofobinin varlığını kesin bir şekilde reddederek ve bu kavramla herhangi bir bağın, Batı'yı kültürel farklılıklar noktasında derinden etkileyeceği ve Batı'yı İslam camiasından ayıran özgürlüklerin tehlike altına grime ihtimali noktasında

¹⁰⁶ A.g.m. s. 8.

¹⁰⁷ A.g.m. s. 9.

uyarmaktadır. Bu eleştiriye örnek olarak, 2005 ve 2006 yıllarında, Danimarka ve Avrupa'da tartışmalı İslam Peygamberi Hz. Muhammed karikatürlerinin yayınlanmasının akabinde ortaya çıkan şiddete tepki olarak Salman Rushdie ve Ayan Hirsi Ali'nin de bulunduğu on iki yazar tarafından kaleme alınan bir manifesto gösterilebilir. Başlığı "Yeni Totalitarizme Karşı Birlikte" olan manifesto, İslamofobinin varlığını reddederek, ifade özgürlüğü ve İslamofobiyi birbirini dışlayan kavramlar olarak görmekte ve birincisinin gelişmesine izin vermek için ikincisinin reddedilmesi gerektiğinde ısrar etmektedirler. Bu yazarlara göre Müslümanlar belirli kültür ve geleneklere saygı adına eşitlik, özgürlük ve laiklik haklarından mahrum bırakılmaktadır.¹⁰⁸

Fred Halliday'e göre, İslamofobi kelimesi sorunludur. İslam dini ile bağdaştırılmamalıdır. İslamofobi'nin çağrışım yaptığı korku nesnesi İslam'dır. Ancak burada halka odaklanmayı yansıtacak daha doğru bir terimin "Müslüman karşıtlığı" olduğunu öne sürmektedir. Çünkü ona göre;

*"Bir din olarak 'İslam' geçmişte düşmandı: Haçlı Seferleri'nde ve işgallerde... Şimdi düşman değil: İslam, Komünizm'in yaptığı gibi Batı Avrupa toplumunun geniş kesimlerini kendi inancına kazanma tehdidinde bulunmadığı gibi, basında, medyada ve siyasi söylemde İslam inancına karşı bir polemik de söz konusu değildir. ...Saldırı artık İslam'a değil, halk olarak Müslümanlara yöneliktir."*¹⁰⁹

Orta çağda yaşanan dinsel tabanlı ülke rekabetlerinin yerini günümüz çağında çok farklı nesneler almıştır. Bu sebeple Orta Çağ'da Müslümanların düşman olarak algılanması ve Müslümanlara karşı çıkmanın Hristiyan toplumundaki önemli yeri Avrupa'da artık geçerli değildir. Sekülerleşme ile Batı toplumu, Hristiyanlığın da etkisinin azalmasıyla bu durum neredeyse ortadan kalkmıştır. Halliday'in İslamofobi terimine karşı çıkarak bunun yerine Müslüman karşıtlığını vurgulaması, İslamofobinin tanımlanmasında tek açıklayıcı faktörün dinsel temelli olmadığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.¹¹⁰ Bu bağlamda İslamofobi ile ilişkilendirilen ırkçılık ve anti-semitizm kavramlarından bahsetmek yerinde olacaktır. Bu kavramları İslamofobi bağlamında değerlendireceğiz.

¹⁰⁸ Green, *The Fear of Islam*, 19-20.

¹⁰⁹ Fred Halliday, "Islamophobia 'Reconsidered,'" *Ethnic and Racial Studies* 22, (1999): 898.

¹¹⁰ Green, *The Fear of Islam*, 25-27.

2.1.1 İslamofobi ve Irkçılık

İrkçilik kavramı, “ırk” kavramı temelinde şekillenmiştir. Hiyerarşik olarak kendi ırkının karşısında diğer bir ırkı daha aşağı görme, şiddet ve aşağılama davranış ve düşüncesine sahip olma olarak tanımlanabilir.¹¹¹ Toplumun bütününi bozan veyahut bozma eğilimi gösteren isim, ten rengi, ibadet şekilleri gibi pek çok farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik her türlü eylem, söylem, aşağılama, şiddet ile ırkçılık kendini göstermektedir.¹¹²

İslamofobinin yabancı düşmanlığı kavramından türediğinden bahsetmiştik. Bu noktada yabancı düşmanlığının temeli de ırksal farklılıklara dayanmaktadır. Yabancı olana yani kendi ırkı dışında olan diğer ırklara karşı düşmanlık oluşmasıdır.¹¹³ İslamofobinin açıklanması noktasında ırkçılık kavramı önemli bir yere sahiptir. Todd H. Green’e göre ırkçılık kavramı, İslamofobide din nesnesinin yerini alan kavramdır. İslamofobiye neyin yol açtığı tartışmasında dinin yerine ırkçılık kavramını koyarak bu açıklamaya varabileceğimizi söyler. Irkçılık, dini inançlara, kültürel geleneklere ve etnik kökenlere dayalı nefret ve düşmanlığı körüklemektedir. Kültürel farklılıkların oluşturduğu bu ırkçılık türü “kültürel ırkçılık” olarak ifade edilmektedir.¹¹⁴ Irkçılık, biyolojik temelli klasik ırkçılık ve kültürel temelli yeni-ırkçılık olarak ikiye ayrılmaktadır. Kültürel ırkçılık burada İslamofobi ile ilişkilendirilen taraftır. Etnik veya dini bir farklılığa karşı gösterilen korku, nefret ve ayrımcılık davranışlarının sergilenmesine sebep olmaktadır.¹¹⁵ Müslümanlara yönelik düşmanlık, kültürel ve dini aşağılık terimleriyle ifade edilmektedir. İslam alemi ve Müslümanlar, barbar, şiddet yanlısı, uygarlıktan uzak ve Batı kültürü ve medeniyetinden aşağı olarak etiketlenmektedir. "Müslüman kültürü" ile Batı arasındaki varsayılan aşılma farklılıklar, dışlama ve ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır. Kültürel aşağılık argümanı son yıllarda önemli ölçüde ilgi görmüştür; bunun bir nedeni de birçok siyasetçi, gazeteci ve kamusal figürün bunu ırkçı olarak görmemesidir; ırkçılığın

¹¹¹ Hilal Barın, *Tedirgin Nefret: İslamofobi ve Daeş* (İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016), 20.

¹¹² “İrkçilik Nedir?,” son güncelleme 30 Mayıs 2020, <https://perspektif.eu/2020/05/30/irkcilik-nedir/>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2023.

¹¹³ Canatan, “İslamofobi ve Anti-İslamizm,” 1:27.

¹¹⁴ Green, *The Fear of Islam*, 28-29.

¹¹⁵ “İslamofobi, İslam Düşmanlığı ve İslam Karşıtı Irkçılık Nedir?,” son güncelleme 18 Ocak 2020, <https://perspektif.eu/2020/01/18/islamofobi-islam-dusmanligi-ve-islam-karsiti-irkcilik-nedir/>, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2023.

deri rengine veya biyolojik aşağılık duygusuna yönelik açık itirazları içermesi gerektiğini varsaymaktadırlar.¹¹⁶

İslamofobi bir din olarak İslam'dan duyulan korkuyu temsil ediyorsa, bunu ırkçılık olarak nitelemek kavramın anlaşılmasını karmaşık hale getirmektedir. İslamofobi din ve ırk düşmanlığından kaynaklanır. İslam hakkındaki Batılı söylemlerde ırk, kültür, etnik köken ve din, sıklıkla bir arada kullanılmaktadır. Bu sebeple dini farklılıklara dayalı düşmanlığı kültürel ve etnik farklılıklara dayalı düşmanlıktan ayırt etmek zorlaşmaktadır. İslamofobinin ırksal olarak nitelendirilmesinin altında yatan diğer bir sıkıntı da dini kimliğin ırk gibi doğuştan edinilmediğidir. Din kişinin özgür bir tercihidir ve ırk ise doğuştan gelmektedir. Kişi Müslüman olmayı seçer ve dolayısıyla bu kimliği onun özgür iradesi içindedir. Bu özgürlük ise onu ayrımcılıktan uzaklaştırmaktadır.¹¹⁷ Bu iki sebepten ötürü İslamofobinin ırkçı bir temele dayandığı sonucu eleştirilere açık kapı bırakmaktadır.

2.1.2 İslamofobi ve Anti-Semitizm

İslamofobinin bir sonucu olarak pek çok yerde “anti-İslamizm” kavramını görmekteyiz. Anti-İslamizm kavramı en basit tanımıyla İslam karşıtlığı olarak açıklanabilir. İslamofobiye açıklarken yabancı korkusu kavramından yararlanmıştık. Yani korku merkezli bir kavram olarak İslamofobi, anti-İslamizmde İslam karşıtlığına evrilmiştir. İslam karşıtlığı temelde İslamiyet’in doğuşuna dayanmaktadır. Hz. Peygamber ve Müslümanlara yönelik anti-İslamist tutum ve davranışlar miladi 610 yılında Hz. Peygambere vahyin inmesi akabinde dinin yayılmaya başlamasından sonra ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar İslam karşıtlığı İslamiyet’in doğuşuna kadar gitse de anti-İslamizm kavramı için aynı durum söz konusu değildir. Kavram “anti-semitizm”den türemiştir. Özcan Hıdır’a göre anti-semitizm Yahudilere karşı duyulan ırkçı nefret olarak tanımlanmıştır.¹¹⁸ Kelime anlamı olarak Yahudi düşmanlığı olarak açıklanan anti-semitizm kavramı ilk kez 1880 yılında Almanlara karşı Wilhelm Barr tarafından yazılmış eleştirel bir metinde geçmektedir. Her ne kadar kavramın kullanılması 1880 yılını bulsa da Yahudi

¹¹⁶ Green, *The Fear of Islam*, 28.

¹¹⁷ A. g. e. s. 28-29.

¹¹⁸ Özcan Hıdır, “Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Benzerlikler ve Farklılıklar,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, ed.Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007) 66.

karşıtlığının uygulamaları çok eskilere dayanmaktadır. Yahudi karşıtlığı 1290 yılından itibaren Avrupa merkezli krallıkların Yahudileri ülkelerinden sürmeleriyle başlamıştır. Bu sürgünler Avrupa merkezli Yahudi karşıtlığının geleneksel bir hale dönüşmesine neden olmuştur.¹¹⁹

Avrupa'nın Hristiyan çoğunluğu tarafından Yahudilere ve Müslümanlara yönelik tarihi düşmanlıklarını bir kenara bırakırsak, Antropolog Matti Bunzl, anti-semitizm ve İslamofobinin modern Avrupa tarihinde iki farklı işleve hizmet ettiğini savunmaktadır. Antisemitizm, Yahudileri hedef alan ve ulusal topluluktan dışlayan ırkçı ideolojiye başvurarak etnik olarak saf ulus-devletleri güvence altına alma girişimini yansıtıyordu. Örneğin Alman milliyetçiliği, güçlü bir Alman ulusuna destek toplamak için anti-semitizme ve Yahudilerin sözde ırksal aşağılıklarına dayanıyordu. Diğer Avrupa ülkeleri de güçlü antisemitizm dalgaları ve Yahudi ve ulusal (İngiliz, Fransız, Norveçli vs) kimliğin bağdaşmazlığına dair tartışmalar yaşamıştır. Buna karşın İslamofobi, Avrupa medeniyetini koruma ve sürdürme arzusunun ve Avrupalı olmanın ne anlama geldiğine dair kaygıların Müslüman karşıtı önyargılarla kendini gösterdiği farklı bir dışlama projesini yansıtmaktadır. Ulusal kimliğin aksine Avrupa kimliğinin korunması, İslamofobinin merkezinde yer almaktadır.¹²⁰

İslamofobi ve anti-semitizmin önemli üç ortak özelliği vardır. İlk olarak, Avrupa'nın, Hristiyan olmayan dini toplulukları hedef alma ve dışlama konusunda geçmişten günümüze pek çok örnek mevcuttur. Yahudiler ve Müslümanlar bu açıdan en önde gelen iki dini topluluğu oluşturmaktadır. Dışlanmanın nedenleri modern tarih ve modern öncesi döneme göre daha az Hristiyan öğretilerine dayanmaktadır. Her ne kadar farklılıklar ve eklentiler olsa da Avrupa kimliğinin kültürel ve dini anlayışı, çağdaş antisemitizm ve İslamofobiye zemin hazırlayan uzun bir süreç olmuştur. İkinci olarak, modern çağdaki her iki olgu da, ister biyolojik ister kültürel temelli olsun, ırkçılık unsurları içermektedir. Yahudiler ve Müslümanlar önemli ölçüde ayrımcılık ve düşmanlığa maruz kalmıştır. Bu nedenle, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi gibi bazı kuruluşlar, antisemitizm ve İslamofobi sorunlarını aynı sürekliliğin parçası olarak gören çalışmalar yürütmüştür. Son olarak, anti-semitizmin ulus-devleti inşa etmeyi, İslamofobinin de Avrupa medeniyetini

¹¹⁹ Hıdır, "Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm," 65.

¹²⁰ Green, *The Fear of Islam*, 29-30.

korumayı amaçlayan iki farklı projeye yardım ettiği aşikârdır. Bugün Avrupa'da rastlanan Müslüman karşıtı söylemlerin çoğu, hem ulusal hem de Avrupalı kimliğinin korunmasına yönelik kaygıları dile getirmektedir. Özellikle aşırı sağcı siyasi partiler, Müslüman göçmenlerin İsviçreli, Fransız ya da Danimarkalı olmak için önemli bir tehdit oluşturduğuna dair çeşitli seçmenlerin korkularından faydalanmaktadır. Aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) alınıp alınmaması gibi ulusal kimliği aşan konular, Avrupalı olmanın ne anlama geldiğine dair endişeleri ortaya çıkarmaktadır.¹²¹

2.2 İslamofobinin Tarihsel Temelleri

İslamofobinin tarihi karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü İslamofobi gelişimi çok hızlı ilerlemektedir. Bu sebeple de içinde netlik barındırmamaktadır. Hızlıca düşünüldüğünden yeterince anlamlı kavram bilgisi gelişmemiş bir olgudur. Buna ek olarak, basit bir anlayışa sahip olmak için, İslamofobi genellikle 'İslam ve Müslümanlardan korku veya nefret' ile ilişkilendirilmiştir. Sadece düşmanlık, önyargı, ırkçılık, oryantalizm ve diğer birçok sinizm İslamofobi ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle 11 Eylül olayından bu yana terim çok defa kullanılmıştır. Iqbal'e göre literatür aceleyle üretilmiş olmasından dolayı karmakarışık bir yapıya sahiptir. Bu durum ise, İslamofobi kurgusu ve olgusunun karşı karşıya olduğu sorunları çözmekten ziyade daha fazla yanlış anlamaya neden olan ve literatürü saran mitleri ortadan kaldırmak için bilinçli olarak yapılmaktadır.¹²²

Iqbal İslamofobi hakkında bir takım önermeler öne sürmüştür. Bu önermeler İslamofobi ile ilgili meseleler üzerine tekrar tartışılmaya kapı aralamıştır:

Tablo 4. İslamofobi İle İlgili Önermeler.

İslamofobi	Önermeler
	İslamofobi kavramı varlığının gerekçesi nedeniyle geçmişe dayanmaktadır. Tarihsel niteliktedir.
	İslamofobi, tanımlaması literatürde yetersiz kalmaktadır. Mantıklı gerekçelerden uzak sadece tüm olumsuzlukları içinde barındıran bir tanımlama söz konusudur.

¹²¹ A.g.e. s. 30-32.

¹²² Iqbal, *Islamophobia*, 1.

	İslamofobinin tek parça olduğu görüşü yanlıştır. Esasen çok yönlüdür.
	İslamofobi literatüre, alelacele servis edildiğinden sayısız hatayla doludur.
	İslamofobi tartışmalarını ve tanımlarını büyük ölçüde şekillendiren Oryantalistlerin İslamofobiye bakış açısı, ancak bu bakış açısı asılsızdır.
	İslamofobinin öncülleri literatürde daha az tartışılmaktadır; eğer varsa, bunlar çoğunlukla izlenimseldir ve bilimsel değildir.
	İslamofobi literatürde genellikle niteliksel bir olgu olarak ele alınmış ve tartışılmıştır. İslamofobinin bir kavram olarak açıklanması ve nicel ölçüm amacıyla işlevsel hale getirilmesi için daha az çaba gösterilmiştir.
	Öncülleri bakımından, çeşitli yerlerdeki İslamofobi doğası gereği aynı değildir; ancak tezahürleri benzerdir.
	Çağdaş İslamofobi, dolaylı olarak inşa edilen dolaylı İslamofobiden doğmuştur.
	Çağdaş ve en çok atıf yapılan literatürde İslamofobi teriminin ilk kullanımına ilişkin büyük şüpheler bulunmaktadır.

Kaynak: Zafar Iqbal, *Islamophobia: History, Context And Deconstruction* (India: SAGE, 2020),1-2.

Tarihsel süreçlere değinmeden önce Hristiyanların İslam ve Müslümanlar hakkındaki düşünceleri 4 çerçeve etrafında özetleyebiliriz:¹²³

- 1)“İslam Hristiyanlığın bir kolu ya da mezhebidir.
- 2)İslam uydurma bir dindir ve kılıç zoruyla yayılmıştır.
- 3)Hz. Muhammed (s.a.v) şeytandan ilham alarak Kur'an-ı yazmıştır.
- 4)Hz. Muhammed (s.a.v) yalancı bir peygamberdir.”

İslam, 7. yüzyılın başlarında Arabistan'ın Mekke ve Medine'yi de içine alan Hicaz bölgesinde doğmuştur. Hem Yahudiliğe hem de Hristiyanlığa meydan okuyan İslam,¹²⁴ Hristiyanlık alemini her yönden tehdit eden bir düşman olarak

¹²³ Selçuk Özdemir, “1990 Sonrası İslamofobi Konulu Raporlara Göre Batının İslam Algısı ve İslamofobi,” (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2022), 72-73.

¹²⁴ Iqbal, *Islamophobia*, 3.

görülyordu.¹²⁵ İslam yüzyıllar boyunca sahte din olarak nitelendirilmiş, Hristiyanlık ve Musevilik hak din olarak görülmüştür. Broughton'un, Dictionary of All Religions (1745) adlı eserinde İslam ve Museviliği kategorize ettiğı 16. yüzyıl literatüründe dahi dinleri hak dinler ve sahte dinler olarak ikiye ayırarak, sahte din olarak İslam'a işaret etmiştir.¹²⁶ 1492'de İber Yarımadası'nın Müslüman hakimiyeti Hristiyanlar tarafından sekiz yıl sonra sonlandırıldı. Bu süre zarfında hak din olarak görülen Hristiyanlık ve Yahudiliğe karşı müsamahalı davranılmış, hasmane bir davranış sergilememek adına ibadetlerini vergi karşılığında yerine getirmelerine izin verilmiştir.¹²⁷

İslamiyet'in Arap yarımadasını aşması İkinci Halife Ömer (RA) döneminde olmuştur. Arap olmayanlar da artık İslam'ı kabul etmiş ve bu uğurda onlarında İslam'ı yayma girişimleri başlamıştır. İslam, 711 yılında Arap Muhammed Bin Kasım'ın Sind kıyılarına demir atmasıyla Güney Asya'ya ulaştı. Ve yine aynı tarihte Berberi Tarık İbn Ziyad'ın kabilesinden yaklaşık 7.000 kişiyle İspanya'nın Cebelitarık kentine ulaşması sonucu birkaç ay içinde İspanya'nın büyük bölümünü fethederek Avrupa sınırlarını aşmıştır.¹²⁸

7. yüzyıla yaklaşırken Müslümanların yayılma politikaları günümüz Rusya'sının bir bölümü olan Doğu Avrupa'nın bazı bölgelerinde kendini göstermiştir. İslam 7. yüzyılın sonları ve 8. yüzyılın başlarında o kadar hızlı bir şekilde yayıldı ki Şam'ı ele geçirdi, Dicle Vadisi'ni fethetti ve ardından Karadeniz'e kadar uzandı ve güneyde Kuzey Afrika'ya kadar geldi.¹²⁹ İslam'ın ortaya çıkışı ve hızlı yayılması Hristiyan âleminin en büyüğü olma statüsüne meydan okumakla kalmayıp, Hristiyanlığın İslam'a dönüşmesini doğrudan tehdit ediyordu. İspanya ve Sicilya'nın fethi akabinde, Edülüs Emevi devleti kurulmuştur. Böylece İslam ve Batı coğrafyası karşı karşıya gelmiştir. Bu denli bir coğrafi yakınlık İslam düşmanlığının alevlenmesini hızlandırmıştır.¹³⁰ İslamiyet'in yayılma politikası, Müslümanların barbar, zalim ve hoşgörüsüz ilan edilmesini kolaylaştırmıştır. İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı düşmanca tutum ve davranışlar sadece 8. yüzyılda İspanya'nın işgali sırasında Avrupa'da değil,

¹²⁵ Deepa Kumar, *İslamofobi İmparatorluğunun Siyaseti*, çev. Işıl Alatl (İstanbul: Pınar Yayınları, 2015), 23.

¹²⁶ Iqbal, *Islamophobia*, 4.

¹²⁷ Kumar, *İslamofobi İmparatorluğunun Siyaseti*, 24.

¹²⁸ Iqbal, *Islamophobia*, 4.

¹²⁹ A. g. e. s. 9.

¹³⁰ Mehmet Özdemir, "Endülüs," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: TDV Yay., 1995) 211-225.

aynı zamanda Müslüman hanedanların topraklarını fethettiği Hindistan ve Doğu Avrupa gibi dünyanın diğer bölgelerinde de ortaya çıkmıştır.¹³¹ Her ne kadar İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı olumsuz tutumlar olsada diyalog ortamı kendini Haçlı Seferlerine kadar korumuştur.¹³²

11. yüzyılda Avrupa'da artan ticari faaliyetler, fikirsel gelişime de ilerleme imkanı sunmuştur. Avrupa putperest düşmanlarını topluma entegre etmeye başlamış, dönemin Avrupa'sının genelinde bilinen tek düşmanı Müslümanlar kalmıştı.¹³³ Bizans yönetimi altındaki Hristiyanlar, Selçuklu Müslüman Türklerinin karşısında uğradığı yenilgiler karşısında Avrupa'dan yardım talep etmiştir. Papa II Urban ilk olarak bu yardım çağrısına kayıtsız kalsa da daha sonra 1095 yılında kutsal savaş olarak tasvir ettikleri Haçlı Seferini ilan etmiştir. Halk, tanrı düşmanları olarak niteledikleri Müslümanlara karşı büyük bir çağrıyla savaşa davet edilmiştir. Fransa ve Batı Avrupa'da dahil olmak üzere yoğun katılımın olduğu bu savaş Hristiyan dini ve Kudüs'ü koruma gayreti gütmüştür.¹³⁴ İki yüzyıl süren bu savaş sonucunda Müslüman kimliği ve algısı şekillenmiş bir düşman olarak nitelenmiştir. Aynı şekilde İslamiyet ise şeytani bir din olarak algılanması sağlanmıştır. İslami inanç, sapkın, Muhammed ise sahte bir peygamber olarak gösterilmek istenmiştir.¹³⁵ 12. yüzyılın en önemli özelliği, Kuran'ın Hristiyan ve Yahudi dünyası için olumsuz bir şekilde tercümesidir. Amaçları Hristiyan halkın İslam'a karşı olumsuz düşünceye sahip olması ve Müslümanların düşmanı olarak kalmasını sağlamaktır. Bu durum ise İslam'ın sürekli olarak Hristiyanlar için bir sapkınlık, Peygamberinin ise Mesih karşıtı olarak görülmesine neden oldu.¹³⁶

13. yüzyıl İslam'a karşı Hristiyanlık açısından bir dönüm noktasıdır. İslam'ı, Peygamberini ve takipçilerini şeytani göstermek için her alanda saldırılar yapılırken artık bunlara ek olarak önemli görev, İslam'a dönenleri Hristiyanlığa geri getirmeye ve doğuştan Müslüman olanları da cezp etmektir. Bu dönemde İspanya Kralı Alfonso, Müslümanların hayatını gerçek anlamda zorlaştırmıştır. Hristiyan kasabalarında cami inşa etmemelerini, bölgede hayvan kurban edilmemesini, mevcut camilerin kraliyet mülkü ilan edilmesini, Müslümanların

¹³¹ Iqbal, *Islamophobia*, 9-10.

¹³² İsmail Süphandağı, *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm* (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004) 89.

¹³³ Kumar, *İslamofobi İmparatorluğunun Siyaseti*, 27.

¹³⁴ A. g. e. s. 27.

¹³⁵ A. g. e. s. 28-29.

¹³⁶ Iqbal, *Islamophobia*, 4.

Hristiyanlara kıyasla daha düşük vatandaş statüsüne sahip olmalarını, mahkemelerde tanık olarak bulunma haklarının olmamasını ve Hristiyan köle sahibi olamamalarını emretmiştir.¹³⁷

Bizans İmparatorluğu'nun Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratıldığı 14. ve 15. yüzyıllarda İslam'ın yayılma politikası pek çok Avrupa'daki monarşi yönetimlerde tehdit olarak algılanmasına sebep olmuştur.¹³⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyılda yükselişi Avrupa'da İslam'a ve Müslümanlara karşı bir korku ortamı oluşturmıştır. Osmanlı, Balkan, Akdeniz, Karadeniz ve Akdeniz'de hakimiyet kurdu. Doğu ve MerKEZİ Avrupa içlerine kadar ilerledi. İstanbul eski adıyla Konstantinopolis, Osmanlı kontrolü altına girdi. Hristiyanlar, Türklere karşı olası bir haçlı seferine hazırlanmak için Avrupalılar, özellikle de Romalılar arasında Müslüman ve İslam korkusu oluşturmaya başladılar.¹³⁹ Müslümanlara ve İslam'a karşı duyulan korku ve düşmanlık katlanarak artmıştır. Osmanlı Devleti'nin başat güç olması ile sadece Müslüman hanedan yönetiminde bir İslam devleti olarak değil, aynı zamanda Avrupa'nın en büyük gücü olma özelliği ile Avrupalı hanedanlar tarafından tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Böylece, İslam siyasal alanda da tehdit unsuru olmuştur.

1683 Viyana Kuşatmasının Osmanlı aleyhine sonuçlanmasının akabinde Osmanlı Devleti gerilemeye başladı. Osmanlı'nın askeri gücünün zayıflaması da buna eklenince Osmanlı'nın güçlü imajı sallanmaya başladı. Bu durum Avrupa'nın kendini üstün görmeye başlamasına neden oldu. Böylece Müslüman kavramı düşmanlıkla tekrardan özleşerek “öteki” olarak Osmanlı devlet aleyhine kullanıldı. 18. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin çökmeye başlaması ile İslam alemi artık askeri tehdit olma unsurunu kaybetti.¹⁴⁰

19. yüzyılda İslam'a ve Müslümanlara karşı duyulan korku ve düşmanlığa, Avrupalı Avrupa'nın binlerce yıllık düşmanlığı ve önyargısına ABD'li bilim adamları, rahipler ve akademisyenler de katılmıştır. ABD'deki bu düşmanlık, korku ve önyargının başlıca nedeni, Afrika ve Orta Doğu'dan milyonlarca Müslüman'ın yeni fırsatlar ülkesine göç etmesi ve buraya yerleştikten sonra ibadet yerlerini ve cemaat mekânlarını inşa etmeye başlamasıydı. Müslümanlar başlangıçta ABD'ye köle olarak getirildi ve İslam, ABD'nin ilk günlerinde bir

¹³⁷ A. g. e. s. 17.

¹³⁸ A. g. e. s. 4-5.

¹³⁹ Kumar, *İslamofobi İmparatorluğunun Siyaseti*, 32-33.

¹⁴⁰ A. g. e. s. 35-36.

bakıma ikincil bir din konumundaydı. Dünyanın çeşitli bölgelerinden ABD'ye getirilen Müslümanların dilleri, etnik kökenleri, ekonomik ve sosyal geçmişleri ve İslami kimliklerinin çeşitliliği nedeniyle dini ritüelleri de çok çeşitliydi. Ancak bu farklılıklar zamanla ortadan kalkmış ve birbirleriyle karışarak Kuzey ve Güney Amerika'da büyüklüğü yaklaşık 3 milyona ulaşan bir Müslüman topluluk olarak ortaya çıkmışlardır.¹⁴¹

İslamofobik tutumlar sadece Osmanlı Müslümanlarına değil Hindistan topraklarındaki Müslümanları dahi etkilemişti. 20. yüzyılın başlarında Müslümanlara ve İslam'a karşı olumsuzluk, Hinduların ve Müslümanların Britanya İmparatorluğu'nun sömürgeci yönetimine karşı mücadele ettiği Hindistan topraklarında da popülerdi. Hindistan için önemli olan Gandhi'de Müslümanlar aleyhinde pek çok söylem de bulunmuş, Müslümanların yayılmasının ürünü olarak Müslümanları saldırgan ilan etmiştir. Bu görüşü ise pek çok kişinin onun çizgisini takip etmesine sebep olmuştur.¹⁴²

Komünizmin çökmesiyle beraber İslam, Batı'nın en tehlikeli ve muhtemelen dünyanın barış ve düzeni için potansiyel olarak zararlı tek düşmanı olarak bazı batılı entelektüeller tarafından ilan edilmiştir. İslam bu dönemde, dünya barışına karşı bir tehdit olarak anılmasının yanı sıra diğer tüm dinlere karşı hoşgörüsüz bir din olarak tanımlandı. Müslümanlar ise demokratik, liberal ve aydınlanmış gibi görünen ancak ne zaman barbar bireylere dönüşeceklerini asla bilemeyeceğiniz bir tipolojiye sahip olduğu iddia edildi. Esasen İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz düşüncelerin taze kalması adına her dönemde yeni boyutlara ihtiyacı olduğunu görmekteyiz. Jhon Esposito, 1989'dan sonra Batı'nın ana düşmanı olarak komünizmin yerini siyasal İslam'ın aldığı görüşündedir.¹⁴³

Sonuç olarak, İslam'ın ortaya çıkışının Hristiyanlık ve Yahudiliğin hakimiyetine meydan okuduğu ve dinler aleminde üçüncü bir rakip güç olarak görülmesiyle birlikte, taraftarlarının kitleler halinde İslam'a geçmesi bu dinleri oldukça tedirgin etmiştir. Coğrafi büyümenin yanı sıra ekonomik olarak güç elde eden Müslümanlar karşısında, Yahudi-Hristiyan birleşiminde ortak düşman olarak İslam'la savaş başlamıştır. İslam'ın hızlı ve geniş kitlelere yayılması

¹⁴¹ Iqbal, *Islamophobia*, 28-29.

¹⁴² A. g. e. s. 33.

¹⁴³ A. g. e. s. 35.

korkuya dönüşmüş; daha sonar büyüyen İslam'ın Hristiyanlık ve Yahudilikle rekabet eden bir din olması ile birlikte düşmanlığa dönüşmüştür. İslami yayılmanın süreklilik göstermesi, İslam'ı, peygamberini ve Müslümanlarına karşı önyargı oluşturmak adına karalamalara kadar gitmiştir. İslam'ın bir terör sembolü, anıldığında korku uyandıran, 'öteki', dünya barışına karşı bir tehdit olarak anılması sağlanmıştır. Böylece nefret, korku, önyargı, ırkçılık ve terör ile birlikte İslamofobi olgusu oluşturulmuştur. 1980'lerin sonlarında komünizmin çöküşü ve Samuel P. Huntington'ın, Medeniyetler Çatışması teziyle birlikte, literatür üretiminin akışı İslam ve Müslümanlara doğru yön değiştirdi.¹⁴⁴ 1997'deki Runnymede Trust raporu bu olguya geniş bir yelpaze tutmuştur. 11 Eylül 2001 terör olayı ile İslamofobi, dünya medyasında ve edebiyatında en çok konuşulan ancak en az anlaşılan konulardan biri haline geldi.

2.3 İslamofobi Etkisini Arttıran Olaylar

Her ne kadar İslamofobi 11 Eylül sonrası popülerlik kazansa da, bu popülerliğin oluşmasına sebep bir takım olaylar silsilesi oluşmuştur. Bu olayları incelemek olgunun nasıl sivrildiği noktasında bize yardımcı olacaktır. 11 Eylül ile birlikte oluşan nefret ve korku dalgası ise özellikle Batı olmak üzere pek çok yerde İslamofobik tutumları artırarak Müslümanlara karşıt düşüncelerin ilerlemesine sebep olmuştur. Tarihsel süreçlere baktığımızda özellikle ilk İslam karşıtı davranışların Hristiyanlık ve Yahudiliğe rakip bir din olarak ortaya çıktığını incelemiştik. Devamında bu karşıtlık İslam'ın fetihçi ruhunun başarısı altında kıtalara yayılmasıyla birlikte elde ettiği ekonomik gücü de yanına alarak siyasi bir düşman olarak karşımıza çıkmıştı. Her ne kadar Osmanlının zayıflamasıyla bir dönem İslam karşıtlığı sessizliğini korusa da Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte komünizmin çökmesi uluslararası alanda yeni bir düşman dalgası ihtiyacını karşılamak adına tekrar gün yüzüne çıkartıldı.

Bu kez oluşturulan bu dalga terörizm ile anılacak olup özellikle Batı'nın birincil korku rüzgarı haline gelicekti. Batı'nın korku aşılması, algı operasyonları ve propagandalarla ilerlerken, terörizm gibi bir düşmanla baş etmenin zor olduğu tecrübesiyle Batı toplumu, bu algıları pek ala çok derinden benimsemişti. Terörizm siyasal, dinsel veya ekonomik nedenlere dayandırılabilir. Bu uğurda ise hedef kitlesi siviller, belirle gruplar veya resmi kurumlar olabilmektedir. Eylemlerini her türlü şiddet yoluna başvurmadan kaçınmayarak yapabilme

¹⁴⁴ A. g. e. s. 36-37.

cesaretine sahip terörizm bu sebeple toplumlar tarafından büyük korkuyla karşılanır.¹⁴⁵ Şiddet kullanma tehdidi ile siyasal amacını başarmaya çalışan terörizm, sembolik eylem türünü ifade etmektedir. Terörist olarak adlandırılan terörizm yapıcılar, eylemlerini korku üzerine inşa ederek gerçekleştirmek isterler. Korku inşasının başarısı ile siyasal kanallar yoluyla isteklerini elde etme gücünü getireceğine inanırlar.¹⁴⁶

2.3.1 11 Eylül Öncesi Dönem

11 Eylül öncesinde İslamofobik tutumların artması noktasında önemli olaylardan biri İsrail Devleti'nin kurulmasıdır. Yahudiliğin doğduğu topraklar olan Filistin, yüzyıllardır Yahudilerin yerleşim yeri olarak hayal ettiği bölgeydi. Avrupa'da artan anti-semitizm hareketleri çerçevesinde daha da artan Yahudi milliyetçiliği ile birlikte Filistin'de bir Yahudi Devleti fikri daha yakın hale geldi. Yahudilerin teşkilatlanması akabinde, 1917 Balfour Deklerasyonu ile İngilizlerden Filistin'de yurt edinme sözü almışlardır. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Filistin toprakları İngiliz mandası altında kalarak bölge, Yahudilerin etkisi altına girmiştir. Arap-Yahudi çatışmasının ateşlenmesiyle birlikte konu BM'ye intikal etmiştir. BM çerçevesince bölge'de "Taksim Kararı" verilmiştir. Ancak yeterli olmamış çatışmalar devam etmiştir.¹⁴⁷ Bölgeden İngiliz mandasının kalkmasıyla Yahudiler 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan etmiştir.¹⁴⁸

Osmanlı devletinin yıkılması ile Arapların güç kazanmasını istemeyen güçler, İsrail'in kurulmasına destek vermiştir. Özellikle Sovyetler Birliği ve ABD, BM taksim kararının verilmesi oylamasında Yahudilerden yana oy kullanarak hem siyasi desteklerini alenen gösterirken hem de askeri anlamda da ekipman desteği sağladılar.¹⁴⁹ ABD'nin desteğini her zaman arkasına alan İsrail, 6 gün savaşları neticesinde Ortadoğu'da galibiyet sağlayarak Suriye'nin Golan Tepelerini, Sina'yı, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridini işgal etti.¹⁵⁰

¹⁴⁵ "Terörizm," son güncelleme 5 Mart 2023, <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Terörizm>, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

¹⁴⁶ "Terörizm," <https://trguvenlikportali.com/ders-1-terorizm/>, Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

¹⁴⁷ Turgay Murat, "İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29, sy. 2 (2019): 464.

¹⁴⁸ Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi," *Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy.1 (2012): 53.

¹⁴⁹ Avi Shlaim, *Israel Between East and West* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 657.

¹⁵⁰ Lütfullah Karaman, "Filistin," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13 (İstanbul: TDV Yay., 1996), 90.

Çatışmaların seyri din temelli sebepler üzerinden başlamıştır. Üç büyük din içinde kutsal kabul edilen Kudüs beldesi, özellikle Yahudiler ve Müslümanlar için kaybedilmemesi gereken bölge olarak görülmektedir. Bu sebeple günümüze ulaşan dinsel temelli en belirgin çatışmalar ve karışıklılıkları bu bölge üzerinde görmektediriz. İsrail'in saldırgan ve işgalci tutumları neticesinde Müslümanlar, Filistinlileri destekleme girişimlerinde bulunmaktadır. Bu noktada, kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı önem arz etmekle birlikte Filistinlileri koruma ve ajanda oluşturma noktasında önemli bir kurumdur.

İsrail'in 6 gün süren galibiyetinden sonra 9 Ocak 1968 tarihinde, kurucu üyeleri Libya, Kuveyt ve Suudi Arabistan tarafından Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü (OAPEC) kuruldu.¹⁵¹ Bu örgüt ile birlikte ekonomik bir kalkınma olarak kullanılması yanı sıra özellikle İsrail'e karşı petrol'ün siyasal bir araç olarak kullanılması öngörülüyordu. OAPEC, 1973 Arap-İsrail savaşıyla birlikte İsrail, ABD ve İsrail'e destek veren Batı ülkelerine karşı petrol ambargosu uyguladı. Ambargo her ne kadar kısa sürse de petrol, ucuza bulunmayan bir ihtiyaca dönüştü.¹⁵² Bu durum Batı tarafından Arap ülkelerine karşı derin bir güvensizlik ortamı oluşturduken aynı zamanda da Batı ekonomisinin gelişimini sekteye uğrattı.¹⁵³ Batı tarafından dini bir tehdit olarak algılanan Ortadoğu şimdi de ekonomik bir baskıyla Batı'nın karşısına çıkmıştı. Batı'nın İslamofobik bir ideoloji geliştirmesine sebep olan önemli olaylardan biridir.

İslam tarihi açısından 11 Eylül öncesine baktığımızda, 1979 İran İslam Devrimi bir kırılma noktası oluşturmuştur. Ortadoğu'da ilk defa seküler bir yönetim olan Şah yönetiminin Şii ulema önderliğinde bir yönetimin devrimi gerçekleşmiştir. Ayrıca ilk defa çok geniş katılımlı bir halk hareketiyle yönetim el değiştirmiştir. Şah Pehlevi döneminde, İran'ın petrol üretiminde Suud-i Arabistan'dan sonra dünyanın ikinci büyük üreticisi olarak ortaya çıkması ile ülke büyük bir zenginliğe ve öneme sahip oldu. Pehlevi yönetimi petrol geliri ile ekonomisini geliştirirken aynı zamanda gayri safi milli hasılasını da iki katına çıkarttı. Ancak ekonomik büyüme ülkede sadece belirli bir sınıfa aktarılmıştı. İran'ın bölgede ki ekonomik gücünün korunması ihtiyacı ile askeri gücünü de

¹⁵¹ "Oapec Nedir, Neden Kuruldu? Üye Devletler OPEC ile Farkı," son güncelleme 17 Ekim 2022, <https://tarihnotum.com/tarihi-olaylar/oapec-nedir-neden-kuruldu-uye-devletler-opec-ile-farki/>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

¹⁵² Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 488.

¹⁵³ Fahir H. Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989) 355.

geliştirmek için ABD'lerinden çok büyük boyutta silah satın alıyordu.¹⁵⁴ Ancak yönetim, iç karışıklıkların çıkmasını engelleyemedi. Şiilik anlayışının yeniden dirilişi olarak yorumlanan devrim, İran'ın batılılaşmasının, yıpranan ekonominin, yabancıların işlerine müdahalesinin ve ABD-Pehlevi yakınlaşmasının tepkisi olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵⁵ 30-31 Mart'ta İran İslam Cumhuriyeti kurularak, devletin anayasası İslam Cumhuriyeti olarak değiştirildi. Devleti bilfiil yöneten Ayetullah Hümeyni baskı altında tutulan Müslümanlara çağrı da bulunarak İslam'ı yaşayışın önüne geçmiş baskıcı rejimlere karşı devrim gerçekleştirmeleri çağrısında bulundu.¹⁵⁶

Devrim ile birlikte İran'ın Humeyni dönemi dış politikası, egemen güçler-sömürülen devletler ayrımı, monarşi, ABD, İsrail, kapitalizm ve sosyalizm karşıtlığı üzerine kurulmuştur. "Ne Doğu ne Batı, sadece İslam" sloganıyla geliştirilen dış politika anlayışı ile dünya üzerinde İslami bir bakış oluştuğunu açıkça ifade etmişlerdir. Ayrıca İran'ın bu tutumu özellikle ekonomik olmakla birlikte siyasi olarak ABD başta olmak üzere batılı ülkelerde tedirginliğe sebep olmuştur.¹⁵⁷ İran Devrimi, Batı'da İslam aleyhinde tutum almalarında önemli bir aşamalardan biridir. Diğer bir neden ise İran'daki molla yönetiminin batıyı düşman ve ABD'yi şeytan olarak ilan etmesidir.

Bir diğer önemli nokta ise Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte komünizmin çöküşünü izleyen uluslararası ilişkiler alanının yumuşamaya gitmesidir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılmış ve Berlin Duvarı yıkılmıştı. Uluslararası arena çok hızlı bir değişim geçirmeye başladı. Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni devletler oluştu ve Almanya tek bir devlet altında bulundu. Küreselleşme etkisi her alanda hissedilmeye başladı. Kültürel farklılıkları gün yüzüne çıkaran bu yeni algı, tüketim nesnesi olarak bu farklılıkları hedef alarak bireyleri bu noktada daha duyarlı hale getirdi.¹⁵⁸

Bu farklılıkları hedef alan dönemin önemli tezi Medeniyetler Çatışmasıdır. Batıda yaşayan batılı olmayan Müslümanların tehdit olduğu görüşünü savunur.¹⁵⁹ 1993 yılında yayınlanan Huntington'ın "Medeniyeler Çatışması" tezi, sekiz

¹⁵⁴ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 552-553.

¹⁵⁵ Ünal Gündoğan, "Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme," *Ortadoğu Analiz* 3, sy. 29 (2011): 94-95.

¹⁵⁶ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 557-558.

¹⁵⁷ Gündoğan, "Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi," 97-98.

¹⁵⁸ Umut Kedikli ve Mehmet Akça, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi," *TESAM Akademi Dergisi* 4, sy. 1 (2017): 61-62.

¹⁵⁹ Kedikli ve Akça, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi," 63.

medeniyetin varlığından bahsederek bu medeniyetlerin çatışmalar ile yeni bir uluslararası sistemin oluşacağına dikkat çeker. Soğuk Savaş'ın bitmesi ona göre yeni kapıları açmıştır. Bu kapı kültürdür. Kültürel farklılıkların ön plana çıktığı yeni dönem de dünya, Katolik Hristiyan, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hindu, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika olmak üzere bu sekiz medeniyetin çatışmalarına şahit olacaktır. Bu çatışma ortamının İslam medeniyetinin karakteristik özelliği olduğunu savunarak önemli çatışmaların Batı ve İslam ile Konfüçyüs arasında gerçekleşeceğini ileri sürer.¹⁶⁰ İslam'a dikkat çeken Huntington, İslam medeniyetinin doğuştan gelen çatışmacı bir ruha sahip olduğunu savunarak ve buna kültürel farklılıkları da ekleyerek İslamofobinin zemininde katkısı olduğunu görmekteyiz.

Soğuk Savaş sonrası dönemin getirdiği küreselleşme etkisine paralel olarak ise yumuşamayla birlikte bölgesel öneme sahip ülkelerin görece bir otonom özerkliğe sahip olduğunu görmekteyiz. Bu durum ise büyük devletlerin artık eskisi kadar bu bölgelerde söz sahibi olmadığını çünkü bahsi geçen ülkelere büyük devletlerin eskiden sağladığı askeri ve siyasal desteğe ihtiyaçlarının azaldığı görülmektedir. Bu sebeple artık askeri ve siyasal destek talebinin azalması, büyük ülkeler için bir dezavantaj olarak karşımıza çıkarak, pazar kaybı ve içişlerine müdahale edememe ile sonuçlanır. Bu gelişmişlik, büyük devletler için tehdit özelliği taşımaktadır.¹⁶¹

Soğuk Savaş sonrasının getirileri uluslararası sistemin dönüşümünden küselleşmeye, siyasal istikrarsızlıktan komünizmin oluşturduğu ideolojik boşluğa kadar gitmektedir. Oluşan ideolojik boşluk ve kültürel farklılıkların var olduğu bu yeni düze de karşımıza ırkçılık terimi çıkmaktadır. Oluşan bu boşluk ırkçılık ile kapatılmaya çalışılmıştır. Irkçılığın yükselmesi ve buna kültürel farklılıkların öneminin artması da eklenince karşımıza kültürel ırkçılık terimi çıkmaktadır. Bu kavram ile artık Avrupa milli duygularını harekete geçirerek batılı olmayan Müslümanları ayrıştırma ve ötekileştirme ile Avrupalılık kimliğini oluşturma yoluna gitmiştir.¹⁶²

Bahsedilen ideolojik boşluğun İslam karşıtlığı ile kapatılmak istenmesi ile birlikte askeri öneme sahip ülkelerin gelişmişlik düzeyinin artması –bu ülkeler

¹⁶⁰ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13, sy. 1 (2014): 49.

¹⁶¹ Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 589.

¹⁶² Kedikli ve Akça, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi,” 63-64.

petrol rezervine sahip ve devrim yoluyla Batı'ya karşı çıkan İran örneği- Batı'da Soyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Sovyetler Birliği'nin yerine ikame oluşturabilecek yeni bir düşman fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu düşman fikri de İslam medeniyetlerine ilişkin olarak sunulan İslamofobi kavramının yaygınlık kazanmasının önünü de açmıştır. İslamofobik tutumlar ile özellikle Avrupa'da küresel şiddet eğilimi artmış, terör eylemlerinin sorumlusu olarak Müslümanlar gösterilmiştir.¹⁶³

1995 tarihinde NATO Genel Sekreteri Willy Claes ise bu görüşü doğrular bir açıklamayı Sueddeutsche Zeitung adlı bir gazeteye vermişti. İslam'ı, köktendincilik olarak niteleyerek NATO için büyük bir tehlike olarak tanımladı. Hatta uluslararası basınlarda dahi bu görüş doğrultusunda yayınlar yapıldı. 1993'te International Herald Tribune, İslam'ın hızlı bir şekilde dünya barışını ve güvenliğini tehdit ettiğini yazarken, The Economist dergisi 26 Aralık 1992 ve 8 Ocak 1993 tarihli yayınlarında İslamcıların pek çok işgal girişiminde bulunacağına dikkat çekerek İslam karşıtı bazı senaryolar ileri sürdü.¹⁶⁴ Görülmektedir ki uluslararası alanda önemli pek çok yayın veya kuruluş ideolojik boşluğu doldurma noktasında yeni bir düşman fikrinin zeminini oluşturmaya 11 Eylül öncesi dönemden başlamıştır. Bu yeni tehdit İslam olarak kurgulanmaya çalışılırken belki de 11 Eylül'ün zemini oluşturulmak istenmiş olabilir.

2.3.2 11 Eylül Sonrası Dönem

1991 yılında gerçekleşen Körfez Savaşı, 1993 yılının Şubat ayında gerçekleşen Dünya Ticaret Merkezi saldırısı, 1994'te Cezayirli Silahlı İslami Grup (GIA) militanları tarafından Air France uçağının kaçırılması, Kenya ve Tanzanya'da bulunan ABD elçiliklerinin El Kaide tarafından 1998 yılında bombalanması, 2000 yılında işgal altında olan Filistin toprakları adına İsrail'e karşı başlatılan ikinci intifada ve Irak ve Afganistan tarafında yaşanan olaylar¹⁶⁵ Müslümanların terörist olarak resmedilmesine sebep olurken, İslam dini de terörizmin zeminini oluşturmak ile suçlanmıştır. 11 Eylül saldırıları özellikle Batı ve devamında uluslararası alan adına son nokta oldu. Edward Said, bu olaylar silsilesi ile İslam'ın batı kamuoyu nezdinde artık kötümser bir imajının oluşması ile 'Terörizm' ile özdeşleştiğini söyler.¹⁶⁶

¹⁶³ A. g. m. s. 89.

¹⁶⁴ Aktaş, "Avrupa'da Yükselen İslamofobi," 47.

¹⁶⁵ Barın, *Tedirgin Nefret: İslamofobi ve Daeş*, 242.

¹⁶⁶ Edward Said, *Kış Ruhu*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, 2006), 59.

11 Eylül 2001 ABD’de New York ve Washington’da sembolik değere sahip binalara yolcu uçakları ile yapılan terör saldırıları ile artık İslamofobinin küresel alanda büyük bir gündem olduğu, İslam devletleri ve Batı arasında tartışılmaz bir boşluğu oluşturduğu hatta Müslüman kimliğinin en net bir şekilde Batı tarafından terörist ilan edildiği önemli olaydan biridir. 11 Eylül İslamofobinin dönüm noktasıdır. 11 Eylül öncesi değindiğimiz tüm olayların sanki İslamofobinin alt yapı çalışmaları olduğunu doğrular bir etki ile 11 Eylül karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda değindiğimiz yeni düşman oluşturma fikri bu dönemden sonra Batı’nın güvenlik politikalarında “İslam”, “terör”, “Müslüman” nesneleri ile yeni bir güvenlik dili inşası oluşturdu. Özellikle de, batılı siyasetçilerin İslam bağlantılı kavramlara olumsuzluk yüklemelerinde bunu net olarak görmekteyiz.

İbrahim Kalın, terörizmin ne iç ne de dış kaynaklı olduğunu nitelemenin mümkün olmadığını, meydana gelen bu terörizmin ve teröristlerin kendi yerleşik hoşnutsuz halkından da çıktığı vurgusunu yapar.¹⁶⁷ Nitekim sadece içeriden veya sadece dışarıdan vurgusu yapmak yersiz olacaktır. Bu sebeptir ki terörizm tüm Müslümanlar aleyhinde yapılmış bir slogandır. Nitekim bunun böyle olmasının nedeni ise terör örgütlerinin bu eylemlerini gerçekleştirirken İslam adına olarak vurgulamasıdır. Hal böyle olunca da Batı tarafından Müslümanlar ötekileştirilmeye ve ayrımcı tutumlara maruz kalmanın dışına çıkamamış nefret söylemlerinin odağı olmuştur. 11 Eylül de bu maruz kalmanın önemli bir ayağını oluşturarak İslamofobik tutumların şiddetini artırmıştır.

İslamofobik davranışlar çerçevesinde Müslümanlar ırkçı davranışlara maruz kalmıştır. Gündelik yaşamlarını dahi etkileyen ayrımcı politikalar ile birlikte 11 Eylül akabinde olağanüstü hal yasaları gereğince Batı’da –Avrupa dâhil- Müslümanlara yönelik cadı avı başlatarak, Müslüman kimliği terörizm ve aşırılıkçı olarak nitelendirildi.¹⁶⁸ Müslümanlara karşı gösterilen bu davranışlar İslam’a daha sonra da Ortadoğu’ya doğru uzanarak tüm Müslümanlara mal edildi.

2005 yılının 7 Temmuz’unda 52 kişinin ölümüyle sonuçlanan Londra bombalamaları, El Kaide’nin sorumluluğu üstlendiği terörist saldırısıdır. Şehrin

¹⁶⁷ İocelyne Cesari, “Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese,” *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde, ed. İbrahim Kalın ve Jhon Espasito, , çev. İsmail Eriş (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 67.

¹⁶⁸ Özdemir, “ 1990 Sonrası İslamofobi Konulu Raporlara Göre Batının İslam Algısı ve İslamofobi,” 49-50.

merkezini hedef alan bombalı saldırı G-7 Zirvesi'nin gerçekleştiği zamanda eş zamanlı olarak eyleme döküldü.¹⁶⁹ 11 Eylül akabinde gerçekleşen bu saldırı İslamofobinin ateşini daha da fitilledi. 2005 yılında gerçekleşen bir diğer önemli olay ise Charlie Hebdo saldırısıdır. Danimarka'nın Jyllands-Posten gazetesi 18 Eylül tarihinde 40 karikatüriste Hz. Muhammed'i nasıl gördüklerine dair karikatür çizimleri noktasında çağrıda bulundu. Gazetenin 12'sini yayınladığı karikatür, alay, hakaret ve aşağılama yüklüydü. Danimarka Müslüman Derneği karikatürlerin kaldırılarak özür dilenmesini istedi. Devamında ise dava açtılar. Savcılık ise davayı reddetti. Başbakan Rasmussen'nin 11 İslam ülkesinin sorunu görüşme teklifini reddettikten sonra Danimarkalı Müslümanlar konuyu İslam dünyasının gündemine getirdi. Kopenhag Barışçıl gösterileri ve Avrupa Konseyi, Danimarka'yı eleştirirken, bahsi geçen gazete özür mesajı yayınladı. Ancak devamında Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Amerika, Belçika, İsviçre, Macaristan, Portekiz, Polonya, Çek Cumhuriyeti'nde yayınlandı. Gazete, Endonezya gibi pek çok ülkede karikatürlere karşı tepkiler arttı. Libya ve Danimarka büyükelçiliğini çekti Şam ve Jakarta'da büyükelçiliğe saldırılar düzenlendi. Danimarka'da aşırı milliyetçiler ve Müslümanlar karşı karşıya geldi.¹⁷⁰

Charlie Hebdo olayını en güzel anlatan yazı, The Guardian'da Charles Taylor'un 17 Eylül 2007'de kaleme aldığı "The Collapse of Tolerance" (Hoşgörünün Çöküşü) adlı yazısıdır. Çok kültürlülüğün Avrupa'da şüpheli bir hale gelmesinden yakınan Taylor, hoşgörünün itibarsızlaşmasının nedenini İslam ile ilgili bulmaktadır. Başörtüsü takma isteğinin bile büyük bir siyasi önem kazandığı böyle bir dönemde basında okunacak en ufak bir yazının İslam'la bağdaştırılması beklenir hale gelmesinden yakınmaktadır. Bu tutumların varlığı Müslümanlara karşı ayrımcılığı arttırırken, çok kültürlülüğü Müslümanlara mal etmişlerdir.¹⁷¹

2023 yılına geldiğimizde ise tepkileri hızla çeken İsveç'te Kuran-ı Kerimi yakma hadisesi gerçekleşti. Aşırı sağcı siyasetçi Rasmus Paladun'un Türkiye'nin

¹⁶⁹ "7 Temmuz 2005 Londra Saldırıları," son güncelleme 15 Aralık 2022, tr.m.wikipedia.org/wiki/Özel:History/7_Temmuz_2005_Londra_saldırıları, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2023.

¹⁷⁰ Nihat Uzun, *Avrupa'da İslamofobi: İngiltere Örneği* (İstanbul: Pınar Yayınları: 2012), 32-34.

¹⁷¹ "The Collapse of Tolerance," son güncelleme 17 Eylül 2007, <https://amp.theguardian.com/commentisfree/2007/sep/17/thecollapseoftolerance>, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2023.

Stockholm Büyükelçiliği önünde Kuran'ı Kerimi yakmasının ardından başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkeden tepkiler geldi. İslam'a karşı nefret suçu olarak nitelendirilen bu eylem sadece İslam'a değil Avrupa'da yaşayan Müslüman toplumunu da tehdit eder nitelik taşımaktadır.¹⁷² Bu eylemler İslamofobinin ulaştığı noktayı gözler önüne sermektedir. Batı'da özellikle Avrupa'da İslamofobi bir ideoloji haline gelmiştir. Müslümanlara karşı aşırı ırkçı tutumların sergilenmesine sebep olan bu ideoloji başta Avrupa'da yaşayan Müslüman kesimi tehdit etmekte yaşamsal özgürlükleri kısıtlamaktadır.

¹⁷² “İsveç’te Kuran-ı Kerim Yakıldı: Türkiye’den Sert Tepkiler,” son güncelleme 22 Ocak 2023, <https://m.haberturk.com/son-dakika-haberi-isvec-te-kuran-i-kerim-yakildi-turkiye-den-sert-tepki-3558309-amp>. Erişim Tarihi 3 Mayıs 2023.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA’NIN İSLAMOFOBİ POLİTİKASININ GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

3.1 Avrupa’da İslam Korkusunun İnşası: İslamofobi

11 Eylül’den bu yana İslam ile Batı’nın siyasal ve kültürel değerlerin farklılıkları üzerine tartışmaları giderek artmış ve kamusal alana yayılmıştır. Müslümanları dar kalıplar içine sokan Batı düşünce sistemi, İslam’ı liberallikten uzak, siyasal gelişim de yetersiz, geleneksel öğretilerinin içine hapsolmuş olarak tanımlamaktadır.¹⁷³ Bu durum ise laiklik düşüncesine zıt düştüğü gerekçesiyle İslam’ı bayağı ve sığ olarak bazı batılı çevreleri tarafından tanımlanmasına sebep olmaktadır. Avrupa daima Müslüman ülkelerin demokrasi ile yönetim kuramayacağı görüşündedir.¹⁷⁴ Bu nedenle hiç bir zaman Batı’nın değerlerine uyum sağlayamayacağını düşünmektedirler.

İslam adına yapıldığı iddia edilen terör eylemlerinin, İslam’a ve Müslümanlara karşı olumsuz imji şekillendirdiği şüphesizdir. İslam devletlerinden yoğun göç alan Avrupa’da bu yönelimde yerini almıştır. Bu durum sadece imaj olarak kalmayarak Müslümanlara karşı olumsuz yönde hem bireysel hem de kitlesel olarak eylemlerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yoğun mülteci dalgasının estiği Avrupa, kültürel kimliğine yönelen bu tehdidi göz ardı etmeyerek İslam ve Müslümanlarına yönelik hem kamusal hem de siyasal alanda pek çok kısıtlama ve ayrımcı politikaları ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁵

İslam’ın genellikle terör eylemleri ile tanımlanması, Avrupa’da radikal hareketlenmeyi önleme adına güvenlikleştirme politikaları devreye koyulmuştur. İslam’ın "güvenlikleştirilmesi" Müslümanların radikalleşmesini önlediği iddia edilirken¹⁷⁶ aynı zamanda da Avrupalılar nezdinde radikalleşmeyi teşvik etmektedir. İslamofobik tutumların bir ideoloji etrafında birleşmesi İslam’a karşı olan Avrupalı kimlikleri tek bir çatı altında toplayarak Müslümanlar aleyhinde

¹⁷³ Jocelyne Cesari, "Introduction," *Muslims in the West After 9/11: Religion, Politics, and Law* içinde, ed. Jocelyne Cesari (Oxon: Routledge, 2010), 1.

¹⁷⁴ Cesari, "Introduction," 1.

¹⁷⁵ Fatma Kurt Sariaslan, *İslamofobi: Batı Literatüründe İslam Algısı ve İslamofobi* (İstanbul: Onto Yayınları, 2018), 193.

¹⁷⁶ Jocelyne Cesari, "Securitization of Islam in Europe," *Muslims in the West After 9/11: Religion, Politics, and Law* içinde, ed. Jocelyne Cesari (Oxon: Routledge, 2010), 9.

radikal hareketlenmeyi ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar radikal hareketlenmeyi bastırma adı altında güvenlikleştirme politikaları devreye koyuldu gibi yüzeysel bir tanım yapılsada sadece bu tanımı kullanmak eksik kalacaktır. Avrupa Müslüman grupları kendilere için tehdit olarak görmekte ve terör faaliyetlerinin önüne geçmek adına İslam dininin siyasal alanda konuşulmasını sağlayarak müdahalesini bu kanal yoluyla meşrulaştırmaya çalışmaktadır.¹⁷⁷

Terör eylemlerinin sorumlusu olarak Müslümanların hedef gösterilmesi Batı ve özellikle Avrupa’da yaşayan Müslümanları pek çok olumsuz duruma maruz bırakmıştır. Dışlanma, saldırı ve şiddet eylemlerine maruz kalan Müslümanlar, ibadet yerlerinin inşa edilmesinde dahi sorun yaşamıştır. Camilerin minarelerinin görünürlülüğü bile rahatsızlık sebebi olmuştur. Cami olan ve bu bölgeye Müslüman kesimi çekmiş bölgelerden yerel halkın semtlerini terk ettiğini bile söyleyebiliriz.¹⁷⁸

Bazı görüşler Avrupa’daki İslamofobinin terörizm kaynaklı olduğunu ileri sürerken bazıları ise kimlik ile ilgili bir korku olduğunu ileri sürmektedir. Örnek olarak başörtüsü, Müslüman kadınların görünür kimliğini oluşturmaktadır. Yerel kültürlerinin onlara sunduğu başörtüsü, cübbe, sarık, sakal gibi unsurlar Müslüman kimliklerini görünür kıldığından onlara karşı duyulan kin ve nefret duyguları ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁹ İslam kimliğine karşı kendi kültürlerinin dışında bir eylem özellikle başörtüsü Müslümanları onların gözünde demokratik ve özgürlükten uzak tutmaktadır. Bu durum ise Batı laiklik sistemine zıt düşmektedir.

2019 yılında Müslümanlara yönelik ırkçılığı değerlendiren Avrupa ve uluslararası kurumlar, İslamofobinin üç temel boyutunun demokrasi ve kamu düzeni için oluşturduğu tehlikelere dikkat çekmiştir: İlk olarak, İslamofobik terör saldırılarını tetikleyen aşırı sağcı ağlar; ikincisi, Müslümanlara karşı ayrımcı davranışlar sergileyen vatandaşlar yani kurumsal ırkçılık; üçüncüsü ise terörle mücadele adına yürütülen politikaların insan hakları üzerindeki etkisi.¹⁸⁰ İslamofobi dinamikleri olarak ta adlandırabileceğimiz bu üç madde, Avrupa’nın

¹⁷⁷ Cesari, “Securitization of Islam,” 9-10.

¹⁷⁸ Battal Doğan, “Postkolonyal Avrupa’da İslam Algısı,” *Akademik Hassasiyetler* 8, sy. 16 (2021): 306.

¹⁷⁹ Fatih Okumuş, “Avrupa’da İslamofobi ve Mabadi,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007), 123-125.

¹⁸⁰ Enes Bayraklı ve Farid Hafez, “The State of Islamophobia in Europe in 2019,” *European Islamophobia report 2019* içinde, ed. Enes Bayraklı ve Farid Hafez (İstanbul: SETA, 2020), 8.

İslamofobiyi her zaman canlı tutmasını sağlayacaktır. İslamofobinin güvenlikleştirme sürecini anlamamızda bize yardımcı olacaktır.

3.2 Avrupa’da İslam’ın ve Müslümanların Tehdit Olarak Tanımlanması

Alman kamu söylemlerinde İslamiyet ve Müslümanlar üç tehdit ile bağdaştırılır. İlki, değerleri, kültür ve normları kapsayan sembolik tehditler. İkincisi, gerçekçi olarak adlandırabileceğimiz mesleklere, sosyal refah sistemine, siyasi sisteme ve güvenliğe yönelik tehditler. Üçüncüsü, terörizm adı altında fiziksel güvenliğe ve refaha karşı tehditler. Müslümanların Batı’ya göç etmesi ile birlikte dini araştırmalar çerçevesinde İslam, araştırma gündemine dâhil edilmiştir. Avrupa’da Müslüman kadınların başörtüsü, turban ve peçe tartışmaları, 11 Eylül olayları ve karikatür krizi gibi uluslararası alanda yankı oluşturan sorunlar ile birlikte Batı’da yaşayan Müslümanların, küresel alanda ki Müslüman topluluklarının artan etkileşimi Müslüman camiasının dikkatlerini bu bölgede yoğunlaştırmıştır.¹⁸¹

İslam’a yönelik karşıt söylemler aydınlanma dönemine kadar dini ve teolojik temelliydi. İslam dini Hristiyanlıkla mukayese edilerek İsa Peygamberin mucizeleriyle Hz. Muhammed’in vahiylerinin birbirlerinden farklı olduğu, Hz. Muhammed’in vahiylerinin manipülatif hareketlere sahip olduğu görüşündeydiler. Avrupa’da egemen olarak Hristiyanlık ve öğretileri, Avrupa toplumu için temel normları kapsayan önemli bir yapıydı. Toplumun önemli bir kurumu olan kilise, toplumsal düzeni dahi şekillendiren önemli bir konuma sahipti.¹⁸² İslam’ın, Hristiyanlığın temel inançlarına meydan okuduğu düşünülerek, İslam karşıtı teolojik argümanlar geliştirilmiştir.

Tarihsel olarak incelediğimizde karşımıza çıkan önemli etkenlerden biri de İslam dininin fetihçi ruhu ile alakalıdır. Avrupa’ya göre Haçlı Seferleri gibi önemli dini savaşlar, Müslümanların Hristiyan kesimi asimile etmek için yayılmacı politikalar izlemektedir. Bu sebeple birbirleriyle çatışma içinde olduğunu söylemek mümkündür. Dini temellere dayanan bir düşmanlık olduğu açıkça ifade edilebilir. Ancak Aydınlanma dönemiyle birlikte, bu söylemler daha çok rasyonel, felsefi ve bilimsel eleştirilere doğru evrim geçirmiştir. Akıl ve

¹⁸¹ Iqbal, “Islamophobia,” 192-193.

¹⁸² Kate Zebiri, “Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar,” *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde, ed. İbrahim Kalın ve Jhon Esposito, çev. İsmail Eriş (İstanbul: İnsan Yayınları: 2020), 232.

bilimin ilerleyişi çerçevesinde dini paradigmlar sorgulanmış ve artık teolojik temelli İslam karşıtlığı dönemini kapatmıştır.

Avrupa'nın İslamofobi kökenlerine indiğimiz zaman kolonyal dönem önemli bir faktöre sahiptir. Kolonyal dönem etkisi ile birlikte, Avrupa'nın emperyalist faaliyetleri kapsamında Müslüman ülkelerin işgal edilmesi ve yönetilmesinin meşrulaştırılması adına Avrupalıların İslam'a ve Müslümanlara karşı irrasyonel, bağnaz, barabar ve gerici nitelendirmeleri ortaya çıkmıştır. Müslümanlar aşağılanmış, dışlanmış ve kültürel olarak hor görülmüşlerdir.¹⁸³ Bu olumsuz nitelendirmeler ile birlikte özellikle Müslüman coğrafyalara karşı yürütülen sömürgecilik faaliyetlerinde meşruluğu bu yöntemle elde etmişlerdir. Müslümanları ve İslam'ı tehlikeli olarak betimleyen söylemler ile hem de Avrupa'da İslam yayılmasının önüne geçmek istemişlerdir.

İslam'ın tehdit olarak algılanmasında bir diğer önemli faktör ise göç ve bunun sonucu olan kültürel değişimdir. Avrupa'da Müslümanlar ve İslam etrafındaki tartışmalar genellikle göçmenlerin ve mültecilerin bu bölgeye entegrasyonuna odaklanmaktadır. Böylece İslam üzerine tartışmalar ise bu çerçevede şekillenmektedir.¹⁸⁴ Avrupa'da gerçekleşen göç dalgaları, toplumsal değişimlere ve kültürel çatışmalara yol açan, kimlik geçişlerinin olabileceği ihtimali ile Avrupa'da korku, endişe uyandıran bir durumdur. İslam'ın kültürel ve sosyal etkilerinin Batı laik düşüncesi ile arasında bulunan çatışma, Müslüman kesimin Avrupa'ya entegrasyonunu tehdit olarak algılamaktadır.

Altaf Husain, dinin ırksallaştırılması nedeniyle Amerika'daki Müslümanların dini mikro düzeyde saldırılar ile karşılaştığını iddia ederek, dini mikro düzeyde saldırılarının ana temalarını, dini homojenlik, Müslümanların yabancı olarak inşa edilmesi ve Müslümanların terörist olarak klişeleşmesi olarak tanımlamıştır.¹⁸⁵ Müslümanları ana temaları üzerinden tanımlayan önemli meselelerden biri ise başörtüsüdür. James Carr'a göre güvenlikleştirme sürecinde Müslümanlar başörtüsü ile vurgulanmaktadır. Müslüman toplulukların Batı ulus devletlerine entegre olma konusunda başarısız olmalarının nedeni olarak açıklanmaktadır. Ayrıca, Belçika, Almanya ve İspanya'da başörtüsü yasasının

¹⁸³ Zebiri, "Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar," 233.

¹⁸⁴ Iqbal, "Islamophobia," 194.

¹⁸⁵ Altaf Husain, "Religious Microaggressions: A Case Study of Muslim Americans," *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, sy.26 (2017): 141.

yanı sıra, İsviçre'de minare yapımına getirilen yasak gibi Müslüman toplulukları doğrudan etkileyen politikalar benimsenmiştir.¹⁸⁶

Batı söylemlerinde İslam, "köktencilik", "aşırıcılık" ve terörizm ile ilişkilendirilmektedir. Batı'nın güvenliği için önemli bir stratejik tehdittir.¹⁸⁷ İslam'ın Avrupa devletleri için bir tehdit olarak algılanmasının 20. yüzyıl boyunca daha az olduğu görülmüştür, çünkü o dönemde komünizm Batı devletleri için büyük bir tehdit olarak kabul ediliyordu. Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra, Huntington kimlik arayışında olan insanlar olarak düşmanların bir şekilde önemli olduğunu vurguladı ve dünyanın büyük medeniyetleri arasında en tehlikeli düşmanlıkların ortaya çıktığını belirtti.¹⁸⁸ Bu düşünce doğrultusunda, Batı ile İslam arasında medeniyetler çatışması ortaya çıkmıştır.

İslam'ın güvenlikleştirilmesi temel olarak Müslümanlara ve İslam'a yönelik olumsuz ve çok yönlü bir yapıdır. Bu nedenle, literatüre dayanarak, bu olgu genel olarak iki ana kategori altında daha detaylı olarak incelenebilir. İslamofobinin "güvenlik tehdidi" boyutunu, ideolojik tehdit ve varoluşsal tehdit olarak ikiye ayırarak açıklayacağız. Varoluşsal tehdit boyutu, göçmenler ve mültecilere ilişkin tehditler altında sınıflandırılabilir.¹⁸⁹

3.2.1 Güvenlik Tehdidinin Boyutları

3.2.1.1 İdeolojik Tehdit: Totalitarizm, Şeriat, Cihatçılık ve Vehhabilik

Batı bakış açısıyla İslam, komünizm de dahil diğer ideolojilerden daha tehditkâr algılanmaktadır. İslam'ın güvenlikleştirme alanı, Afganistan ve Irak'tan Avrupa ülkelerine kadar yayılan bir ideoloji olmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu algıya göre, Müslümanlar geleneksel öğretilerinden kopamayarak liberal dini düşünce ve Batı siyasi gelişmelerine uyum sağlayamazlar.¹⁹⁰ Avrupa tartışmalarında, İslam, aşırılıkçı ideoloji olarak temsil edilir ve şiddeti teşvik eder, böylece terör eylemlerine ideolojik zemin sağlar. Ayrıca, İslam, fanatik ve toplumsal yaşamın her yönünü kontrol eden evrensel bir eğilime sahip bir din

¹⁸⁶ James Carr, *Experiences of Islamophobia: Living With Racism in the Neoliberal Era* (Abingdon: Routledge, 2015), 30.

¹⁸⁷ Iqbal, "Securitization," 196.

¹⁸⁸ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations: and The Remaking of World Order* (New York: Simon&Schuster, 1996), 210.

¹⁸⁹ Iqbal, "Securitization," 197-198.

¹⁹⁰ Jocelyne Cesari, "Securitization of Islam in Europe," *Die Welt des Islams* 52, sy. 3-4 (2012): 439.

olarak da etiketlenir.¹⁹¹ İdeolojik tehdit boyutu, totalitarizm, cihatçılık, Vehhabilik ve Şeriat Hukuku olmak üzere dört temel üzerine kurulmuştur.

Anti-İslam söylemleriyle tanınan sağcı siyasetçi Geert Wilders, Hz. Muhammed'i katil olarak nitelendirerek İslam'ın totaliter ve faşist bir ideoloji olduğunu, sorunun Müslümanlar ile değil İslam ile olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca komünizm ile ideolojik olarak benzerlik gösterdiğini iddia etmiştir.¹⁹² 2021 yılı seçim programını açıklayan Wilders, Göçmenlik, Geri Dönüş ve İslam'dan Arındırma Bakanlığı kurulması vaadini anlatarak, İslam'ın tanımlanmasını totaliter bir ideoloji olarak benimseneceğinin sözünü verdi. İslami ideolojinin yasaklanacağını da dile getirmiştir.¹⁹³

İslam dinine dayalı hukuk sistemi olan şeriat, Avrupa'da güvenlik tehdidi olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiltere medyası, Şeriat hukukunu, barbar, şiddet yanlısı ve irrasyonel olarak nitelendirmektedir. Şeriat hukuku üzerinde durdukları önemli üç eylem taşlama, uzuv çıkarılması ve idam cezalarıdır. Bu yargılamaların İngiliz yaşam tarzına ve değerlerine karşı bir tehdit olduğu vurgusu yapılmaktadır.¹⁹⁴ Ayrıca, İngiltere'de Müslümanlar ve İslam hakkındaki tartışmalar genellikle Şeriat Hukuku etrafında yoğunlaştı. Şeriat Hukuku birçok Avrupa ülkesinde olumsuz algının kaynağı olarak gösterilirken, İngiltere'de diğer ülkelerden daha fazla ilgi gördü. Ayrıca, 2008 yılında Dr. William'ın "Civil and Religious Law in England" ana başlıklı Adalet Sarayı'ndaki konuşmasında Müslüman toplumunun Şeriat Hukuku altında yaşama özgürlüğüne vurgu yapması ile Müslümanların endişesini ortaya koydu. Konuşmasının ardından Dr. William, güçlü bir tepkiyle karşılaşarak Şeriat Hukuku'nun İngiliz hukuk sistemi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu iddia edildi.¹⁹⁵

Avrupa'da, Müslümanlar ve İslam hakkında geniş çaplı tartışmalar görülmekte olup, Şeriat Hukuku'nun Batı toplumundaki insan haklarıyla

¹⁹¹ Iqbal, "Securitization," 198.

¹⁹² "İslam a 'Dangerous and Totalitarian İdeology': Wilders," son güncelleme 19 Şubat 2013, <https://amp.smh.com.au/national/islam-a-dangerous-ad-totalitarian-ideology-wilders-20130219-2epx5.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2023.

¹⁹³ "Hollanda'da Aşırı Sağcı Wilders'in Seçim Vaadi, 'İslam'dan Arındırma Bakanlığı'," son güncelleme 9 Ocak 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-asiri-sagci-wildersin-secim-vaadi-islamdan-arindirma-bakanligi-2104140>. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2023.

¹⁹⁴ Moore v.dğr., "Images of Islam in the UK: The Representation of British Muslims in the National Print News Media 2000-2008," *Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies*, sy. 7 (2008): 32-33.

¹⁹⁵ P. Shah, "A Reflection on the Shari'a Debate in Britain," *Studia z Prawa Wyznaniowego*, sy. 13 (2010): 74.

uyumsuzluğunu ve Müslümanların tamamen ayrı bir hukuk sistemine duydukları isteği göstermektedir. Avrupa toplumu için Şeriat Hukuku ve İslam yabancı kültürlerdir. Avrupa'ya göre, Şeriat hukuk sistemi, terörizmle ilgili ciddi güvenlik endişeleri doğurmaktadır. Ayrıca, ABD'de Şeriat Hukuku'nun uygulanmasıyla ilgili tartışmalarda, güçlü bir İslam kimliği ve İslam terörizmi algısı yaygın bir şekilde olumsuz bir şekilde algılanmaktadır ve İslam, sıradan Amerikan yaşamına bir tehdit olarak görülmektedir.¹⁹⁶

Cehd kökünden türeyen Cihad kelimesi, İslami literatürde kişinin nefsiyle yaşadığı mücadele, İslam dinine tebliğ etme ve İslam adına savaşma anlamları taşımaktadır. Allah'ın rızasına uygun olarak yaşamak anlamını taşımasının yanı sıra¹⁹⁷ Cihatçılık, Batı tarafından 21. Yüzyılda tanımlanmış İslam kesimi tarafından yapılan silahlı saldırıları ifade etmektedir. Batı'ya karşı tehdit unsuru oluşturan¹⁹⁸ ve önemli güvenlik sorunları ortaya koyan Cihatçılık, ABD, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde, Müslüman göçmen topluluklarda siyasi şiddete yönelik radikalleşme belirtileri olarak ifade edilir.¹⁹⁹

Cihat kelimesinin en çok anıldığı, kendisini İslam dünyasını Batı'nın etki alanının dışına çıkarmayı hedefleyen örgüt olan El-Kaide, aşırılıkçı anlayışıyla, Müslümanları hükümetlerine karşı yerel cihat mücadelesi vermeye ve kitle ölümleri gerçekleştirmek için intihar yöntemini kullanmaya teşvik etmektedir. İnternet aracılığıyla kitlesini oluşturmaya çalışan El Kaide, Müslüman göçmen ve diasporayı hedefleyerek; Müslümanları kendi kendine radikalleştirmekte ve çok kültürlü toplumların yapısını tehdit eden bir olgu haline getirmektedir.²⁰⁰

Bassam Tibi'ye göre El Kaide, Batı'ya karşı savaş olarak cihadı kullanmakta ve totaliter bir düzen kurma arzusuna katılmayan Müslümanları dahi hedef almaktadır. İslamcı cihatçılığın, savaşın yeni bir hareketi ve dini aşırılıkçılığın yeni bir ideoloji olduğunu savunmaktadır. Bu yeni cihatçılık hareketi, İslam'ı küreselleştirmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra İslam'ın güvenliğine yönelik Batı'ya karşı isyan niteliğinde meydan okumaktadır.²⁰¹

¹⁹⁶ Iqbal, "Securitization," 201.

¹⁹⁷ "Cihad," <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

¹⁹⁸ "Cihatçılık," son güncelleme 3 Mayıs 2022, <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Özel:History/Cihatçılık>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

¹⁹⁹ Shandon Harris-Hogan, "The Importance of Family: The Key to Understanding the Evolution of Jihadism in Australia," *Security Challenges*, sy. 10 (2014): 32.

²⁰⁰ Iqbal, "Securitization," 203.

²⁰¹ Bassam Tibi, "The Totalitarianism of Jihadist Islamism and its Challenge to Europe and to Islam," *Totalitarian Movements and Political Religions*, sy. 8 (2007): 47.

Totaliter bir hareket niteliği taşıdığından devletler tarafından kontrol edilmesi zorlaşmakta ve bu nedenle, dünya genelinde ulusal güvenliğe büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

11Eylül'den sonra Almanya, İngiltere, Fransa, Polonya, Hollanda ve İtalya dahil olmak üzere Avrupa ülkelerinde cihatçı yapılarda artış gözlemlenmiştir. Peter Neumann'a göre Özellikle Batı Avrupa'da, küresel cihadın buraya mültecilerle birlikte geldiği algısı vardır. Bu mülteciler normal yaşam için ciddi bir tehdit oluşturabilir düşüncesi yaygındır. Devamında ise Yahudilere, Amerika'ya ve İsrail'e karşı terör kampanyaları düzenlemek için El-Kaide veya terör gruplarıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.²⁰²

El Kaide düşüncesinin temellir ise daha eskilere dayanmaktadır. Vehhabilik bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. 18. yüzyılda ortaya çıkan Vehhabilik, İslam'ın temel öğretilerine sıkı sıkıya bağlılık ve bireylerin ibadetlerini basit ve sade bir şekilde gerçekleştirmelerini vurgular.²⁰³ İslam tarihi boyunca en fazla yayılma gösteren Vehhabilik, siyasal bir boyuta dahi ulaşmıştır.²⁰⁴ Pew Forum'un "Vehhabi İslam'ın Küresel Yayılması: Ne Kadar Büyük Bir Tehdit?" başlıklı raporunda, ABD'nin karşı karşıya olduğu yeni tehdidin sadece terörizm olmadığı, aksine Müslüman Kardeşler hareketi ve Selefi ideolojiyle ilişkili bir aşırı hoşgörüsüz İslam akımı olan "Vehhabilik" tarafından uyarlanmış "İslamcı terörizm" olduğu belirtilmektedir. Strasbourg Avrupa Parlamentosu, Vehhabizm ideolojisini küresel terörün ana kaynağı olarak ilan etmesinin yanı sıra medya ve entelektüel tartışmalar, onu, El-Kaide, IŞİD ve şiddet yanlısı cihatçıların temel ideolojisi olarak kabul etmişlerdir.²⁰⁵

Peter Mandaville ve Shadi Hamid'e göre Vehhabilik, dünyanın farklı bölgelerinde Müslümanların radikalleşmesine yol açan katı bir İslam markasını temsil etmektedir.²⁰⁶ Bazı eleştirmenler ise Suudi Arabistan'ın dini bir ideolojisi olan Vehhabilik'in küresel terörizmin tırmanmasına önemli ölçüde katkı sağladığını ve aynı zamanda El-Kaide'nin Vehhabiliği yaymak için uygun bir ortam sağladığını analiz etmiştir. Ayrıca Suudi Arabistan'ın dünya genelinde

²⁰² Peter Neumann, "Europe's Jihadist Dilemma," *Global Politics and Strategy*, sy 48 (2006): 73.

²⁰³ Esther Peskes, "18. Asırda Tasavvuf ve Vehhabilik," çev. Mehmet Çelenk, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12, sy. 2 (2003): 414.

²⁰⁴ "Vehhabilik," <https://islamansiklopedisi.org.tr/vehhabilik>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

²⁰⁵ Iqbal, "Securitization," 205.

²⁰⁶ Peter Mandaville ve Shadi Hamid, "Islam as Stratecraft: How Government Use Religion in Foreign Policy," *Foreign Policy at Brookings*, (2018): 9.

medreselere, hayır kurumlarına ve İslami merkezlere finansal destek sağlamasının da El-Kaide'ye, ABD ve diğer Batı hedeflerine saldırı planlamada destek veren bir etken olduğunu eklemektedir. Bununla birlikte ABD ile yakın ilişkisi olan Suudi Arabistan'ın Vehhabiliği gizleyerek çıkarları doğrultusunda ilişki oluşturduğunu iddia etmektedirler.²⁰⁷

Marko Rakic'e göre, Vehhabilik Avrupa ülkelerinde militan dini bir ideoloji olarak yayılmakta ve potansiyel tehdit oluşturmaktadır. Avrupa için güvenlik önlemleri öneren Rakic, aşırı İslami hareketin daha fazla yayılmasının önlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁸

3.2.1.2 Varoluşsal Tehdit: Göçmenler ve Mülteciler

1950 yılında, bugünkü Avrupa Birliği'ni oluşturan yirmi yedi ülkede yaklaşık üç yüz bin Müslüman yaşıyordu. Bu dönemde çoğu Müslüman eski Avrupa sömürgelerinden geliyordu. Sonuç olarak, 19. ve 20. yüzyılda Müslüman çoğunluğa sahip bölgelerde en büyük sömürgeci güçler olan İngiltere ve Fransa hakimdi. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerini yeniden inşa etmek için niteliksiz işgücüne olan acil ihtiyaç, 1950'ler ve 1960'larda ilk dalgayı oluşturan Müslüman göçünü başlattı. Bu göçlerin büyük bir kısmı, Avrupa hükümetlerinin işçi ve konuk işçi programları aracılığıyla davet ettiği şekilde gerçekleşti. Hem ev sahibi hükümetler hem de göçmenler, göçmenlerin bir süre çalışıp ardından memleketlerine dönecekleri varsayımıyla hareket ettiler. Bu nedenle, bu ilk göç dalgasındaki göçmenlerin çoğu, kimi bekar kimi de ailelerini getirmeyen erkeklerden oluşuyordu.²⁰⁹

Ancak, göçmenlerin birçoğu Avrupa'da kalmayı tercih etti. 1970'lerde aile birleşimiyle ikinci bir göç dalgası yaşandı. Eşler ve çocuklar, kocalarına ve babalara kavuştu ve Müslüman nüfus önemli bir büyüme yaşadı. 1980'lerden itibaren başlayan üçüncü dalga Müslüman göçü, Afganistan, İran, Irak, Somali ve eski Yugoslavya gibi köken ülkelerindeki çatışmalar ve istikrarsızlık nedeniyle sığınmacı ve mültecilerin güvenli bir sığınma arayışını içeriyordu.²¹⁰

11 Eylül olayının akabinde, Avrupa'da siyasetçiler, Müslümanları ve İslam'ı olumsuz söylemler ile ulusal güvenlik tehdidi ilan ettiler. Avrupa'da siyasi

²⁰⁷ Iqbal, "Securitization," 205-206.

²⁰⁸ Marko Rakic, "Wahhabism as a Militant Form of Islam oh Europe's Doorstep," *Studies in Conflict and Terrorism* 35, sy. 9 (2012): 655.

²⁰⁹ Green, *The Fear of Islam*, 154-155.

²¹⁰ Jocelyne Cesari, *When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States* (New York: Palgrave Macmillian, 2004), 13-15.

tartışmalar Müslüman göçmenler etrafında şekillendi.²¹¹ Avrupa'daki halkın önemli bir kısmı tartışmalarında Müslümanlar ve İslam güvenlik, ulusal kimlik ve kültüre karşı olarak varoluşsal bir tehdit olarak algılanmaktadır.²¹² Tehdit algılamaları sonucunda göçmenler ve mülteciler toplumun bir parçası olarak ayrımcılık, dışlanma ve etiketlenmelere maruz kaldılar.

Uluslararası göç meselesi, yeni güvenlik ajandası içine dahil edilen Soğuk Savaş'ın sonunda Avrupa devletleri için önemli bir endişe kaynağı oldu. Göçün insan güvenliği ve ulusal egemenlik açısından ortaya koyduğu varoluşsal tehditleri tartışılmaya başlandı. Göçmenleri bir tehdit olarak algılama, göçmenlerin güvenlikleştirme sürecini oluşturmada etkili bir faktör olmuştur ve dünya genelinde göçü bir ulusal güvenlik tehdidi olarak nitelendirmiştir. Sonuç olarak, yasa dışı ve istenmeyen göçmenler bir devletin istikrarına tehdit olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, güvenlik ajandası göçmenlere karşı politika önlemlerinin birçok yönüyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, transnasyonel tehditler ve terörle mücadele göçle Batı'daki tartışmalarda ilişkilendirilmiştir.²¹³

İkiz kulelere saldırılardan sonra, terörizmle göç arasındaki bağlantı, söz edimleri aracılığıyla güçlendirilmiş ve göçmenlik kavramı terörizm ajandasının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bunun ardından, Amerika Birleşik Devletleri'nde göç ulusal güvenlik meselesi haline gelmiştir. Göçmenlerin bir güvenlik tehdidi olarak etiketlenmesi, ırkçı tutumların ve göçmenlere karşı olumsuz algıların giderek artmasına neden olmaktadır.²¹⁴ Her ne kadar ırkçı davranışlarda artış görülse de Müslüman kesimin nüfusunun Avrupa'da arttığını söylemek mümkündür. Bu artış olumlu olumsuz pek çok sonucu beraberinde taşımaktadır.

Pew Research Merkezi'nin 2011 yılında yayınladığı “The Future of The Global Muslim Population” adlı yayında Avrupa'nın 2010 yılındaki Müslüman nüfusu ve 2030 yılında olması beklenen Avrupa'nın Müslüman nüfusu

²¹¹ Maykel Verkuyten ve Katarzyna Zaremba, “Interethnic Relations in a Changing Political Context,” *Social Psychology Quarterly* 68, sy. 4 (2005): 380.

²¹² “The Dutch-Muslim Culture War,” son güncelleme 27 Haziran 2005, <https://www.thenation.com/article/archive/dutch-muslim-culture-war/tnamp/>. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2023.

²¹³ Iqbal, “Securitization,” 207-208.

²¹⁴ A. g. e. s. 208.

karşılaştırmaktadır. Bu kıyasta Müslüman nüfusun giderek arttığı varsayılmıştır.²¹⁵

Tablo 5.Avrupa'nın 2010 yılındaki Müslüman nüfusu ve 2030 yılında olması beklenen Müslüman nüfusu.

Ülkeler	2010 Yılı Tahmini Müslüman Nüfusu	2010 Yılı Tahmini Müslüman Nüfusun Yüzdesi	2030 Yılı Öngörülen Müslüman Nüfusu	2030 Yılı Öngörülen Müslüman Nüfusun Yüzdesi
Avusturalya	475,000	5.7%	799,000	9.3%
Belçika	638,000	6.0	1,149,000	10.2
Danimarka	226,000	4.1	317,000	5.6
Finlandiya	42,000	0.8	105,000	1.9
Fransa	4,704,000	7.5	6,860,000	10.3
Almanya	4,119,000	5.0	5,545,000	7.1
Yunanistan	527,000	4.7	772,000	6.9
İrlanda	43,000	0.9	125,000	2.2
İtalya	1,583,000	2.6	3,199,000	5.4
Lüksemburg	11,000	2.3	14,000	2.3

²¹⁵ Pew Research Center, *The Future of The Global Muslim Population: Projections for 2010-2030* (Washington, DC: Pew Forum on Religion and Public Life,2011), 124.

Hollanda	914,000	5.5	1,365,000	7.8
Norveç	144,000	3.0	359,000	6.5
Portekiz	65,000	0.6	65,000	0.6
İspanya	1,021,00	2.3	1,859,000	3.7
İsveç	451,000	4.9	993,000	9.9
İsviçre	433,000	5.7	663,000	8.1
Birleşik Krallık	2,869,000	4.6	5,567,000	8.2
Toplam	18,267,000	4.5	29,759,000	7.1

Kaynak: Pew Research Countries, *The Future of the Global Muslim Population: Projections for 2010-2030* (Washington, DC: Pew Forum on Religion and Public Life, 2011), 124.

Avrupa'daki Müslüman nüfusun bu şekilde artması iki açıdan önem teşkil etmektedir. Birincisi, Pew Araştırma Merkezi'nin tahminlerine göre, 2010 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde 2,6 milyon Müslüman nüfusa sahip ve bu, nüfusun %0,8'ini oluşturmaktadır. 2030 için yapılan öngörüye göre, bu sayı 6,2 milyon Müslümana ulaşacak ve nüfusun %1.7'sini oluşturacaktır. Böylelikle Avrupa ülkesinin Amerika Birleşik Devletleri'nden daha yüksek oranda Müslüman kökenli nüfus barındıracağını ortaya koymaktadır. İkinci olarak, yirminci yüzyılın ortasından bu yana Avrupa genelindeki Müslüman nüfusun artışı ile birlikte dini kimliklerini kamusal alanda ifade etmeleri, Hıristiyanlığın kamu rolü ve etkisini azaltmaktadır. Başka bir deyişle, İslam'ın artan varlığı ve canlılığı, geleneksel Hıristiyanlığın etkisi ve varlığının azalmasıyla birlikte gelmektedir. İslam'ın varlığı ve büyümesi, günümüz Avrupa'sında kamusal ve siyasi yaşamı yöneten seküler değerleri ve varsayımları sorgulaması nedeniyle

gerilim oluşturmaktadır.²¹⁶ Bu gerilim, Avrupa'nın çoğunluk nüfusuyla Müslüman azınlıklar arasındaki çoğu çağdaş çatışmayı beslemektedir.

Güvenikleştirme süreci aracılığıyla göç, varoluşsal bir tehdit olarak etiketlenmiştir; siyasi elitler, hükümet ve halk görüşü gibi aktörler, göçü bir güvenlik tehdidi olarak inşa etmektedir. Dahası, bu güvenlik ve göç bağı, göçmenlere yönelik olumsuz algılar oluşturmaktadır. Bunun sonucunda, bu algılar güvenlik odaklı önlemler ve politikaların sınırları güvence altına almasını ve kontrol etmesini sağlamaktadır. Batı'nın İslamlaşma tehdidi ve Müslüman istilacıları gibi siyasi söylemler yükselmektedir. Jocelyne Cesari, ise Müslümanların güvenikleştirilmesini yeterli bulmayarak buna göçmenlerin güvenikleştirilmesinin de incelenmesi gerektiğini savunur. Çünkü Batılı algılamada göç ve Müslüman kavramı birbirlerinden ayrılmazlar.²¹⁷

Güvenikleştirme sürecinde medya ve siyasetçiler önemli katkı sağlayarak İslam'ı ve Müslümanların Batı toplumlarına entegrasyonunu genellikle politize etmiştir. Özellikle, entegrasyon ve çok kültürlülük etrafındaki kamu söylemlerinde artış olduğunu söylemek mümkündür. Siyasetçiler İslam'ı Batı toplumuna varoluşsal bir tehdit olarak sunarak güvenikleştirme ayağına zemin oluşturmuşlardır.²¹⁸

Tüm dünyada mülteci krizi farklı tartışmalara neden olmuş ve Avrupa Birliği'nde toplumu bölmüştür. Güvenlik, Batı Avrupa'da mültecilerle ilişkilendirilen ana konulardan biridir. Mülteci suçları, sosyal çatışmalar, ülkenin istikrarı ve terörizm, Avrupa toplumu için olası güvenlik tehditleridir. Ayrıca, en büyük endişeler, suç mağduru olma korkusu ve mültecilerin uzun süreli kalışından kaynaklanan mezhebi dengeye yönelik tehditlerdir. Yunanistan'da da, İslam'la ilişkili söylemler mevcut mülteci krizi ve Avrupa genelindeki göçmenlerle bağlantılıdır. Yunanistan'da, Yunanistan'ın İslamlaşması hızla ilerliyor ve Yunanların ülkelerinde azınlık olma durumunda olduğu iddia edilerek İslamlaşmaya karşı gösteriler artmaktadır.

Suriye Savaşı'nın ardından, benzeri görülmemiş bir sayıda insane, Avrupa sınırlarını geçti ve Müslüman mülteciler ve sığınmacıların güvenliğe ilişkin tartışmaları güvenikleştirildi. Güvenikleştirilmiş söylemler, Müslüman

²¹⁶ Green, *The Fear of Islam*, 156-157.

²¹⁷ Cesari, "Batı'da İslamofobi," 80.

²¹⁸ Iqbal, "Securitization," 208-209.

mültecileri İsveç toplumu ve sosyal refah sistemine yönelik bir güvenlik sorunu ve potansiyel bir tehdit olarak göstermektedir. Bazı bilim insanları, mültecilerin güvenlikleştirilmesinin, ev sahibi toplum için gizli risklere yol açabileceğini, korku ve kaygıya, tehdit altında hissetme duygusuna ve potansiyel olarak milliyetçi politikalara, yabancı düşmanlığına ve hatta ırkçılığa katkıda bulunabileceğini iddia etmektedir. 1980'ler ve 1990'ların sonlarında, Müslüman mültecilere karşı ırkçı saldırılar artmış ve 11 Eylül'den sonra İslamofobi ve anti-Müslüman ırkçılık dünya geneline yayılmıştır. Mültecilerle ilgili söylemler hegemonik bir konuma ulaşmıştır. Mevcut mülteci krizi, AB için kritik bir dönem haline gelmiştir.²¹⁹

Afganistan, Suriye ve Irak'tan gelen mülteciler için Güneydoğu Avrupa ülkeleri ilk karaya çıkan noktalar olurken, çoğunluğu Almanya'ya yönelmektedir. Bu ülkelerden gelen mülteciler ile ilgili olarak, ABD ve Avrupa'daki ortaya atılan siyasi söylemlerde, terörizm sorununu mülteci sorunuyla ilişkilendirmektedir. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Komitesi yetkilileri, Suriyeli mülteciler konusunda endişelerini dile getirmekte ve bir teröristin ABD'ye girebileceğinden, terör saldırısı yapabileceğinden korkmaktadırlar, bu da Suriyeli mültecilerin sıkı bir şekilde taranmasına sebep olmaktadır. Pamela Geller'ın sözleriyle, mülteciler, aç ve "Allah O Akbar" diyerek giriyorlar, bu da onun tarafından Batı'ya karşı bir savaş ilanı olarak yorumlanmakta; ayrıca mültecileri düşman işgalciler ve göçmen cihadı olarak nitelendirmektedir.²²⁰

11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası cihatçı terörün ortaya çıkması ve ardından Londra tren intihar saldırıları, Madrid tren bombalaması gibi olaylar sonucunda İslam ve Müslüman mülteciler, ev sahibi toplum için bir 'güvenlik' endişesi olarak değerlendirilmeye başlandı.²²¹ Michael Humphery, 11 Eylül'den önce dahi çok kültürlü bir toplumda Müslümanları sosyal ve kültürel açıdan uyumsuz olarak algılama eğiliminin olduğunu, ancak bu olayın Müslümanları ve İslam'ı dünya için bir sosyal sorun olarak güçlendirdiğini savunmaktadır. Bu nedenle, İslam ve Müslüman mülteciler, polislik ve sınır kontrolü önlemleriyle

²¹⁹ Iqbal, "Securitization," 210-211.

²²⁰ A. g. e. s. 211.

²²¹ A. g. e. s. 211.

güvenikleştirilmiş nesneler haline gelmiştir.²²² Özellikle kamu söylemlerinde, zorunlu göç ve mülteci akını güvenlileştirilerek göçmenler ve mülteciler küresel barış ve güvenliğe yönelik bir varoluşsal tehdit olarak nitelenmiştir.

3.3 Avrupa’da İslamofobiye Besleyen Unsurlar

Avrupa’da İslamofobiye tetikleyen unsurlar çeşitlilik gösterebilir. Aşağıda bazı yaygın unsurları bulunmaktadır:

3.3.1 Aşırı Sağın Yükselmesi

Soğuk Savaş sonrası ile birlikte Avrupa’da artan ulusal kaygılara ek olarak 11 Eylül hadisesinin yaşanması Avrupa siyasetinin odak noktasını Avrupa’da yaşayan Müslüman kesime yöneltmiştir. Terörizm ile anılan Müslümanların Avrupa’da görünürlülüğü artmıştır.²²³ Terörizme ek olarak Avrupa’da artan göçmen nüfus ulusları aşan siyaseti ile birlikte Avrupa’nın milli duygularını körüklemiş, kimlik kaygısını beraberinde getirmiştir.²²⁴ Tüm bu bahsi geçen etkenler dolayısıyla oluşan İslamofobi dalgası, Avrupa’da yükselen aşırı sağ kanadının politika malzemesi olmuştur. “Öteki” olarak tanımladığı Müslüman toplumunu, kendi kültürüne ve medeniyetine bir tehdit olarak ilan etmesinin yanı sıra ötekileştirme ile Avrupa, kendinden çok kültürlülüğün izlerini silmektedir.²²⁵ İngiltere Başbakanı David Cameron çok kültürlülüğü "ortak kimliğimizin zayıflamasından" sorumlu tutmakla birlikte Avrupa bağlamında çok kültürlülüğe eleştiri, göçmenlere ve Müslümanlara eleştiri ile birlikte anılmaktadır.²²⁶

Aşırı sağ partiler, ırkçı ve göçmen karşıtı politikalar ile gündem oluştursalar da son zamanlarda bu durum Müslümanlık karşıtı bir ideolojiye dönüşmüştür.²²⁷ Avrupa’daki bazı siyasetçilerin kariyerleri neredeyse tamamen Avrupa’nın büyüyen Müslüman nüfusu üzerindeki kaygıları üretme ve istismar etme yeteneklerine bağlıdır. Bu siyasetçiler genellikle yerli halkçı, sağcı politik partilerde bulunur ve çoğunluğu göçmenlere ve Müslümanlara karşı güçlü bir şekilde tavır almaktadır.²²⁸ İngiliz Ulusal Partisi (BNP), Bradford ayaklanmalarını ırk temelli bir hareket olarak adlandırmak yerine uluslararası terörizmle

²²² Michael Humphrey, “Securitization and Domestication of Diaspora Muslims and Islam: Turkish Immigrants in Germany and Australia,” *International Journal on Multicultural Societies* 11, sy. 2 (2009): 141.

²²³ Barın, *Tedirgin Nefret*, 107.

²²⁴ Cesari, “Batı’da İslamofobi,” 71.

²²⁵ Sariaslan, *İslamofobi*, 193.

²²⁶ Green, *The Fear of Islam*, 216.

²²⁷ Cesari, “Batı’da İslamofobi,” 72.

²²⁸ Green, *The Fear of Islam*, 215.

bağdaştırırken, benzer bir şekilde Fransa’da Le Pen ve Milliyetçi Cephe politika söylemlerinde yine terörizmi işaret ederek Müslüman korkusunu hedef göstermişlerdi.²²⁹

Avrupa’da radikal sağ partilerin yükselişi, Müslümanların göç etmesiyle paralellik göstermektedir. Özellikle 1980’lerden bu yana Müslümanların ve İslam’ın varlığı ve görünürlüğü büyük ölçüde artmıştır, bu da radikal sağ partilerin politika söylemlerinde bunu kullanmalarıyla orantılı olarak oy oranlarında artışı sağlamıştır. İsviçre’de radikal sağ bir parti olan İsviçre Halk Partisi (PPS), parlamentoda en büyük temsil yeteneğine sahiptir. Belçika, Almanya, Fransa ve Avusturya gibi diğer ülkelerde ise radikal sağ partiler yerel ve ulusal siyasette güçlü bir varlığa sahip olmuşlardır.²³⁰

Radikal sağın popülerlik kazanması, İslam hakkında ne kadar konuşmasıyla doğru orantılıdır. Radikal sağ sesini duyurdukça Müslümanların sesi bir o kadar bastırılmaktadır. Çünkü radikal sağ, İslam’ın hikayesini şiddet içeren, anti-demokratik ve kadınlara düşman olduğuna odaklanarak sunar.²³¹

Hollanda’da Özgürlük Partisi’nin kurucusu ve lideri olan Geert Wilders, İslam’ın doğasında şiddet içeren bir yapı olduğu görüşleriyle tanınmıştır. Temmuz 2011’de Norveç’te Müslümanlara duyduğu nefretten hareketle Anders Breivik adlı kişi saldırı düzenlemiş ve Wilders, Breivik’i sadece kınamakla kalmayıp İslam ile Batı arasındaki şiddet üzerindeki farkı daha da vurgulayarak yanıt vermiştir:

*"Oslo katili yanlışlıkla bizden biri olduğunu iddia ediyor. Ama o bizden biri değil. Biz şiddeti nefret ederiz. Biz demokratız. Barışçıl çözümlere inanırız. İslam’ı reddetmemizin nedeni tam olarak İslam’ın şiddet içeren doğasıdır. Biz demokrasiye inanırız. İnançlarımızın gücü için mücadele ederiz, ancak asla şiddet kullanmayız."*²³²

Aslında Norveç cinayetleri bir Müslüman tarafından değil, kendini Hristiyan olarak tanımlayan ve çok kültürlülüğün karşıtı olan biri tarafından işlenmiştir. Müslümanların şiddete karışıp karışmadığı önemli değildir, İslam’ı şiddet içeren olarak gösterme fırsatı her zaman siyasetçiler tarafından kullanılmaktadır.

²²⁹ Cesari, “Batı’da İslamofobi,” 72.

²³⁰ Green, *The Fear of Islam*, 215-216.

²³¹ A. g. e. s. 216-217.

²³² “Please Rate,” son güncelleme 3 Eylül 2011, <https://www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/87-english/news/1764-speech-geert-wilders-in-berlin-3-september-2011-english-version>. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023.

Belçika'lı siyasetçi Filip Dewinter, İslam'ı "değerlerimize, normlarımıza ve yaşam tarzımıza hor bakan ve reddeden bir fetih dinidir" şeklinde tanımlar. İslam, "ifade özgürlüğü, din devleti ayrımı ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik" gibi demokrasiyi tehdit ettiğini vurgulamaktadır. "İslam, hâkimiyet ve fethetme üzerine kurulu bir siyasi ideolojidir ve önlem alınmazsa, Avrupa'yı demokrasi değil Şeriat hukuku yönetecektir" ifadelerine de yer vermektedir.²³³ Birçok radikal sağ politikacı, İslam'ın barış ve demokrasiden uzak olduğu görüşündedir. Danimarka Halk Partisi'nin eski lideri Pia Kjaersgaard'de bunlardan biridir. Müslümanları kadın düşmanlığına sahip, kız çocuklarını sünnet ettiren hatta kadınların kıyafetlerine baskı uygulayan ideolojiye sahip olarak tanımlayarak, Batı'ya, Danimarka'ya ve Hristiyanlığa karşı derin bir küçümseme duyduklarını ifade etmiştir.²³⁴

İspanya'da Katalan Özerk Hükümeti eski başkanı Jordi Pujol, Katalanya'da Müslümanların entegre olmasının zor olduğundan bahsetmektedir. Çok kültürlülük akışına Müslümanların uymadığını apaçık belli eden Avrupa'nın Fransa'sında politikacılar cami karşıtı kampanyalar düzenlerken, Hollanda'da ise İslam'ın yasaklanmasına varan pek çok İslam karşıtı tutum gözler önüne serilmektedir.²³⁵

3.3.2 Avrupa Medyasında İslamofobik Söylemler

Avrupa'da İslam hakkında bilinenler öncelikle medyanın sunduğu hikayeler ve görüntüler aracılığıyla filtrelenir. Medya, İslam'ın hikayesini kimin anlattığını, hangi unsurların ve perspektiflerin dahil veya dışlanacağını ve hikayenin nasıl servis edileceğinin kurgusunu belirler.²³⁶ Şüphesiz medya, İslam hakkında en güçlü ve etkili bir araçtır. Medyanın İslam'ı şiddeti teşvik eden ve kadınların baskı altında olduğu bir din olarak tasvir etmesinin altında sömürgecilik ve Terörle Mücadele gibi eylemlerin meşruluk kapısını aralamaktadır.

Sosyolog Michael Schudson, medya çerçevelerini özetlerken, gazetecilerin gerçek insanların ve gerçek olayların sunduğu materyallerle çalıştıklarını ancak

²³³ Green, *The Fear of Islam*, 218.

²³⁴ "Belgian Politician Risks Muslim Backlash After Using Teenage Daughter Dressed in Burka and Bikini for Campaign Against Islam," son güncelleme 2 Şubat 2012, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2095862/Belgian-Vlaams-Belang-risks-Muslim-backlash-picture-daughter-burka-bikini.html>. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023.

²³⁵ Cesari, "Batı'da İslamofobi," 73.

²³⁶ Green, *The Fear of Islam*, 233.

raporlama sırasında seçme, vurgulama, çerçeveleme, gölgelendirme ve şekillendirme yapmaktadırlar. Okuyucular ve izleyiciler ise gazeteci tasviriyle yapılan çerçeveyi gerçek olarak kabul ederler. Bu durum ise gerçeklik olarak sunulan şeyin, gazetecilerin ve onları istihdam eden medya kuruluşlarının önyargılarını ve ideolojilerini yansıtan bir yapıdan başka bir şey değildir.²³⁷ Gerçeklikten uzak yeniden üretilmiş ve yeniden sunulmuş olarak medyanın olayları yansıttığını söylemek mümkündür.

Avrupa medyasının İslam'ı çerçevelemesi daha çok terörizm, göçmenler ve kadınların baskı altında olması konuları etrafında şekillenmektedir. 11 Eylül'den bu yana, medyanın bu temalara ilgisi önemli ölçüde artmış ve İslam'ın temel olarak şiddet ve kadına karşı ayrımcılıkla tanımlandığı yaygın bir inanç oluşturmıştır. Müslümanlar ya eksik, ya yanlış ya da çarpıtılmış olarak servis edilmiştir. Müslümanlar barbar, görgüsüz, cahil, dar kafalı, hoşgöründen uzak dindar fanatik veyahut terörist olarak nitelendirilmiştir.²³⁸ Irkçılık, göç ve sömürgecilik konuları üzerinden ele alınan Müslümanlara karşı İslamofobi inşası Avrupa kanadında titizlikle işlenmektedir.

2000-2008 yılları arasında İngiliz basının İngiliz Müslümanları hakkındaki haberlerinin incelendiği bir çalışma dikkate değerdir. Bu çalışma, İngiliz Müslümanlarla ilgili haberlerin üçte ikisinde üç açıdan birinin kullanıldığını belirtti: terörizm, tartışmalı dini konular (Müslümanların giyimleri Şeriat'ın İngiltere'deki yeri vb.) veya Müslüman aşırıcılık. Şiddet veya şiddete eğilim, İngiliz basınındaki İngiliz Müslümanlarıyla ilgili haberlerin çoğunda önemli bir yer tuttu. Başka bir çalışmada ise Elizabeth Poole, İngiltere'nin daha önde gelen gazetelerinden The Guardian ve The Times'ı inceleyerek 11 Eylül'ün İngiliz Müslümanların haberlerdeki çerçevesine etkisini belirlemeye çalıştı. 2003 yılındaki makalelerin ezici çoğunluğunun İngiltere'deki "İslami terör" tehdidine odaklandığını buldu. Bulguları, İngiliz medyasının Müslümanları, İngiltere içinde ve dışında, şiddet ve çatışma odaklı bir çerçevede konumlandırma eğilimini yansıttı.²³⁹

Poole'un bulguları ayrıca İslam'ın Batı medyasındaki tasvirini daha kapsamlı bir şekilde inceleyen bir başka çalışmanın sonuçlarını da önceden haber

²³⁷ Micheal Schudson, *The Sociology of News* (New York: Norton, 2003), 2.

²³⁸ F. Betül Aydın Varol, *İslamofobi Söylemi: Avrupa Basınında Yükselen Bir Trend* (İstanbul: Pınar Yayınları: 2020), 113.

²³⁹ Green, *The Fear of Islam*, 239.

verdi. Media Tenor tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde İslam ile ilgili 975.000 haber hikayesi analiz edildi. 2001 yılında, bu hikâyelerin yalnızca %2'si Müslüman militanlara ve aşırıcılara odaklanırken, bu rakam 2011 yılında %25'e yükseldi. Aynı dönemde, sıradan Müslümanlara ayrılan haberlerin yüzdesi 2001'den 2011'e kadar %0,1 olarak kaldı.²⁴⁰

2015 Eurobarometer anketinin sunduğu verilere göre, ayrımcılık edenleri sıralandığında %3'lük kısmı din veya inanç ve etnik köken temelli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı katılımcıların %71'i bir Müslüman ile birlikte çalışmaktan memnun olurken, aynı oran ateistlerle birlikte çalışma memnuniyeti olduğunda %87 , Yahudiler ile birlikte çalışma memnuniyeti %84 ve Budistler için aynı oran %81 olarak ölçülmüştür. Ayrıca bu oranlar ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu noktada Slovakya'da Müslüman ile birlikte çalışma memnuniyeti %37, Çek Cumhuriyeti'nde ise %27'dir.²⁴¹ Bu anket çerçevesinde görülmektedir ki Müslümanlar diğer farklı gruplara göre daha fazla istenilmeyen grubu oluşturmaktadır.

3.4 Avrupa'nın İslamofobi Politikasının Güvenlikleştirilmesi

Güvenlikleştirme, bir güvenlikleştirici aktörün bir konuyu varoluşsal bir tehdit olarak kabul ettirmek için bir alımlayıcı kitleyi (devlet, bireyler veya toplum) ikna etme sürecidir. Bu yaklaşım, Batı'daki çağdaş güvenlikleştirme aktörleri tarafından İslam'ı, Batı toplumu ve güvenliği için bir tehdit olarak güvenlikleştirmek için büyük ölçüde kullanılır. Bu tür güvenlikleştirme söylemleri, genellikle DAES ve El-Kaide gibi devlet dışı aktörler veya onların bağlantılarıyla Batı'ya karşı gerçekleştirilen terör saldırılarına atıfta bulunularak haklı gösterilir.

Teoride iki kavramsal boyut bulunmaktadır. İlk olarak, bir konunun nasıl güvenlikleştirilebileceği, yani birinin güvenlikleştirmeye başlamadan önce hangi kriterleri karşılaması gerektiğiyle ilgilidir. Diğeri ise bir konunun başarılı bir şekilde güvenlikleştirildiği zamanı ifade eder, bu da politikleşmemiş, politikleşmiş ve güvenlikleştirilmiş şeklinde bir ölçekte değerlendirilir. Güvenlikleştirme için kriterler şunlardır: Bir konuşmacının birini veya bir şeyi varoluşsal bir tehdit

²⁴⁰ A. g. e. s. 240.

²⁴¹Martina Prpic, "Combating anti-Muslim hatred in the EU," *European Parliamentary Research Service*, (2018): 1.

olarak bir hedef kitleye sunması gerekmektedir. Bu süreç bir güvenlikleştirme hamlesi olarak bilinir. Başarılı bir güvenlikleştirme, güvenlik hamlesinin referans nesnesi tarafından kabul edildiği ve güvenlikleştirilen konunun bir tehdit haline gelmeye başladığı zaman gerçekleşir. Özünde, güvenlikleştirme hamleleri yapan bir konuşmacı, bir konuyu bir tehdit olarak dil ile çerçeveleyen bir konuşma eylemi ve tehdit altında olan ve süreci tamamlamak için tehdidi kabul etmesi gereken referans nesne vardır.

Müslümanların güvenlikleştirilmesi, müdahale edilen birkaç ayrı güvenlik tehdidi kategorisini içerdiği için karmaşıktır. İlk olarak: Göçmenler ve Müslümanlar, Avrupa güvenlik tartışmasında birbirine bağlıdır. Cesari, genel olarak Avrupa'da Müslümanlara ve göçmenlere yönelik politikaların birleştiğini ve Avrupa'daki Müslümanların çoğunun göçmen kökenli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, Müslümanların güvenlikleştirilmesini incelemek, göçmenlerin güvenlikleştirilmesini de içermelidir. İkinci olarak: Cesari, "İslami terörizm" kavramının Avrupa siyasi söyleminde yaygın olduğunu ve bu kavramın Müslümanlara karşı kısıtlayıcı politikaların uygulanmasına olanak sağladığını savunmaktadır. Bu nedenle, tanımın içine terörizmin güvenlikleştirilmesini de dahil etmek gerekmektedir. Üçüncü olarak: Din, kültürde temel bir karakter olarak güvenlikleştirilme konusu olabilir ve yabancı kültürler ulusal bütünlüğe zararlı olarak görülebilir. Müslümanlar tanım gereği İslam dinini takip ederler. Bu nedenle İslam'ın güvenlikleştirilmesi aslında Müslümanların güvenlikleştirilmesi anlamına gelir.²⁴²

Martin Hansen, tarafından belirtildiği gibi, Müslümanların güvenlikleştirilmesi aslında Müslümanların ve İslam'ın Batı toplumlarına entegrasyonunun eksikliğine dayanmaktadır ve bu durum devlet, siyasetçiler, politika yapımcılar ve medya gibi birçok aktör tarafından büyük ölçüde artırılmıştır. Müslümanlar ve İslam üzerine yapılan söylemler aynı zamanda sağcı politikacıların kamuoyu tartışmalarını tetiklediğini ve Müslümanları ve İslam'ı Batı medeniyetlerine yönelik bir güvenlik tehdidi olarak güvenlikleştirmeye çalıştığını ortaya koymaktadır.²⁴³

²⁴² Martin Hansen, *To securitize or not to securitize, that is the question* (Lund: Lund University Department of Political Science), 6.

²⁴³ Hansen, *To securitize or not to securitize*, 6.

İslam'ın ve Müslümanların güvenlikleştirilmesi çalışmaları için ilk olarak bunların tehdit olarak tanımlanması gerekmektedir. Bu tehdit tanımlamaları yukarıda da bahsettiğimiz gibi Alman kamu söylemlerinden referans alınmıştır. İslam'ın ve Müslümanların tehdit olarak tanımlanması için ise neye karşı tehdit olduğunun açıklanması önemlidir. Referans nesnesi olarak literatür dilinde tanımlayacağımız bu nesneleri 3 grupta inceleyeceğiz. İlk olarak referans nesnesi değerleri, kültürü ve normları içermektedir. Avrupa toplumu göç dalgası ile artan Müslüman nüfusunun önüne geçememekte ve terörizm ile anılan Müslümanları ötekileştirerek önlem almayı istemektedir. Bu ötekileştirme yolu onların farklı kültür ve değerlere sahip olmasının yanı sıra barbar, fetihçi, totaliter, şeriat hukukuna bağlı olmaları ile yapılmaktadır. İslam'ın öğretileri Avrupa'ya göre demokratik ve laiklik ilkeleriyle bağdaşmamakta, kadın haklarını hiçe saymaktadır. Bu durum ise Avrupa kültür ve değerlerinin dışına çıkmaktadır. Bu sebeptendir ki Avrupa'nın değerlerini, normlarını ve kültürünü tehdit altında bırakmaktadır. Avrupa perspektifinden kimlik kayması korkusu olarak nitelendireceğimiz bu madde önemli referans nesnesini oluşturmaktadır.

İkinci olarak, mesleklere, sosyal refah sistemine, siyasi sisteme ve güvenliğe yönelik tehditleri kapsamaktadır. Bu durum ise sosyal düzene ve siyasi sisteme karşı tehdit algılamalarını içerir. Sonuncusu ise terörizm adı altında fiziksel güvenliğe ve refaha karşı tehditleri içerir. Bu durumların ise yine temelinde terörizm yakmakta olup devletin toplumunu ve kurumlarını içine almaktadır. Tanımlanan referans nesnelere yönelik tehdit algılamaları genel olarak Avrupa nezdinde siyasetçiler ve medya tarafından oluşturulmaktadır. Güvenlikleştirici aktör olarak tanımladığımız bu kesim İslamofobik tutumların oluşması için “speech act” yani söz edim yoluyla İslam'ın ve Müslümanların tehdit olduğu vurgusu yapmaktadırlar. Bunu yaparken ise Müslümanları barbar, görgüsüz, cahil, dar kafalı, terörist ya da hoşgörüden uzak olarak nitelerler. İslam'ı ise terörizme bağlı, müslüman olmayan kesime karşı düşmanlık oluşturan, şiddet yanlısı, kadın haklarını hiçe sayan ve saldırgan olarak tanımlarlar. Bu tanımlamalar ile birlikte oluşan güvenlik tehdidi Avrupalı toplumu İslamofobik ideolojiye yakınlaştırmaktadır. İslamofobik ideoloji ırkçılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslam ve Müslümanlar aleyhinde meşruluk sağlama yolu toplumların ikna edilmesinden geçmektedir. En güçlü ikna aracı ise medyadır. Örnek olarak Alman

medyası İslam'a karşı bakışın olumsuzlanmasına yardım etmektedir. Alman halkı İslam'ı 11 Eylül ile birlikte şiddet ve terörizm ile birleştirirken, Alman medyası ise bunu sürekli bir şekilde gündemine dâhil etmiştir. İslam gündemi şiddet ve çatışma odaklı olarak sunulmakta, İslam ile ilişkisi bulunmayanlar bile İslam ile bağdaştırılmaktadır. Genel olarak programlar İslamofobi'yi besleyen niteliktedir. Netice olarak Alman toplumu İslam'ı tehlikeli bir sorun olarak görmektedir. İslam'ın Batı kültür ve değerlerine uymadığını savunmaktadır.²⁴⁴ Almanların yüzde 28,5 Müslümanların Almanya'ya göçünün yasaklanmasını savunurken yüzde 80 gibi büyük çoğunluğu ise kadınları aşağılayan bir İslam görmektedir. Bu durum medyanın Alman toplumları üzerinde ne kadar etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.²⁴⁵

Bennet ve arkadaşlarının çalışmalarına göre Avrupa medyası İslamofobik söylemlere geniş yer vermektedir. İslam'ı Avrupa için bir tehdit olarak görmekte ve Müslümanları klişeleşmiş tabirlerle nitelemektedir. Müslümanlar üzerinde güvensizlik duygusu oluştururken, ayrımcı tutumlar sundukları aşikardır. Ortadoğu ile ilgili haberler her zaman şiddet temelli haberlerden oluşmakta ve Ortadoğuya dair tehlike ibaresinin uyandırılması sağlanmaktadır.²⁴⁶

Avrupa medyasının Müslümanları konu alan haber stratejisi 5 başlıkta özetlenebilir:²⁴⁷

1. *“Avrupa’da Müslümanlarla ilgili her türden olay, olgu ya da sorunlar Türkler üzerinden gündeme taşınmakta ve tartışılmaktadır.*
2. *Müslümanlar; sansasyonel nitelikte olaylarla (kavga, çatışma vb. Gibi) ilişkilendirerek algılanmakta, temsil edilmekte ve sunulmaktadır.*
3. *Müslüman kimlikli yabancılar, birçok Avrupa ülkesindeki toplam nüfus oranının çok üzerinde, adeta o ülkenin toplumunu ve kültürünü yabancılaştıran, tehdit eden, sınırları zorlayan parallel toplum oluşturacak güçte sunulmaktadır.*

²⁴⁴ İsmail H. Yavuzcan, “Almanya’da İslamofobi,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007), 318-320.

²⁴⁵ Yavuzcan, “Almanya’da İslamofobi,” 317.

²⁴⁶ Varol, *İslamofobi Söylemi*,” 116-117.

²⁴⁷ A. g. e. s. 117-118.

4. *Müslümanlar cahil, potansiyel suç üreticisi, barbar ve tehlikeli, uyum sağlayamayan, anti-demokrat ve otoriter, radikal İslamcı ve ırkçı kimlikli diye ötekileştirilmektedir.*
5. *Medya uzmanları özellikle kriz dönemlerinde şiddeti İslam ile özdeşleştirmektedir.”*

Güvenlikleştirici aktörün söz ediminin halkı inandırdığı noktada güvenlikleştirme eylemi başarılı sayılmaktadır. İslamofobi konusunda ise bu başarının olduğunu gözlemleyebiliriz. Nitekim bu başarı devamında güvenlikleştirici aktörlerin İslamofobi hakkında olağanüstü önlemler almasını meşrulaştırmış olmaktadır.

İngiliz Hükümeti 11 Eylül, 7 Temmuz gibi önemli saldırılardan sonra toplumunun bütününe veya devlet sistemini bozmaya yönelik durumlara karşı önlemler almıştır. Anti-Terör, Suç ve Güvenlik Kanunu (British government of the Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001 (ATCSA) adını içeren bir yasa çıkarttı. Polise geniş yetki sağlayan bu yasa, terör faaliyetlerini ve diğer önemli suçları kapsamaktadır. Terörizm ile bağlantısı olduğu düşünülen kişilerin yargısız tutukluluğunu öngören yasa, din temelli işlenen suçları kapsamaktadır. Ancak daha sonraları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyuşmadığı neticesiyle yargısız tutukluluk hali iptal edildi.²⁴⁸

2006 yılında yine İngiliz Hükümeti 2006 Terör Yasasını (Terrorism Act 2006) çıkardı. 7 Temmuz Londra saldırılarından sonra çıkartılan bu yasa ile güvenlik güçlerinin yetkileri genişletilmiş, yargılama süresi 28 güne çıkartılmıştır. Aynı yıl hükümet, Irksal ve Dinsel Kin ve Nefret Kanunu'nu (Racial and Religious Hatred Acts) meclise sundu ancak yürürlüğe girmedi. Bu kanun ile Müslüman toplumun güvenliği amaçlanmıştı. Esasen kanunların amacı Müslümanların lehine olarak gösterilmişti. Nitekim toplumsal huzurun bozulmaması adına bütünleşmenin arttırılması hedeflenmişti. Bütünleşmenin arttırılması ile beraberinde savaşa dair yapılanlar, devletin terörizmle savaş imkanlarının genişletmesini hem de Müslümanlarla toplumu entegre etme girişimleri çelişkili bulundu.²⁴⁹

²⁴⁸ Johan Meuleman, “İngiltere’de İslamofobi,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, ed. Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007), 294-295.

²⁴⁹ Meuleman, “İngiltere’de İslamofobi,” 295-298.

3.4.1 EUMC (The European Union Military Committee) Raporu'nda İslamofobi

EUMC Raporu ile İslamofobinin güvenlikleştirme sürecinde Avrupa Birliği'nin rolüne değinilecektir. İslam ve Müslümanların tanımlamaları ile İslamofobik tutumlar uluslararası bir etkiyle meşruluğu elde etmektedir. EUMC Raporu, ABD saldırılarından sonra Müslümanlara karşı tepkileri ve tutum değişikliklerini yakından izleyen Avrupa Birliği üye devletlerinden her birinden beş tane olmak üzere toplam 75 ulusal odaklı raporun sentezidir. Proje 2001 takvim yılı sonunda sona erdi. Projenin uygulama aşamasında herhangi bir somut tutum değişikliği veya Müslüman toplumlarına yönelik tepkiye dair neredeyse hiçbir kanıt olmaması, bu tepkinin gerçekleşeceği beklentisi veya kaçınılmazlığına işaret etmektedir. Projenin uygulanmasının hemen ardından Avrupa'nın çeşitli devlet başkanları ve başbakanlarının tepkisini de içeren bu rapor, bu saldırıları gerçekleştirenlerin 'İslam' veya 'Müslümanlar' olmadığına dair anlayışın vurgulanmasının neredeyse söylenmeyen bir şekilde kabul edildiğini belirtti. Ne yazık ki, Avrupa'nın bazı siyasi elitinin durumu yatıştırmaya yönelik çabalarına rağmen, özet rapor, "11 Eylül olaylarından sonra Müslümanların sözlü ve fiziksel saldırılara karşı keyfi bir şekilde mağdur olduğunu" sonuçlandırmıştır. Bulgularından hareketle, ABD saldırılarından doğrudan kaynaklanan yeni bir dinamizm, anti-Müslüman ve anti-İslam ifadelerinin daha da aşırı ve açık hale gelmesine neden oldu.²⁵⁰

Şiddet, saldırganlık ve tutum değişikliklerini ele alan rapor, AB'nin genelinde Müslümanlara veya İslam'a karşı olumsuz veya ayrımcı eylemlerin gerçekleştirildiği olaylar tespit edildiğini sonuçlandırmıştır. Birçok cami, kültür merkezi ve İslam okulu hedef alınarak tehdit edildi. Ayrıca raporda, Müslümanları tanımlayan görsel tanımlayıcılar yer almaktadır. Özellikle çağdaş Avrupa'da en görsel olarak tanınabilir dini mensuplar olan Müslüman kadınlar, eylemlerin ana odak noktası haline geldi. Örneğin, rapor, Danimarka'da bir Müslüman kadının hareket halindeki bir taksiden atıldığı, Almanya'da Müslüman kadınların başörtülerinin kafalarından yırtıldığı ve İtalya'da bir otobüs şoförünün bir Müslüman kadını sürekli olarak otobüs kapılarına kapatmasının seyreden ve tezahürat eden bir kalabalığı eğlendirdiği İslamofobik olayların tespit edildiğini belirtti. Bununla birlikte Avrupa genelinde, birçok İslam okulu tehditlerin

²⁵⁰ Chris Allen, *Islamophobia* (UK: Ashgate Publishing Company, 2010), 103.

gerçekleşme korkusu veya ani saldırı olasılığı nedeniyle birkaç gün boyunca kapandı. Aynı zamanda, birçok cami de ibadet saatlerinde güvenliği artırdı ve bazı Müslüman topluluklardan şiddet tehditleri alanlarının taleplerine yanıt olarak birçok yerel polis otoritesi devriye sayısını artırmayı kabul etti.²⁵¹

Rapor, önyargı ve güvensizliğin, görüşleri İslam'la ilişkilendirilmiş veya bağdaştırılmış olan tüm bireylere genişletildiğini belirtmiştir. Bu nedenle, bugün kolayca tanınan ve kabul edilen ortak tanımlayıcılar içinde İslam ve Müslümanların görsel yönünün rolü göz ardı edilemez, çünkü bu tanımlayıcıların içinde, tüm Müslümanları İslam'ın ortak paydası üzerinden özdeşleştiren ve aynı zamanda tüm Müslümanların bir tür kolektif ve homojen sorumluluğa sahip olduğunu ima eden "tüm Müslümanların aynı olduğu" şeklinde ırkçı bir önyargı vardır.²⁵² Müslümanlara karşı ayrımcı politikaların oluşmasında EUMC'nin rolü yadsınamazdır. Güvenlikleştirme çalışmalarının pek çoğu dilsel temsil yoluyla aktarıldığından bu belge de yazılı bir kaynak olarak toplumların güvenlikleştirici aktörü onaylaması noktasında önem arz etmektedir.

²⁵¹ Allen, *Islamophobia*, 104.

²⁵² Chris Allen, "From Race to Religion: The New Face of Discrimination," *Muslim Britain: Communities under Pressure* içinde, ed. Tahir Abbas (Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2004), 53.

SONUÇ

Avrupa'da İslamofobi politikalarının güvenlikleştirilmesi, güvenlikleştirici aktörlerin İslam'ı bir tehdit olarak sunarak halkı ikna etme sürecini içerir. Bu süreç, terör saldırıları gibi olaylara atıfta bulunarak İslam'ın Batı toplumu ve güvenliği için bir tehdit olduğunu haklı çıkarmaya yönelik dil kullanmayı içerir. Müslümanların güvenlikleştirilmesi karmaşık bir konudur. Çünkü göçmenlik, terörizm ve kültürel farklılıklar gibi birçok farklı güvenlik tehdidi kategorisini içerir. Bu güvenlikleştirme süreci, politikacılar, medya ve diğer aktörler tarafından desteklenerek İslamofobik tutumların oluşmasına katkıda bulunur. Medya, İslam'ı tehdit olarak gösteren ve Müslümanları olumsuz bir şekilde niteleyen haberlerle İslamofobi söylemlerine geniş yer verir. Bu tür söylemler, halkın inançlarını etkileyerek İslam'ın ve Müslümanların güvenlik tehdidi olarak algılanmasını meşrulaştırır.

11 Eylül saldırılarından sonra İslam ile Batı arasındaki siyasal ve kültürel değerlerin farklılıkları üzerine tartışmalar artmış ve Batı tarafından İslam, liberallikten uzak, siyasal olarak yetersiz ve geleneksel öğretilerin içine hapsolmuş olarak tanımlanmıştır. İslamofobi, İslam'a ve Müslümanlara karşı duyulan korkuyu ifade etmektedir. İlk kez 1910 yılında Fransa'da kullanılan bu terim, özellikle 11 Eylül'den sonra popülerlik kazanmıştır. İslamofobi, ırkçılık, önyargı ve İslam medeniyetinin olumsuzlanması gibi unsurları içeren bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir.

Avrupa'nın İslam tanımı, Runnymede Trust'ın yayınladığı raporda (1997) açık bir şekilde ifade edilmektedir. İslam'ı tek monolitik ve çeşitsiz olarak görme, İslam'ı diğer dinlerden ayrı ve ötekileştirilmiş olarak algılama, İslam'ı Batı'dan aşağı ve farklı olarak görme, İslam'ı düşmanca ve saldırgan olarak tanımlama, İslam'ı manipülatif ve samimiysiz olarak nitelendirme, Müslümanlara karşı ırk ayrımcılığını savunma, İslam eleştirilerini reddetme veya dikkate değer görmeme, ve Müslüman karşıtlığını doğal ve normal olarak kabul etme gibi tanımlamalar bulunmaktadır. Bu tanımlamalar çerçevesinde Avrupa'nın İslam'ı algılamasının önyargı, ayrımcı ve dışlama temelli olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Bu çalışmada İslam ve Müslüman karşıtlığının oluşumunu Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kuramı çerçevesinde inceledik. Güvenlikleştirici aktörün söz edimi yoluyla varoluşsal bir tehdit olarak sunduğu İslam dini ve

Müslüman kimliği, normal siyaset alanından olağanüstü siyaset alanına taşınmıştır. Olağanüstü siyaset alanına getirilen bir konu için olağanüstü önlemler veya politikalar meşruluk kazanmış olmaktadır. Bu noktada özellikle Avrupa nüfusunun %4,5'lik bir kısmını oluşturan Müslümanlar için kısıtlayıcı önlemler alınması hükümet ve siyasetçilerin söz edimlerine girmiştir.

İslamofobinin her ne kadar 11 Eylül ile popülerlik kazandığını bilsek de o döneme kadar pek çok olaylar silsilesinin bu popülerliğe zemin hazırladığını gözlemledik. İslamofobinin tarihsel süreçteki kökenlerine baktığımızda, İslam'ın Hristiyanlık ve Yahudilikle rekabet eden bir din olarak ortaya çıktığını görmüştük. İslam'ın fetihlerle ekonomik güç elde etmesi ve siyasi bir düşman olarak algılanmasıyla karşıtlık daha da belirginleşti. Osmanlı'nın zayıflamasıyla bir dönem İslam karşıtlığı sessizliğini korudu, Ancak İsrail'in kurulmasıyla birlikte İslamofobik olaylar hız kazandı. Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurma fikri, Avrupa'daki anti-semitizm hareketlerinin etkisiyle daha da güçlendi. İngilizlerin Filistin'i Yahudilere yerleşim yeri olarak vaat ettiği Balfour Deklarasyonu, Filistin topraklarının Yahudilerin etkisi altına girmesine yol açtı. Bu süreçte Arap-Yahudi çatışmaları başladı ve Birleşmiş Milletlere intikal etti. İsrail'in kuruluşuyla birlikte çatışmalar devam etti ve İsrail, 1967'deki 6 gün savaşlarıyla birlikte çeşitli toprakları işgal etti. Devamında, 1979 İran İslam Devrimi de önemli bir dönüm noktası oldu. 1991'deki Körfez Savaşı, 1993'teki Dünya Ticaret Merkezi saldırısı, 1994'teki Air France uçağının kaçırılması, 1998'deki ABD elçiliklerinin bombalanması, 2000'deki İkinci İntifada, Irak ve Afganistan'daki olaylar, İslam terörizminin yükselişini tetikledi.

Her ne kadar 11 Eylül saldırıları, Batı'da İslamofobik tutumların artmasına ve Müslümanlara karşı düşmanlığın yayılmasına sebep olsa da özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle komünizmin çöküşü, uluslararası alanda yeni bir düşman arayışının ortaya çıkmasına neden oldu. Bu yeni düşman fikri ideolojik temel üzerine şekillenmiş olarak İslam ve Müslümanlara yönelik oluşturuldu. Bu ideolojinin ise İslamofobi adı altında birleştirilmesi çalışmanın önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır.

11 Eylül saldırıları, Batı'da ve uluslararası alanda İslamofobiye derinleştirdi ve İslam'ı terörle özdeşleştirdi. İslam'ın terör eylemleriyle tanımlanması sonucunda güvenlikleştirme politikaları devreye konuldu ve bu politikaların Müslümanların radikalleşmesini önlemede etkili olurken, aynı

zamanda Avrupalıları da radikalleşmeye teşvik etti. İslamofobik tutumların bir ideoloji etrafında birleşerek Avrupalıların Müslümanlara karşı radikal eylemleri ortaya çıkardığını ifade edebiliriz. Göç ve bunun getirisi kültürel değişim de İslam'ın tehdit olarak algılanmasında etkili olmuştur.

İslam'ın ve Müslümanların güvenlikleştirilmesi kapsamında güvenlikleştirici aktörler İslam ile ilgili bazı terimleri kullanmaktadır. Avrupa kanadında tehdit olarak algılanan bu terimler ideolojik tehdit olarak adlandırılan totalitarizm, cihatçılık, Vehhabilik, Şeriat Hukuku ve varoluşsal tehdit olarak adlandırılan göçmenler ve mülteciler terimleridir. Her bir terim ayrı olarak tehdit unsuru kapsamına girmektedir. Güvenlikleştirici aktörler ise bu terimleri söz edimlerine uyarlamaktadır.

Göçmenler ve mültecilerle ilgili olarak, Avrupa'da Müslüman nüfusun artması birçok konuda önem teşkil etmektedir. Pew Araştırma Merkezi'nin tahminlerine göre, Avrupa'da Müslüman nüfusun oranının artması beklenmektedir. Bu durum, Müslümanların kamusal alanda dini kimliklerini ifade etmeleriyle birlikte, Hristiyanlığın etkisini azaltmaktadır. Bu değişim, bazı gerilimlere ve çatışmalara neden olabilir. Göç ve güvenlik arasındaki ilişki, güvenlikleştirme süreciyle birlikte göçmenlere yönelik olumsuz algılar oluşturmuştur. Güvenlik kaygıları, politikaların sınırları güvence altına almasını ve kontrol etmesini teşvik etmiştir. Medya ve siyasetçiler de bu konuda etkili olmuş, İslam ve göçmenlerin entegrasyonunu politize etmiştir. Mülteci krizi de Avrupa'da toplum arasında ayrışmalara neden olmuş ve güvenlik konularıyla bağlantılı tartışmalara yol açmıştır.

Avrupa'da İslamofobiye besleyen unsurlar çeşitlilik göstermektedir. Bunlar arasında aşırı sağın yükselmesi önemli bir etkindir. Soğuk Savaş sonrası ulusal kaygıların artması ve 11 Eylül saldırıları gibi olaylar, Avrupa'nın Müslüman nüfusa odaklanmasına neden olmuştur. Terörizmle ilişkilendirilen Müslümanların görünürlüğü artmış ve göçmen nüfusunun artışı da milli duyguları körükleyerek kimlik kaygılarına yol açmıştır. Bu faktörler, İslamofobi dalgasının yükselen aşırı sağ partilerin politik malzemesi haline gelmesine katkıda bulunmuştur.

Aşırı sağ partiler genellikle ırkçı ve göçmen karşıtı politikalar üzerinde odaklanmış olsalar da son zamanlarda Müslüman karşıtı bir ideolojiye dönüşmüşlerdir. Bu siyasetçiler, Avrupa'nın büyüyen Müslüman nüfusu üzerindeki kaygıları üretme ve istismar etme yeteneklerine dayanarak kariyer

yapmaktadır. Radikal sağ partilerin yükselişı, Müslümanların göç etmesiyle paralellik göstermektedir. Bu partiler, İslam hakkında şiddet içeren, anti-demokratik ve kadınlara düşman bir imaj sunarak popülerlik kazanmaktadır.

Bazı Avrupa siyasetçileri, İslam'ı şiddet içeren bir yapı olarak tanımlayarak Müslüman karşıtı söylemler geliştirmektedir. Ancak bu söylemler, gerçekleri yansıtmayabilir ve İslam'ın çeşitliliğini ve barışçıl yönlerini göz ardı edebilir. Müslümanların şiddete karışıp karışmadığından ziyade, radikal sağ siyasetçiler genellikle İslam'ı şiddet içeren olarak gösterme fırsatını kullanmaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa'da İslamofobinin yaygınlığının artmasına katkıda bulunan unsurlar arasında aşırı sağın yükselişı, Müslümanların görünürlüğünün artması, göçmen karşıtı politikalar ve siyasetçilerin Müslüman karşıtı söylemleri bulunmaktadır. Bu unsurlar, Müslüman toplumunun ötekileştirilmesine ve çok kültürlülük ilkesinin zayıflamasına yol açmaktadır.

Avrupa medyasının İslam'ı çerçeveleme biçimi, terörizm, göçmenlik ve kadınların baskı altında olması gibi konular etrafında şekillenmektedir. Bu çerçeveleme, İslam'ın şiddet ve kadına karşı ayrımcılıkla ilişkilendirildiği yaygın bir inançta yol açmıştır. Medyanın İslam hakkındaki haberleri seçerek, vurgulayarak, çerçeveleyerek ve şekillendirerek gerçeklikten uzak bir şekilde sunabildiği bilinmektedir. İngiliz medyası örneğinde yapılan çalışmalar, İngiliz Müslümanlarıyla ilgili haberlerin çoğunda terörizm ve şiddet konularının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Benzer şekilde, İslam ile ilgili haberlerin çoğu Müslüman militanlara ve aşırıcılara odaklanırken, sıradan Müslümanlara ayrılan haberler oldukça azdır. Bu durum, İslamofobi inşasının Avrupa medyasında titizlikle işlendiğini göstermektedir. Avrupa medyasının bu derece sansasyonel haber yapmasının önüne geçme noktasında devletler şeffaflık ilkesi adı altında buna müdahalede bulunmalıdır.

Avrupa Birliği İslamofobi tanımlamalarının yanı sıra bu konuda caydırıcı tedbirler almalıdır. İnsan hakları adına İslamofobik tutumların önüne geçme noktasında çarpıcı adımlar atmalıdır. Bu durumun önüne geçilmediği noktada ise Avrupa Birliği kendi değerleriyle ters düşecek ve güvenirliliğini yitirecektir.

Her ne kadar Avrupa'da aşırı sağ gibi partiler büyük yankı uyandırsa da Avrupalı siyasetçilerin İslamofobi konusunun güvenlikleştirilmesi noktasında güvenlik dışılaştırıcı söz edimleri yapmalıdırlar. Nitekim aşırı sağın toplumu

ayırıştırıcı İslamofobik tutumları toplumu bölünmüşlükten kurtaramayacak. Hem Müslümanlar hem de Avrupalılar için radikal hareketlendirmeleri arttırmaktan ileri gidemeyecektir. Müslümanların kendilerinden çok bu ayrımcı politikaları dizginleyecek olan yine Avrupalıdır. Ve bu sorumluluk ise Avrupalı siyasetçilere kalmaktadır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

Açıkmeşe, Sinem Akgül “ Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri.” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 11, sy.30 (2011): 43-73.

Açıkmeşe, Sinem. “Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Birliği Üzerine Bir Değerlendirme.” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.

Aktaş, Murat. “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi.” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13, sy. 1 (2014): 31-54.

All Party Parliamentary Group on British Muslims. “Islamophobia Defined: The Inquiry into a Working Definition Of Islamophobia.” <https://appgbritishmuslims.org/publications/>. 2019.

Allen, Chris. *Islamophobia* . UK: Ashgate Publishing Company, 2010.

Allen, Chris. “From Race to Religion: The New Face of Discrimination.” *Muslim Britian: Communities under Pressure* içinde, Editör Tahir Abbas, 49-65. Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2004.

Anadolu Ajansı. “Hollanda’da Aşırı Sağcı Wilders’in Seçim Vaadi, ‘İslam’dan Arındırma Bakanlığı’.” Son güncelleme: 9 Ocak 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-asiri-sagci-wildersin-secim-vaadi-islamdan-arindirma-bakanligi-2104140>. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2023.

Anthony, Mely, Emmers, Ralf ve Acharya, Amitav. *Non-Traditionally Security in Asia: Dilemmas in Securitization*. London: Ashgate Publishing, 2006.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: Aktüel 16 Ltd. Şti, 2021.

Armaoğlu, Fahir H.. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.

Balcı, Ali ve Kardaş, Tuncay. “ The Chancing Dynamics of Turkey’s Relations with Israel: An Analysis of ‘Securitization’.” *InsightTurkey* 14, sy: 2 (2012): 99-120.

Baldwin, David. “The Concept of Security.” *Review of International Studies*, sy. 23 (1997): 5.

Barın, Hilal. *Tedirgin Nefret: İslamofobi ve Daes*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016.

Bayraklı, Enes ve Hafez, Farid. “The State of Islamophobia in Europe in 2019.” *European Islamophobia report 2019* içinde, editör Enes Bayraklı ve Farid Hafez, 7-57. İstanbul: SETA, 2020.

BBC. “Direksiyon Yasakları Kalkan Suudi Kadınlara Hala Yasak 5 Şey.” Son güncelleme: 24 Haziran 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44576510.amp>. Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023.

BBC. “İsviçre Minare Yasağını Oyluyor.” Son güncelleme: 29 Kasım 2009. https://bbc.com/turkce/haberler/2009/11/091129_swiss_minaret.amp. Erişim Tarihi: 4 Ocak 2023.

Booth, Ken. “Security and Emancipation.” *Review of International Studies* 17, sy. 4 (1991): 317.

Booth, Ken. *Theory of World Security*. Cambridge: Cambridge Press, 2007.

Buzan, Barry. “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi.” *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, sy. 18 (2008): 107-123.

Buzan, Barry. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Londra: Pearson Longman, 1991.

Buzan, Barry. "Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations." *Journal of Peace Research* 21, sy. 2 (1984): 109-125.

Buzan, Barry, Ole Weaver ve Jaap De Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. United Kingdom: Lynne Rienner Publishers, 1998.

Canatan, Kadir. "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım." *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 19-62. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007.

Carr, James. *Experiences of Islamophobia: Living With Racism in the Neoliberal Era*. Abingdon: Routledge, 2015.

Cesari, Jocelyne. "Batı'da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese," *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde, Editör İbrahim Kalın ve Jhon Espasito, 59-87. Çeviren İsmail Eriş. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.

Cesari, Jocelyne. "Introduction," *Muslims in the West After 9/11: Religion, Politics, and Law* içinde, Editör Jocelyne Cesari, 1-7. Oxon: Routledge, 2010.

Cesari, Jocelyne. "Securitization of Islam in Europe," *in the West After 9/11: Religion, Politics, and Law* içinde, Editör Jocelyne Cesari, 9-28. Oxon: Routledge, 2010.

Cesari, Jocelyne. "Securitization of Islam in Europe," *Die Welt des Islams* 52, sy. 3-4 (2012): 430-449.

Cesari, Jocelyne. *When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States*. New York: Palgrave Macmillian, 2004.

Conway, Gordon. *Islamophobia a Challenge for Us All*, Report of Runnymede Trust, (Comission on British Muslims and Islamophobia,) 1997.

Çelebi, Vedat. "Gündelik Dil Felsefesi ve Austin'in Söz Edimleri Kuramı." *Beytulhikme An International Journal of Philosophy* 4, sy. 1 (2014): 74.

Doğan, Battal. "Postkolonyal Avrupa'da İslam Algısı." *Akademik Hassasiyetler* 8, sy. 16 (2021): 297-318.

Elahi, Farah ve Khan, Omar. "What is Islamophobia." *Islamophobia: Still a Challenge For Us All* içinde, Editör Farah Elahi ve Omar Khan, 5-17. London: Runnymede, 2017.

Emmers, Ralf. "Securitization." *Contemporary Security Studies* içinde, Editör Alan Collins, 168-182. United Kingdom: Oxford University Press, 2016).

Er, Tuba ve Ataman, Kemal. "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy. 2 (2008): 747-770.

Floyd, Rita. "Towards a Consequantialist Evaluation of Security: Bringing Together The Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies." *Review of International Studies* 33, sy: 2 (2007), 329.

Geert Wilders Weblog. "Please Rate." Son güncelleme: 3 Eylül 2011. <https://www.geertwilders.nl/in-de-media-mainmenu-74/nieuws-mainmenu-114/87-english/news/1764-speech-geert-wilders-in-berlin-3-september-2011-english-version>. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023.

Gözen, Ramazan. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Green, Todd H.. *The Fear of Islam an Introduction to Islamophobia in the West*. U.S.A: Fortress Press, 2015.

Gündoğan, Ünal. “ Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme.” *Ortadoğu Analiz* 3, sy. 29 (2011): 93-99.

Güvenlik Portalı. “Terörizm.” <https://trguvenlikportali.com/ders-1-terorizm/>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

Habertürk. “İsveç’te Kuran-ı Kerim Yakıldı: Türkiye’den Sert Tepkiler.” Son güncelleme: 22 Ocak 2023, <https://m.haberturk.com/son-dakika-haberi-isvec-te-kuran-i-kerim-yakildi-turkiye-den-sert-tepki-3558309-amp>. Erişim Tarihi 3 Mayıs 2023.

Halliday, Fred. “Islamophobia ‘Reconsidered.’” *Ethnic and Racial Studies* 22, (1999): 898.

Hıdır, Özcan. “Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Benzerlikler ve Farklılıklar.” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, Editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 63-101. Ankara: Eskiye Yayınları, 2007.

Hirik, Erkan. “ Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Atasözleri-Deyimlerde Toplum/Topluluk Adları ve Duygu Değerleri.” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 11, sy. 24 (2018): 158-177.

Hisarlıoğlu, Fulya. “Güvenikleştirme.” *Güvenlik Yazıları Serisi*, sy. 24 (2019).

Hogan, Shandon Harris. “The Importance of Family: The Key to Understanding the Evolution of Jihadism in Australia.” *Security Challenges*, sy. 10 (2014): 31-50.

Humphrey, Michael. “Securitization and Domestication of Diaspora Muslims and Islam: Turkish Immigrants in Germany and Australia.” *International Journal on Multicultural Societies* 11, sy. 2 (2009): 136-154.

Huntington, Samuel P.. *The Clash of Civilizations: and The Remaking of World Order*. New York: Simon&Schuster, 1996.

Husain, Altaf. “Religious Microaggressions: A Case Study of Muslim Americans.” *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, sy.26 (2017): 139-152.

Huysmans, Jef .“ Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe.” *European Journal of International Relations* 4, sy: 4 :1998): 479-500.

Iqbal, Zafar. *Islamophobia: History, Context And Deconstruction*. India: SAGE, 2020.

Karaman, Lütfullah. “Filistin.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13: 89-103. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Kedikli, Umut ve Akça, Mehmet. “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi.” *TESAM Akademi Dergisi* 4, sy. 1 (2017): 57-95.

Kızıloğlu, Sedat. “ İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi.” *Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy.1 (2012): 35-64.

Kumar, Deepa. *İslamofobi İmparatorluğunun Siyaseti*. Çeviren Işıl Alatlı. İstanbul: Pınar Yayınları, 2015.

Mail Online. “Belgian Politician Risks Muslim Backlash After Using Teenage Daughter Dressed in Burka and Bikini for Campaign Against Islam.” Son güncelleme: 2 Şubat 2012, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2095862/Belgian-Vlaams-Belang-risks-Muslim-backlash-picture-daughter-burka-bikini.html>. Erişim Tarihi: 11 Haziran 2023.

Mandaville Peter ve Shadi Hamid. “Islam as Statecraft: How Government Use Religion in Foreign Policy.” *Foreign Policy at Brookings*, (2018): 1-27.

McDonald, Matt. “Securitization and the Construction of Security.” *European Journal of International Relations* 14, sy. 4 (2008): 566.

Meuleman, Johan. “İngiltere’de İslamofobi,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, Editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 283-309. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007.

Miş, Nebi. “Güvenikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenikleştirme Siyaseti (1923-2003).” Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012.

Moore, Kerry, Paul Mason ve Justin Lewis, “Images of Islam in the UK: The Representantion of British Muslims in the National Print News Media 2000-2008.” *Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies*, sy. 7 (2008).

Murat, Turgay. “İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29,sy. 2 (2019): 449-468.

Nation, “The Dutch-Muslim Culture War.” Son güncelleme: 27 Haziran 2005, <https://www.thenation.com/article/archive/dutch-muslim-culture-war/tnamp/>. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2023.

Neumann, Peter. “Europe’s Jihadist Dilemma.” *Global Politics and Strategy*, sy 48 (2006): 71-84.

Okumuş, Ejder. “ABD’de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası.” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 235-258, Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007.

Okumuş, Fatih. “Avrupa’da İslamofobi ve Mabadi,” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 119-145. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007.

Özdemir, Mehmet. “Endülüs.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11: 211-225. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Özdemir, Selçuk. “1990 Sonrası İslamofobi Konulu Raporlara Göre Batının İslam Algısı ve İslamofobi.” Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2022.

Perspektif. “İrkçilik Nedir?.” Son güncelleme: 30 Mayıs 2020. <https://perspektif.eu/2020/05/30/irkcilik-nedir/>. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2023.

Perspektif. “İslamofobi, İslam Düşmanlığı ve İslam Karşıtı İrkçilik Nedir?.” Son güncelleme: 18 Ocak 2020. <https://perspektif.eu/2020/01/18/islamofobi-islam-dusmanligi-ve-islam-karsiti-irkcilik-nedir/>. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2023.

Peskes, Esther. “18. Asırda Tasavvuf ve Vehhabilik.” Çeviren Mehmet Çelenk. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12, sy. 2 (2003): 413-429.

Pew Research Center. *The Future of The Global Muslim Population: Projections for 2010-2030*. Washington, DC: Pew Forum on Religion and Public Life, 2011.

Prpic, Martina. “Combating anti-Muslim hatred in the EU.” *European Parliamentary Research Service*, (2018): 1-2.

Rakic, Marko. “Wahhabism as a Militant Form of Islam oh Europe’s Doorstep.” *Studies in Conflict and Terrorism* 35, sy. 9 (2012): 650-663.

Said, Edward. *Kış Ruhu*. Çeviren Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.

Sancak, Kadir. “Güvelik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü.” *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 6 (2013):128.

Sarıaslan, Fatma K.. *İslamofobi: Batı Literatüründe İslam Algısı ve İslamofobi*. İstanbul: Onto Yayınları, 2018.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2012.

Micheal Schudson, *The Sociology of News*. New York: Norton, 2003.

Shah, P.. “A Reflection on the Shari’a Debate in Britain.” *Studia z Prawa Wyznaniowego*, sy. 13 (2010): 71-98.

Stewart, Anne. *Report on HateCrimes and Discrimination Against Arap Americans: The Post-September 11 Blacklash September 11, 2001- October11, 2002*, Editör Hussein Ibish , 7. American-Arap Anti-Discrimination Committee, 2003.

Sula, İsmail Erkam. “ Güvenlikleştirme Kuramında ‘Söz Edim’ ve ‘Pratikler’: Türkçe Güvenlikleştirme Yazınında ‘Yöntem’ Arayışı.” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 17, sy. 37 (2021): 85-118.

Shlaim, Avi. *Israel Between East and West*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Süphandağı, İsmail. *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004.

Tanrısever, Oktay. “Güvenlik.” *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* içinde, Editör Atilla Eralp 107-123. İstanbul: İletişim Yayınları,2019.

TarihNotum. “Oapec Nedir, Neden Kuruldu? Üye Devletler OPEC ile Farkı.” Son güncelleme: 17 Ekim 2022. <https://tarihnotum.com/tarihi-olaylar/oapec-nedir-neden-kuruldu-uye-devletler-opec-ile-farki/>. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2023.

Tartıcı, Alptekin. “Güvenlik Sektörleri: Genişleyen Güvenlik.” *Güvenlik Çalışmaları Kuramsal Yaklaşımlar Cilt 2 içinde*. Editör Oktay Bingöl, Ali Bilgin Varlık, 281-309. İstanbul: Arel Üniversitesi Yayınları, 2020.

The Guardian. “ The Collapse of Tolerance” Son güncelleme: 17 Eylül 2007. <https://amp.theguardian.com/commetisfree/2007/sep/17/thecollapseoftolerance>. Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2023.

The Sidney Morning Herald. “Islam a ‘Dangerous and Totalitarian İdeology’: Wilders.” Son güncelleme: 19 Şubat 2013. <https://amp.smh.com.au/national/islam-a-dangerous-ad-totalitarian-ideology-wilders-20130219-2epx5.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2023.

Tibi, Bassam. “The Totalitarianism of Jihadist Islamism and its Challenge to Europe and to Islam.” *Totalitarian Movements and Political Religions*, sy. 8 (2007): 35-54.

Torrance, David, Sally Lipscombe, Douglas Piper, Yogo Zayed, Paul Little. *The Definition of Islamophobia*. House of Commons Library, 2021.

Türkiye Diyanet Vakfı: İslam Ansiklopedisi. “Cihad.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

Türkiye Diyanet Vakfı: İslam Ansiklopedisi. “ Vehhabilik.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/vehhabilik>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

Uzun, Nihat. *Avrupa’da İslamofobi: İngiltere Örneği*. İstanbul: Pınar Yayınları: 2012.

Varol, F. Betül Aydın. *İslamofobi Söylemi: Avrupa Basınında Yükselen Bir Trend*. İstanbul: Pınar Yayınları: 2020.

Verkuyten, Maykel ve Katarzyna Zaremba. “Interethnic Relations in a Changing Political Context.” *Social Psychology Quarterly* 68, sy. 4 (2005): 375-386.

Wikipedia, “7 Temmuz 2005 Londra Saldırıları.” Son güncelleme: 15 Aralık 2022. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Özel:History/7_Temmuz_2005_Londra_saldırıları. Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2023.

Wikipedia, “Cihatçılık.” Son güncelleme: 3 Mayıs 2022, <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Özel:History/Cihatçılık>. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2023.

Wikipedia. “Terörizm.” Son güncelleme: 5 Mart 2023. <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Terörizm>. Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023.

Wolfers, Arnold. “National Security” as an Ambiguous Symbol.” *Political Science Quarterly* 67,sy. 4 (1952): 484.

Yavuzcan, İsmail H.. “ Almanya’da İslamofobi.” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, Editör Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, 309-329. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2007).

Zebiri, Kate. “Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar,” *Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi* içinde, Editör İbrahim Kalın ve Jhon Esposito, 231-251. Çeviren İsmail Eriş. İstanbul: İnsan Yayınları: 2020

